

Fèlix Bruguera i Narcís Ramió

Osor

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

40 MONOGRAFIES LOCALS

OSOR
Fèlix Bruguera i Ligeró
Narcís Ramió i Diumenge

70 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA DE GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 70

Sèrie: Monografies (Núm. 40)

Primera edició en català: Maig de 1997

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells, Ramon Ceide,
Josep Clara, Josep M. Corretger, Marta Franch, Víctor Gay,
Jordi Mascarella, M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan
Miró, Joan Nogué, Narcís Puigdevall, August Rafanell, Josep
M. Rus, Erundi Sanz, Carles Sapena, Josep Vicens,
Mariàngela Vilallonga, Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 20 57 00.

Apartat de Correus 11. 17080 Girona

Secretaria i Distribució: Fina Poch

Fotocomposició i Impressió:

Palahí Arts Gràfiques, SC. Girona

ISBN: 84-86812-66-6

Dipòsit legal: Gi-705/97

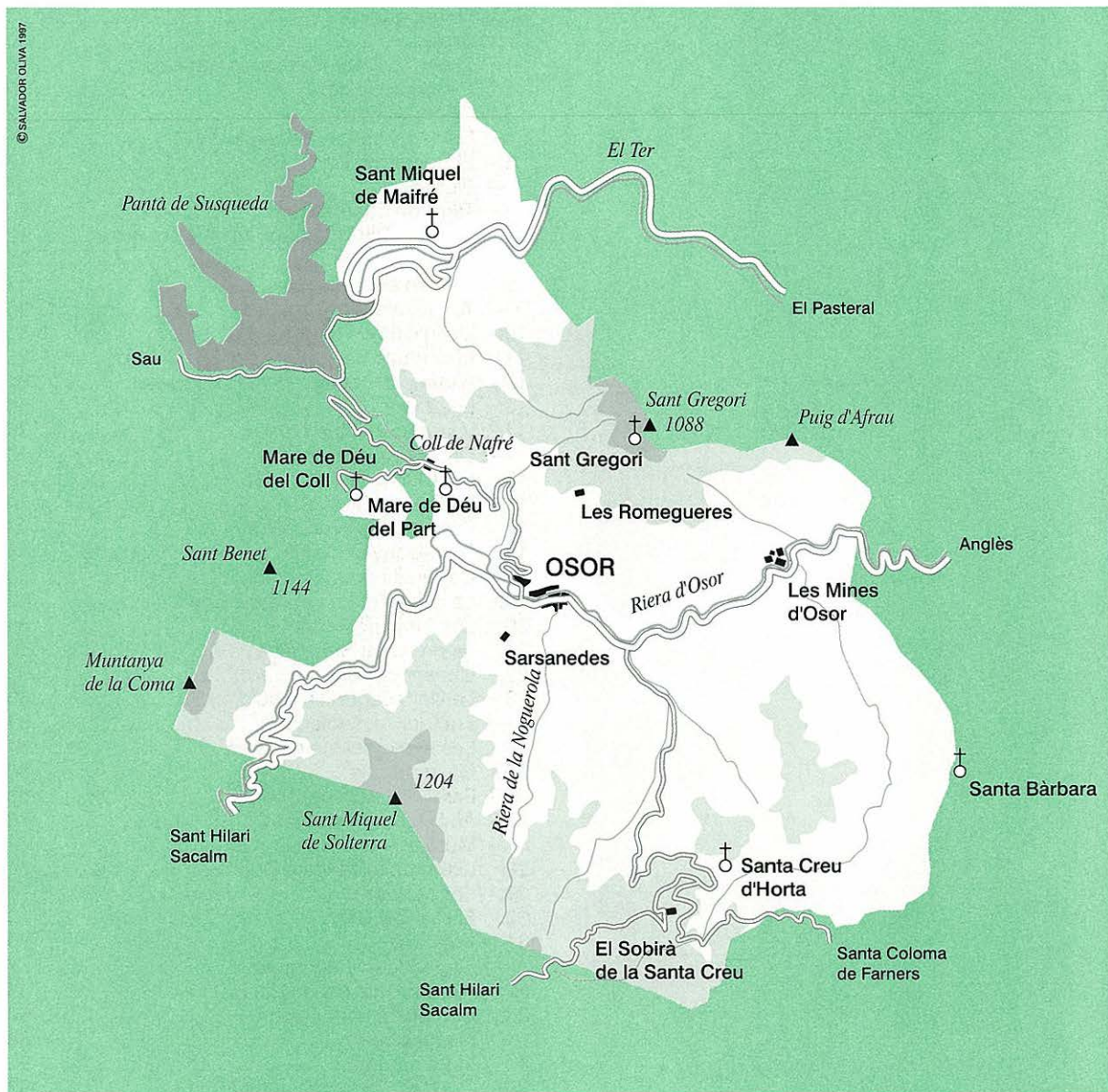
LA NOSTRA PORTADA

El pont romànic d'Osor, del segle XV.

(Foto: Xavier Escorihuela).

Índex

Situació geogràfica	5
Cronologia	6
1.- El nom d'Osor i les seves grafies	8
2.- L'escut municipal	10
3.- L'Edat Mitjana	12
4.- Els terratrèmols del segle XV	14
5.- El Sobirà de Santa Creu	16
— Els masos	18
6.- Terra de bandolerisme	20
7.- Segles XVIII-XIX: guerres i més guerres	22
8.- Les Carlinades	24
9.- Arriben els avenços	26
— Tradicions toponímiques	28
10.- L'església de Sant Pere d'Osor	30
11.- El santuari de la Mare de Déu del Coll	32
12.- Altres parròquies, ermites i capelles	34
13.- Les torres	36
14.- Verdaguer sobre Osor	38
— Oficis tradicionals	40
15.- De 1900 a 1936	42
16.- La Guerra Civil	44
17.- Postguerra i Franquisme	46
18.- Dos esdeveniments dels anys cinquanta	48
— Carrers i noms de casa	50
19.- La riera d'Osor i els seus ponts	52
20.- Les fonts del terme	54
21.- La presa de Susqueda	56
22.- L'ensenyament	58
23.- La Unió Esportiva Osor	60
— Entitats i associacions	62
24.- Les explotacions mineres	64
25.- Gastronomia	66
26.- Famílies i cases pairals	68
27.- Amb nom i cognoms	70
— Música i cançó	72
28.- Literatura referida a Osor	74
29.- Les festes	76
30.- El Ball del Ciri	78
31.- Població	80
— Llegendes osorenques	82
32.- Ajuntaments democràtics	84
33.- Comportament electoral	86
— Els alcaldes	88
34.- Medi natural	90
35.- Comerç i indústria actuals	92
Bibliografia i agraïments	94

Situació

Osor és un municipi enclavat al fons d'una vall del mateix nom voltada per les serres de Porta Barrada, de Sant Benet, del Coll i Sant Gregori, pel massís de Solterra i els seus contraforts, i encerclada pels punts més alts de les Guilleries: Sant Gregori (1.088 m), Sant Benet (1.144 m) i Sant Miquel de Solterra o de les Formigues (1.204 m). Malgrat això, la vila només és a 340 m.

S'estén a banda i banda de la riera del mateix nom, afluent del Ter mitjà.

El municipi d'Osor limita amb Susqueda pel vessant nord i nord-est, amb la Cellera de Ter pel nord, amb Anglès i Brunyola per l'est, amb Santa Coloma de Farners pel sud-est i amb Sant Hilari Sacalm pel sud-oest. A més de la vila, el terme comprèn la caseria de Sant Gregori, el santuari de la Mare de Déu del Coll, la parròquia de Sant Miquel de Maifré, la parròquia de Santa Creu d'Horta, la colònia de les Mines d'Osor i una part de l'embassament de Susqueda, inclosa la presa.

El bosc és molt barrejat –alzines, roures, freixes, faigs, castanyers, pins– i ocupa bona part de l'ampli terme (52,62 km²). Dóna força vida al poble mitjançant l'explotació forestal: llenya, suro, rodells, perxades... L'agricultura ocupa actualment poques hectàrees. A més, hi trobem petites indústries de derivats de la fusta i de bijuteria.

Podem accedir a Osor per una carretera que voreja la riera a través de grans espadats i nombrosos revolts. S'inicia a Anglès i es dirigeix a Sant Hilari Sacalm. Una altra possibilitat és agafar la carretera forestal que voreja l'embassament de Susqueda, seguir fins al Coll de Nafre, a la carretera del Santuari del Coll, i descendir fins a la vila. I una darrera entrada és, agafant a Santa Coloma la carretera de Castanyet, passar per l'Espinau i prop del Sobirà prendre una bifurcació a la dreta que et deixa al poble.

En total, Osor se situa a nou quilòmetres d'Anglès, setze de Sant Hilari Sacalm, vint-i-cinc de Girona i cent dos de Barcelona.

Osor pertany al partit judicial de Santa Coloma de Farners, al bisbat de Vic, a la comarca de la Selva i a la subcomarca natural de les Guilleries.

Cronologia

Neolític Petites troballes prehistòriques de destrals de pedra, sílex i ceràmiques són els primers vestigis que asseguren poblament a la zona en aquesta època.

Època romana Prop del Coll es trobà una ara romana votiva, i al vessant NE de la muntanya de Sant Benet es descobriren runes d'un temple romà.

860 Primera documentació del lloc AUSOR quan fou donat un alou de la Vall al monestir d'Amer.

902 És esmentada l'església de Sant Jaume de Santa Creu.

917 Primer esment del poble d'Osor i la seva parròquia.

949 Primera citació, com a nom de lloc, del Coll.

994 El terme d'Osor esdevé independent, amb un senyor diferent dels de Solterra i de Sant Hilari.

1068 Consta per primera vegada l'església de Sant Miquel de Maifré.

1125 L'església de Sant Pere d'Osor és reedificada i consagrada.

1144 El comte Ramon Berenguer IV concedeix el privilegi que la Vall tingui la facultat de

construir una espècie de consell general o reunió de tots els caps de casa per discutir els problemes comuns i que afecten la vida de la Vall. Així mateix, restaven eximits del pagament de cugucia i s'atorgava llibertat a les donzelles previ pagament de dos sous.

1294 El rei Jaume II cedeix a la noble Sibilla de Saga tota la Vall d'Osor en qualitat de feu honrat.

1342 La Vall d'Osor passa a mans d'Artau de Foces o de Cabrera.

1352 Bernat II de Cabrera, vescomte de Cabrera, compra la Vall d'Osor.

1427 Els terratrèmols d'aquesta època provocaren l'enderrocament de pràcticament totes les cases de la Vall, el trencament de ponts i l'ensorrament de l'església.

1439 Violant de Recs, esposa de Guillem de Vilanova, basteix la robusta torre de defensa que encara avui podem veure al costat del campanar.

1592 El càrrec prioral del Coll s'uní a la dignitat abacial d'Amer.

1630 El 24 de gener, Cristòfor Madriguera, company de Joan de Serrallonga de tota la vida, és mort pel batlle d'Osor i els seus ajudants.

1632 S'aixeca la capella dedicada a Sant

Gregori, situada sobre el puig del mateix nom.

- 1714** L'alcalde d'Osor es rendeix a les tropes borbòniques del general Brancamon i es dóna per acabada la Guerra de Successió en el terme.
- 1833** El terme d'Osor és incorporat a la província de Girona tot i la seva pertinença al bisbat de Vic.
- 1842** Es produeix un tiroteig al mig del poble entre la colla de trabucaires de Ramon Felip i soldats i mossos d'esquadra a les ordres del capità Ferran Boada.
- 1872** Greus enfrontaments entre tropes liberals i partides carlines. És afusellat l'antic alcalde Josep Boscà, i l'ajuntament passa a mans dels carlins.
- 1886** S'instal·la l'aigua corrent a les cases del poble.
- 1911** Instal·lació de l'enllumenat elèctric als carrers.
- 1921** Es funda la societat Minerales y Productos de Exportación SA, primera companyia del país que explota els filons de les Mines d'Osor.
- 1922** Arriba el servei telefònic.
- 1936** El municipi és adscrit a la comarca de la Selva. S'inaugura l'actual edifici de les escoles.

- 1944** Al Mas de la Rovira la Guàrdia Civil mata un maqui.
- 1959** Es construeixen les voreres del carrer Major.
- 1980** Definitivament es tanquen les instal·lacions de les Mines d'Osor. El sis de juny cau una gran pedregada que causa greus desperfectes.
- 1982** S'inaugura la piscina municipal.
- 1984** S'inaugura el complex poliesportiu i el nou camp de futbol.
- 1985** S'acaba la construcció del carrer dels Països Catalans.
- 1988** Després de molts entrebancs s'uneixen les dues bandes del poble amb un nou pont.
- 1989** Inauguració del càmping municipal "El Maroi".
- 1990** Una important plaga d'erugues afecta greument tota la zona forestal del terme.
- 1993** Inauguració d'una gasolinera autoservei, primera amb les seves característiques a tot Catalunya.
- 1994-1997** Es modifica la casa consistorial i la Sala de Ball per adequar-les a les necessitats actuals.

EL NOM D'OSOR: ORIGEN I GRAFIES

1

*Osor des del camí del Coll
a principi del segle XX.*

8

L'origen del nom d'Osor no té una explicació definitiva. Per això donarem les diferents teories que se n'han fet.

Mn. Antoni Maria Alcover va indicar que era un mot d'etimologia incerta, d'origen desconegut.

Enric Moreu-Rey va especular amb dues possibilitats: una de geogràfica, per la qual el nom d'Osor provindria del mot arcaic *ausor*, que significaria "elevació", cosa poc probable precisament per l'enclavament del lloc: una vall; i una segona antropònica –provinent d'un nom propi– per la qual el terme inicialment es referiria a la vall, partint de la base que el

994 es documenta el *Valle Ausore*.

Pere Balañà i Abadia li dona un origen àrab, del clàssic (*al-*)*auzur*, "ciutadelles o torres elevades". Però això no és probable ja que sembla que els àrabs no arribaren a la Vall d'Osor.

Joan Coromines ens donà un origen preromà, sense precisar res més fins ara. Des d'aquesta possibilitat, Jaume Dalmau i Casanovas va fer una teoria en la qual afirma que el nom provindria del de la riera, partint de les formes antigues *Auzor*, *Ausor* i *Ousor*. Seria un topònim de tipus tautològic –fruit de la unió de dos noms comuns arcaics– en el qual es

diferenciaria "OUS" per una banda i "AR" per l'altra, la primera síl·laba de base gal·la o pregàl·lica i que significaria "riu", i la segona, de base preindoeuropea, que significaria "correntia". Per tant, el mot complet s'hauria format amb el pas del temps i de diversos pobles: arribat el moment en què una d'aquestes paraules, la del poble més antic, ja no significava res per als nouvinguts, restava fossilitzada com a nom propi, i se solia acompanyar de la menció "riu" en la llengua usada aleshores. Amb

l'arribada de nous pobles, que no entengueren tampoc l'antiga menció, s'aglutinaren les dues paraules formant el compost que restà com a nom propi de la riera, i d'aquí, amb els anys, de la vall i la població.

Un altre fet interessant és observar les diverses grafies que s'han utilitzat al llarg dels segles per representar aquest nom.

La Vall d'Osor és un dels indrets de les Guillerries citats més antigament. L'any 860 apareix sota la forma *Auzor* com a lloc d'on es va donar un alou al monestir d'Amer per un privilegi del rei franc Carles. Amb poques varietats apareix en el

segle X: *Hausore*, *Ausor*, *Ossore*, *Ausore*, referit a diversos aspectes, entre ells la riera (al 924, riu d'*Ausor*, o, al 930, *flumine Ausore*).

Durant el segle XII trobem per primera vegada la grafia actual: "...in Comitatu ierundensi in parochia Scti Petri de Osor" en un document datat entre el 1131 i el 1145, o bé en un altre del 1134 "...in valle de Osor". Ara bé, contemporàniament als anteriors trobem, del 1144, la forma, també referida a la parròquia, "*Sancti Petri Osoris*". En aquest mateix segle, apareix el terme com a nom de família: en un document es fa referència a un tal "*Poncius de Osore escriba regis*".

Encara en el segle XIII, trobem la forma "*rectore de Ousor*". En el segle XIV, en el cens de Catalunya, s'esmenta "*la vall Dosor*", una aglutinació o unió de la preposició i el nom, i la "*vall de Osorio*".

En els segles següents, i fins al XVII, es van alternant formes, però es va imposant l'actual, de manera que en el XVIII, XIX i principi del XX només trobem les formes "Osor" i "Osor", predominant la primera acompanyada del nom del patró de la vila; l'expressió més habitual per referir-se a Osor és la de Sant Pere d'Osor o San Pedro de Osor. L'explicació a això és molt senzilla: la llengua encara no estava normativitzada i tant si s'escrivia amb "s" com amb "z" es pronunciava igual.

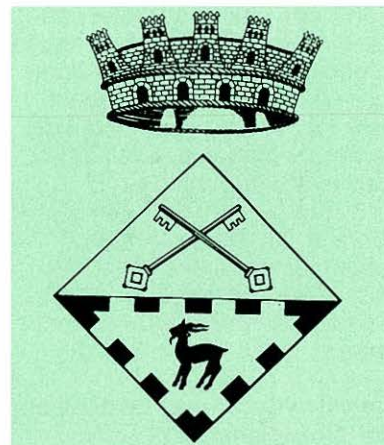
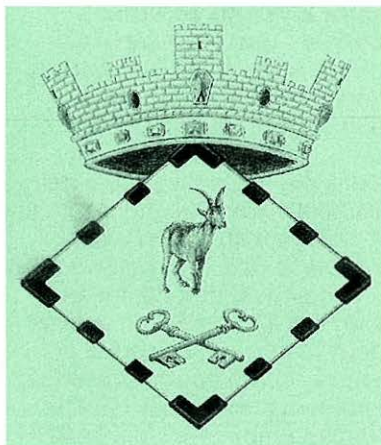
Durant el segle XX ja ha predominat la forma actual "Osor" malgrat l'aparició, sorprenent, d'una nova grafia que s'ha utilitzat fins i tot en els mitjans de comunicació: "Ossor". No té cap explicació lingüística ja que la seva pronúncia seria diferent a la correcta.

Vista general del poble als anys setanta, amb l'església en primer pla i la Torre de Recs a l'esquerra.

L'ESCUT MUNICIPAL D'OSOR

2

Projecte d'escut municipal realitzat l'any 1988 a partir de la proposta d'Antoni Pladevall per Joan Cantal. Al costat, l'actual escut, a partir de les consideracions d'Armand de Fluvià.

10

Pràcticament fins al segle XIX, l'escut que s'emprava solia ser el del senyor del lloc, que podia ésser el rei, un noble, un monestir o alguna altra entitat religiosa o civil. Això explica que els escuts d'aquestes èpoques fossin tan canviants: quan es canviava de senyor es canviava d'escut. Osor no era pas

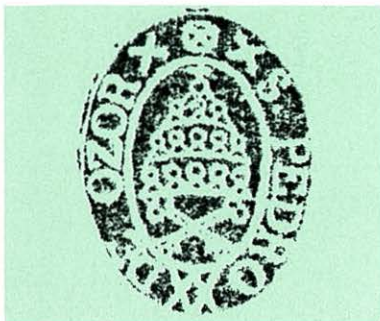
Alguns dels segells municipals que es conserven.

un cas diferent i, possiblement, l'escut usat fou el dels Cabrera, tant per la banda dels castlans de Cabrera o de Sibil·la de Saga com per la dels vescomtes de Cabrera, que foren els senyors de la Vall des del moment en què es començà a utilitzar l'escut. Així, durant l'època medieval i moderna no trobem cap escut peculiar d'Osor.

A partir del segle XIX els municipis comencen a utilitzar escuts propis, i en el cas d'Osor podem trobar els següents:

1) Almenys al 1826 s'usava un segell rodó amb el nom d'Osor posat en orla.
2) Almenys al 1830 el Consistori utilitzava un segell rodó amb les claus de sant Pere i, a sota, el nom Osor.

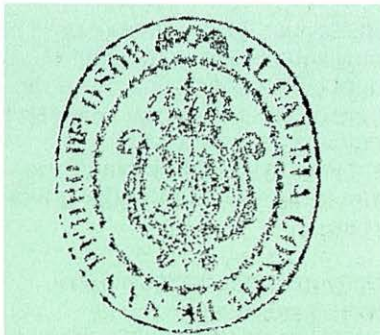
3) Almenys entre 1842 i 1880 s'usà un segell ovalat amb les claus de sant Pere amb les dents avall i mirant cap endins, sobremuntades de la tiara papal. Possiblement era l'escut parroquial adoptat com a municipal: cap referència als Cabrera i òbvia al patró parroquial, sant Pere.
4) Almenys entre 1890-1930, l'Ajuntament emprà un segell ovalat amb l'escut estatal i la llegenda "Alcaldía Constitucional de San Pedro de Osor".
5) Entre 1930 i 1939 s'usà el mateix escut anterior però amb la llegenda "Alcaldía Constitucional de Osor".
6) Entre 1940 i 1979 es feia servir l'escut d'Espanya amb la llegenda "Alcaldía de Osor". Al

1976 l'Ajuntament havia aprovat l'inici d'un expedient per a la creació d'un escut que no s'arribà a definir.

7) Entre 1980 i 1988 es va usar l'escut de la Generalitat, amb la llegenda "Ajuntament d'Osor".

El 1988 es va voler crear un escut municipal propi i, malgrat que existia una proposta de 1968, de Manuel Bassa i Armengol al seu llibre *Els escuts heràldics dels pobles de Catalunya* (un escut truncat: al primer, de gules, les claus de sant Pere i al segon, d'or, quatre pals de gules) es va creure convenient, segons Antoni

Pladevall i Font, proposar un escut en el qual es combinés l'antic disseny dels Cabrera amb les claus de sant Pere: un escut d'or, amb una cabra contornada d'or i grisa, acompanyada de les claus de sant Pere, grises, amb les dents avall i mirant cap endins; la bordura de peces de sable i per timbre una corona. L'autor del projecte fou el pintor Joan Cantal, fill d'Osor.

Armand de Fluvià, conseller heràldic, emeté un informe en el qual afirmà que l'escut heràldic de l'Ajuntament d'Osor hauria de ser organitzat i blasonat de la manera següent: "Escut caironat truncat: al primer de sinople, dues claus passades en sautor amb les dents a dalt i mirant cap enfora, la d'or en banda i per damunt de la d'argent en barra; i al segon, una cabra de sable i bordura de peces de sable. Per timbre, una corona mural de la vila". Així va dissenyar-se l'actual.

Consideracions i modificacions al projecte d'escut municipal presentat per Antoni Pladevall i realitzat per Joan Cantal

A) És evident que el senyal propi i tradicional de la vila són les claus de sant Pere, i penso que cal mantenir-les, però sempre com a senyal principal i correctament blasonades amb les dents a dalt i mirant cap enfora, la d'or en banda i per damunt de la d'argent en barra. Per distingir el senyal propi del senyal dels senyors feudals, el més correcte és emprar campers separats.

B) És lògic que el senyal dels Cabrera també hi sigui blasonat, però com a senyal secundari i, per tant, en un altre camper. Cal que la cabra es blasoni correctament: no contornada i de sable.

C) La corona —que no ha de tocar l'escut— cal que sigui la mural de vila també correctament blasonada: tota d'or i sense pedreria i les cinc torres d'igual alçada.

ARMAND DE FLUVIÀ I ESCORSA, al Programa de la Festa Major del Terç 1989

L'EDAT MITJANA

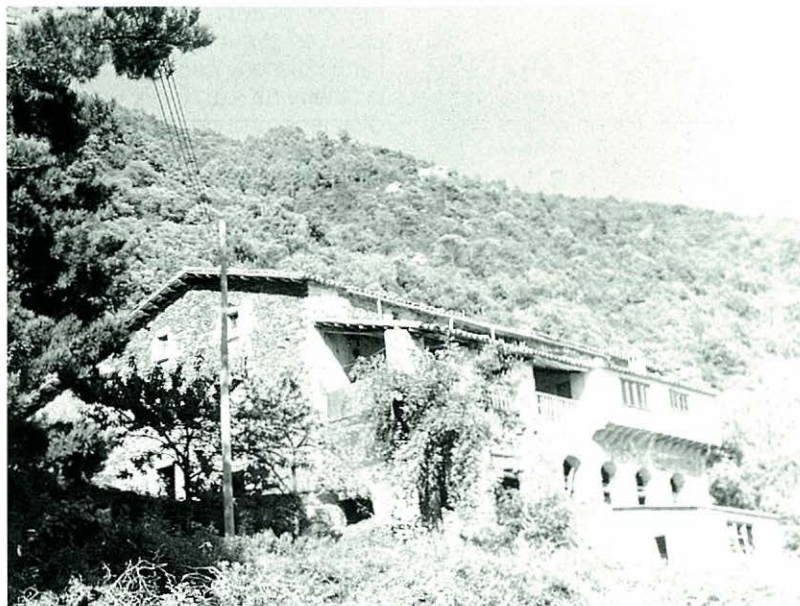
3

12

La Vall d'Osor és un dels primers indrets documentats de les Guilleries, ja que se'n tenen notícies des del 860. Sembla que els àrabs no s'hi van establir sinó que va ser un lloc de refugi per als habitants de les planes. Formava part del comtat d'Osona i del seu bisbat.

Durant el segle X els veguers o senyors de la Vall varen ser el noble Sala, fundador del monestir de Sant Benet de Bages, i el seu fill Isarn. Quan aquest va morir, les terres varen anar a parar a mans del comte d'Osona, que les va vendre, el 993, al prevere Sanç.

A partir del 994 Osor formava un terme autòcton separat del

castell de Solterra. Aquest terme civil s'organitzava a partir de tres parròquies: Sant Pere d'Osor, Santa Creu d'Horta i Sant Daniel de Maifré. El senyor del terme era el comte de Barcelona i Osona, que tot sovint l'arrendava a altres persones.

El govern de la Vall l'exercia un batlle, que presidia la cort de la Vall, ajudat per un saig, mena d'agutzil, i un escrivà encarregat de consignar per escrit els seus decrets. La justícia s'exercia per mitjà d'un jutge que, habitualment, no residia a la Vall.

El 1144, el comte Ramon

*Vista de l'antiga domus
les Romagueres, a la carena de Sant
Gregori. En el segle XIV els seus
propietaris eren dels més influents
de la vall.*

Berenguer IV va concedir un privilegi a la Vall mitjançant el qual es constituïa una mena de consell general format pels caps de casa que discutia i solucionava els problemes que afectaven la vida quotidiana a la zona.

Senyors posteriors de la Vall, fruit de vendes o empenyoraments dels comtes o

reis, varen ser: Bernat de Centelles, Bernat de Peratallada, Sibil·la de Saga (que ho fou durant vint-i-sis anys a causa d'una alta pensió que li havia assignat el rei Jaume I), Isabel de Cabrera, Artau de Cabrera i, des del 1352, Bernat II de Cabrera, moment a partir del qual la Vall d'Osor pràcticament sempre va formar part del vescomtat de Cabrera. Només a final del segle XV i principi del XVI es va trencar aquest domini, quan,

durant el període remença, el rei Joan II va cedir als Sarriera, senyors de Solterra, la Vall d'Osor pel suport que li va donar Joan Sarriera a la Guerra de la Generalitat contra ell. Més endavant, va pertànyer al marquès d'Aitona i als Medinaceli.

Sota el senyoriu dels Cabrera, a la Vall van existir unes quantes famílies que exerciren un alt grau d'autoritat, sovint en substitució del senyor: la de Paba, especialment durant els segles XII i XIV –alguns membres d'aquesta nissaga també varen ser castlans del castell de Solterra– la de Mata, la de Recs –molt activa durant el segle XIV– la Romagueres, la Galliners –sobretot en el segle XV– la Vilanova o la ja citada dels Sarriera.

A l'Edat Mitjana, la Vall es repartia entre la Sagrera, conjunt de cases i edificacions situades entorn de l'església, i una bona colla de masos repartits pel terme. L'economia se sustentava en l'agricultura: cada família tenia un mas amb la terra i boscos que li eren adscrits en unes determinades condicions. Encara que no

Can Roure, prop del Pont Vell, amb el seu finestral gòtic del segle XV.

propietaris, ja que n'era un senyor laic o religiós, les condicions eren força acceptables: si satisfien els seus censos, drets i obligacions i no perjudicaven el senyor, gairebé disposaven com a amos.

L'alimentació era autosuficient ja que el clima i les condicions del sòl –amb els regadius prop de la riera, els camps i les vinyes, les pastures, les glans i les castanyes del bosc– els donaven el necessari per la seva subsistència i la del bestiar. Blat, vi, ordi, oli, castanyes, lli, cànem, avellanes, nous, formatges... eren productes habituals per a ells. A més, disposaven de bestiar, propi o llogat: muls, ases, vaques, bous, cabres, ovelles i porcs, sobretot. També abundaven les vinyes, els oliverars, els alzinars i, principalment, els castanyers.

Els homes d'ofici eren escassos i es localitzaven a la Sagrera. L'ofici més corrent era el de moliner, encara que també hi havia algun ferrer, teixidor, fuster o mestre d'obres.

Aquest sistema de vida es va veure alterat per la pesta negra, al segle XIV, que va provocar un important descens de població i l'abandonament de molts masos i llurs terres, i pels terratrèmols del XV, que gairebé deixaren tot el terme derruït.

ELS TERRATRÈMOLS DEL SEGLE XV

4

14

Les comarques de la Garrotxa i la Selva estan enclavades sobre un sistema de falles que ha provocat l'existència de volcans com els de la zona d'Olot o el de la Crosa de Sant Dalmai, i de moviments sísmics com els sentits el 1979 o el 1996.

Des del punt de vista històric, una de les èpoques amb més tremolors de terra van ser els segles XIV i XV, que a més varen afectar profundament la zona d'Osor.

Els primers moviments sísmics estan datats entre 1373 i 1397, i varen afectar bona part de les comarques de la demarcació de Girona fins a Perpinyà. No devien ser de gaire intensitat ja

que no tenim detalls dels desastres que van ocasionar.

Ja en el segle XV la cosa va ser més greu: Osor, segons contenen les cròniques de l'època, va quedar pràcticament tot enrunat. El 1410 es varen produir uns primers tremolors fluixos que devien anunciar els desastres que varen succeir entre el 1427 i el 1430.

La sotragada més forta es va sentir la nit del 15 de març de 1427; es calcula que devia tenir una intensitat de vuit o nou graus a l'escala Mercalli. Va afectar una superfície de vint-i-cinc quilòmetres de llarg i

Can Casamitjana, un dels pocs exemples de construcció que va aguantar els sismes del segle XV.

quinze d'ample, i l'epicentre estava situat entre Amer i Osor. A causa del desastre, a Amer va caure l'església, part del claustre, tot el monestir i les cases de la població. A Osor es varen ensorrar totes les cases, tant les de la Vall com les del poble i, a Anglès, el castell i cases.

El mes de maig del mateix any, es va produir un nou moviment

sísmic que va acabar d'ensorrar el que havia resistit a la primera sotragada; aleshores també va ser-ne afectat el Santuari del Coll, on va caure la volta de l'església i la casa prioral.

Tot plegat va portar que a partir de llavors s'hagués de refer el nucli del poble, bona part dels masos del terme, els ponts i l'església. Malgrat la gran desfeta i la davallada de població, la reconstrucció es féu ràpidament, com ho demostra l'existència de construccions del mateix segle XV –can Roura, el Pont...– i de masos que daten del segle XIV i que segurament es varen reconstruir sobre les seves mateixes runes.

Vista del Pont Vell des del llit de la riera, l'any 1920. Aquest pont es va reconstruir el segle XV perquè es va enrunar amb els terratrèmols.

Amplitud del sisme

Aquests tremolors no varen ser exclusius d'Osor sinó molt generals a tot Catalunya: “No foren sotracats aïllats o reduïts, sinó que la seva zona d'expansió anà del Rosselló a les comarques de Tarragona i Lleida i ensorrà esglésies, masos i ponts de la Cerdanya i Ripollès, fins a Barcelona i al Penedès. Són molts els permisos donats l'any 1428 pel bisbe de Vic per fer capelles provisionals al Ripollès, a Cabrera i el Far i a la Plana de Vic, perquè s'havien enderrocats moltes esglésies. No cal dir que si queien les esglésies romàniques de pedra, molt més devien caure els masos més febles, els castells i els ponts.”

PLADEVALL, Antoni. *Programa de la Festa Major del Terç 1983*

La documentació sobre els efectes dels terratrèmols del segle XV a Osor és força abundant

“L'any 1427, en lo mes de març començà tan gran terratrèmol, que en aquest bisbat de Girona, enderrocà un lloc que es deia Mer (Amer) e Osor, Anglès e Sant Feliu de Payarols, e moltes cases e masos circumvehins, e noy morí ningú e les gents hagueren de fer barraques defora e dormir allí que repararen ab gran afany.”

“Totes les cases de la vall e lloch d'Osor se són enderrocades, e en lo castell de Anglès, e en lo lloc de ses Planes, e en lo de Sant Feliu de Pallarols e lo castell de Hostoles e Sant Martí de Llémena, e Sant Steve Celuy, e Myeres, moltes cases e casi tot lo castell de Anglès, e moltes esglésies de diverses parròquies, e moltes torres, e cases que eren molt forts, la reparació de les quals és inestimable”.

El 2 d'agost de 1427, els Jurats de Girona van escriure als cònsols de Perpinyà: “en favor de Sant Pere d'Osor als quals per los terratrèmols eren trencats los ponts e enderrocada l'església”.

FONTSERÈ E. i IGLÉSIES, J.: *Recopilació de dades sísmiques de les terres catalanes entre 1100 i 1906*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona 1971.

EL SOBIRÀ DE SANTA CREU

5

Estat actual de la masia fortificada del Sobirà, de les més importants de Catalunya.

16

Situat a plenes Guillerries, a la carretera forestal que uneix Sant Hilari Sacalm amb Santa Coloma de Farners, a 850 metres d'altitud, hi ha el mas Sobirà, que data del segle XIII.

És fruit de la unió de dos masos, el Sobirà d'Amunt i el Sobirà d'Avall, que es va produir el 1577 per l'impuls de Joana Vila de Ssegorgues, vídua de Pere Sobirà. Des d'aquell moment, l'esforç i la tenacitat dels propietaris va fer que el mas es consolidés, malgrat tot un seguit de lluites amb els Sarriera, senyors feudals d'Osor, i que s'expandís amb gran rapidesa.

Des de final del segle XVI i durant el XVII, el Sobirà va viure l'època de màxima esplendor i

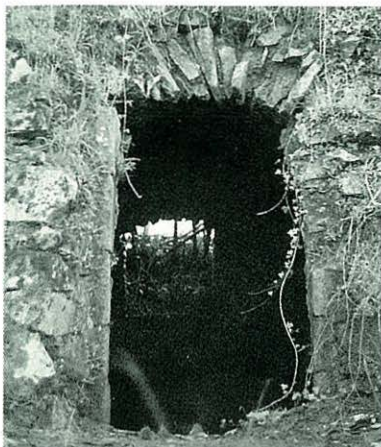
esdevingué un dels masos més rics i emblemàtics de tot el Principat. Es diu que, en aquells temps, l'amo del patrimoni podia anar des del Sobirà fins a Vic sense deixar de trepitjar terra de la seva propietat. Aquesta privilegiada situació va permetre als seus habitants superar dos greus problemes: el bandolerisme i els constants plèts.

El 1716, amb la mort de Joaquim Sobirà Saleta, s'extingí el llinatge original i el patrimoni va passar a famílies col·laterals; malgrat tot, va mantenir la seva força fins a l'actualitat, que és propietat de la família Planell.

El Sobirà, més que un mas, és una caseria, ja que escampades per la propietat podem trobar fins

a nou masies. El que més destaca és l'espectacle natural que s'hi pot veure: una panoràmica d'extraordinària bellesa, que a més ha estat escenari d'algunes escenes de pel·lícules com *Companys, procés a Catalunya* (1979) de Josep Maria Forn i *Un cos en el bosc*, rodada durant el 1996 sota la direcció de Joaquim Jordà i en la qual van participar uns quants caçadors osorencs al costat de la popular Rossy de Palma.

La seva riquesa ve determinada sobretot per l'explotació del castanyer, del qual es treien els rodells per a cèrcols de bótes i

El pou de glaç del Sobirà.

actualment les perxes per a mobles. També s'hi ha explotat, a un nivell més baix, el pollancre, el faig, el vern, el pi i el plàtan. L'explotació agrària, en canvi, és reduïda.

Un dels elements arquitectònics més important és la capella, consagrada el 1609. És de planta rectangular coberta amb volta de creueria i està sota l'advocació de sant Bernat Claravall. Hi destaca la decoració de ceràmica dels murs, obra del valencià Miquel Lapuja. Consisteix en tres plafons, un del Naixement, un altre de l'Adoració dels reis i un darrer del Via Crucis, tots de gran valor artístic. També hi trobem un retaule barroc i decoració geomètrica i vegetal.

També cal destacar-hi dos rellotges de sol, un amb la llegenda *No badis i vés per feina*, i l'altre *Jo sense sol i tu sense fe, cap dels dos no valem res*, que expliquen per ells mateixos el tarannà que han tingut els propietaris del lloc.

Prop del mas, hi ha un pou de glaç en bastant bon estat de conservació, datat entre els segles XVII i XVIII, i que és fruit del comerç de neu que es feia aleshores. És una construcció massissa, amb paret d'uns 80 cm de gruix, i de forma rodona a la base. Fa uns deu metres d'alçada, uns sis d'amplada i té dues entrades, a nord i a sud.

Detall de la decoració de ceràmica de la capella del Sobirà, obra de Miquel Lapuja, datada al segle XVII.

Una ridícula: haver de demanar permís per tenir armes

Molts són els visitants que han quedat sorpresos de la seva visita al Sobirà. Un gran viatger com Francisco de Zamora ens va deixar escrita la seva visió de l'indret i una opinió personal sobre el fet d'haver de demanar permís d'armes en un lloc així: *"...la casa tiene tan buena situación cual yo no he visto otra, por las dilatadas y hermosas vistas que logra (...)* Su gran riqueza consiste en *madera de botas y castaños que se crían en las umbrias y que cortan de cuando en cuando (...)* La casa es *capacísima. Nota: Téngase presente lo ridículo que es el que estas casas pidan licencia para tener escopeta."*

ZAMORA, Francisco de.: *Diario de los viajes hechos en Cataluña. 1785-1790.* Editorial Curial. Barcelona, 1973.

Dels més rics de Catalunya

Almenys així ho afirma una composició popular: *"Si volem saber qui són / els més rics d'aquesta terra, / el Noguer de Segaró, / el Sobirà de Santa Creu / i l'Espona de Saderra."*

ARBOIX, J: *La masia catalana.* Editorial Aedos, Barcelona, 1976

Can Plana tal com és actualment.

Amb un terme tan ampli i agrest, és lògic que a Osor abundin els masos; fins al punt que, durant molts segles, hi havia més població a pagès que no pas a vila. A hores d'ara, molts d'ells són rònecs o deshabitats. La seva construcció és posterior al segle XV, malgrat que alguns estan documentats abans, com per exemple la Corbera, el Cruset o el Rafec –del segle X– el Soler o el Clascar –del segle XI– i les Romagueres, can Plana o la Piconera, del segle XIV.

Des de l'any 1960, s'han publicat tres estudis sobre els masos del terme d'Osor, un referit al segle XIV, un altre al segle XVIII i un darrer al segle XX. A partir d'aquí podem adonar-nos de quins han estat els masos osorencs. Entre parèntesi apareix una possible datació anterior.

Documentats als segles XIV, XVIII i XX:
 Angelats, Aulet (també Saulet o Zaulet), Baier, Beceda (s.X), Berder (abans mas Maig), Borrell, Bosquets, Camps, Cases, Cercenedes o Sarsanedes, Cerrada, Cerver, Clascar (s. XI),

Codina, Coll, Collell, Coma, Corbera (s. X. Al segle XVIII, Corbera de Lla i de Sa), Dois, Ermengol, Esglésies o Iglésies, Ferran, Fonollet, Gausac, Gironella (s. X), Gomits (abans Guamir o Gomir), Masferrer, Mata (al s. XIV almenys hi havia dos masos amb aquest nom), Mir o Maimir, Muntada Inferior, Muntada Superior, Noguereda (s. X), Oller, Panella (s. XVIII, de Munt i de Vall), Perer, Piconera o Picenera, Pidemunt (s.XIV, Pi), Pidevall (s.XIV, Pi), Plana, Pontei, Prat, Puig de Robertencs o Ravertencs, Rancada o Arrencada, Ribademunt, Ribadevall, Riera, Ripoll, Roca, Romagueres (al s.XIV hi havia dos masos amb aquest nom), Roscall, Serra de Turonell, Simon, Solterra, Subirà (primer dividit en dos: de Munt i de Vall), Sunyer, Terrades (posteriorment la Ió o Aiof), Triador, Vallpregona, Veguer, Vena i Vilar.

Documentats als segles XIV i XVIII: Barceló, Castellet, Fageda, Morell, Munt Mitjà o Monmitjà, Noguer, Pujol, Querós, Sabater de Fageda i Viurevol.

El Cruset, camí de Sant Gregori, un dels pocs masos encara avui habitat.

El Masferrer, en una imatge familiar típica de principi de segle.

Documentats als segles XIV i XX: Celbró o Celbró, Domènecs, Illa, Mont o Munt Superior, Puig-robir, Rafec (s.X) i Salibercs

Documentats als segles XVIII i XX: Aulina, Can Badia (abans Badia i Coll), Baltasar, Bancs, Brau, Boscà, Bruguier, Carbonell, Casanova, Casina, Caulí o Puigcaulí, Coral, Crosa, Cruset (s.X), Falgueres o Folgueres, Gascó, Gravalosa, Maroi, Mon, Ombreses, Parral, Pigem, Rajols, Rovira, Saulina i Soler (s.XI).

Documentats al segle XIV: Carrer, Crofogeda o Crofogereda, Fajadella, Guerau, Munt Inferior, Pont, Puig de Santa Creu, Resclosa, Rovescay, Serra Adrovera, Serra Mitjana, Serrera, Surroca i Vall.

Documentats al segle XVIII: Aroles, Badle, Baucis, Baier del Mas, Bondia, Bornasacudina, Bruguera, Camplà, Casadevall, Casal, Colobrans, Collic, Coralet o Corolet, Corcó, Cortal, Crespi, Darnich, Despujol, Desroquer, Esquer, Estany, Estanyol, Esteve, Ficai, Fozell, Gelats, Grau, Horta, Horts, Jugador, Llauger,

Manifrè, Margarit, Mainou, Montsitjar, Morer, Oriol, Pairó, Paraió, Minet Despujol, Pla, Pons Querós, Pregona de Vall, Puigbell, Puigborrell, Puigoriol, Rigabalós, Rohyr, Rousic, Sager, Sararols, Satonella, Savall, Serrademunt àlies Mox, Silvestre, Sivella, Solà Cassals, Soler de la Plaça, Sulcia, Toronell de Montort, Tries, Vidal i Volant.

Documentats al segle XX: Barbolades, Barraca d'en Baier, Barraca d'en Margarit, Barraca d'en Mirus, can Canals, can Cargol, Casamitjana, Casanova de Masferrer, Casanova de Muntanya, Casica, Castell del Baier (segons tradició), Casulles, cal Cisteller, Colomer, Escales (segons tradició), Espinau, Font de Borrell, can Gall, can Garriga, can Gravat, Hostal del Perer, Hostalet, Igols o Aiguols, Llumell, Maioles, Manuel, can Masó, Molí d'en Serra, Molina, Ortigots, can Pallaringa, Part, can Quic, Rectorer, can Rossell, Salabert, Sasfogerdes Inferior i Superior, Serra-Bronquera, Sitjar, Solaric, Talaia, Talaia d'en Verneda, Teixidor, Terrer, Torre i Vall.

TERRA DE BANDOLERISME

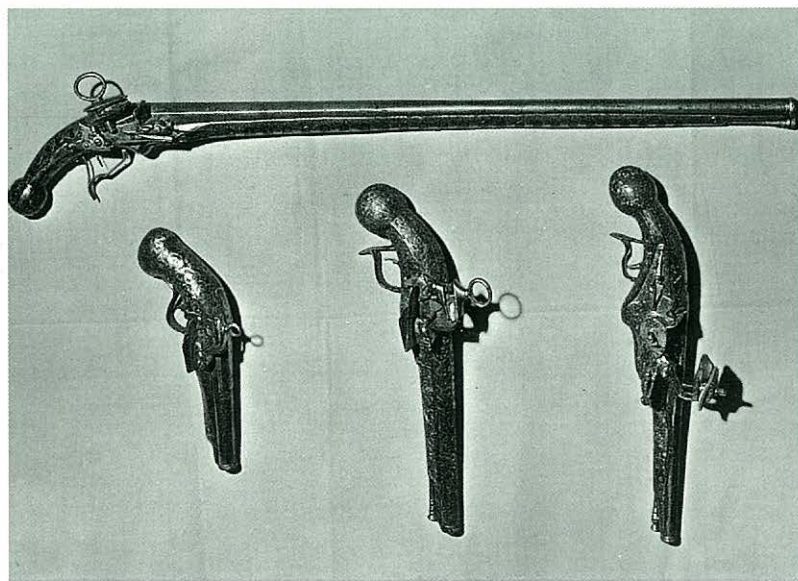
6

20

Vers el 1560 van començar a actuar per les Guilleries grups de gent armada que atacaven els viatgers als camins rals i aprofitaven el caràcter feréstec del terreny per amagar-se quan els perseguien.

L'etapa del bandolerisme guillerienc s'inicia amb Perot Rocaguinarda, d'Oristà (1602-11), amb qui militaven molts fills de masos de les Guilleries.

Quan Rocaguinarda va deixar el bandolerisme i s'embarcà cap a Itàlia, l'Escrivanet i en Jaume Masferrer "Toca-son" continuaren l'agitació. Tot just que en Toca-son era mort, l'any 1623 prop de Vilardelbosc (Viladrau), iniciava la vida de bandoler Joan Sala

Armes típiques dels anys del bandolerisme català.

"Serrallonga" de Querós. Al seu costat trobem homes de Viladrau, Sant Hilari, Rupit, Osor, Susqueda i Sau. Quasi sempre són fadristerns de masos, però també alguns hereus que, mancats de feina i sense possibilitats de millorar llur miserable condició de vida, es llancen a l'aventura. Les seves actuacions no són gaire brillants: robatoris a masos, venjances personals i assalts a vianants i mercaders de camins rals.

La majoria de les accions d'en Serrallonga se situen fora del marc geogràfic d'Osor (malgrat el segrest d'un tal T. Gravalosa d'Osor i l'intent d'apoderar-se

de l'hereu Sarsanedes, quan per error es van endur una altra persona), però hi anava sovint per repartir-se els botins, per viure ocios als seus hostals o per refugiar-se quan la persecució implacable del lloctinent i les seves tropes feien difícils les seves corregudes. El lladre Serrallonga no era gaire conegut, el 1622, quan, amb 28 anys, va matar el seu delator Miquel Bofarull. Però al 1626 ja havia organitzat quadrilla pròpia. A partir de 1627, caiguda la colla dels germans Margarit, Serrallonga esdevé cap del

bandolerisme català, fins al novembre del 1631, quan són capturats a França cinc dels seus millors homes. Això es va viure a Osor car, el 1628, el virrei de Catalunya, Duc de Feria, ordenà als batlles d'Osor i Rupit que col·laboressin en la persecució del bandoler amb deu homes cadascun. En tal empresa el batlle d'Osor fou ferit. A partir d'aquí s'inicia la davallada, fins que Serrallonga és detingut el 31 d'agost de 1633 a Santa Coloma de Farners i executat el 8 de gener de 1634 a Barcelona, esquarterat i exposat públicament.

Altres bandolers col·laboradors d'en Serrallonga van ser: Pere Joan Puig, "Hereu Puig de la Vall", el Fadri de Sau, en Jaume Planells, el Negre de Tona, que li va prendre l'Anàstasia Colobrants, una seva amistançada; en Jaume Rovira, en Joan Cases, i el més destacat, en Cristòfor Madriguera, que el seguia des del primer moment. En Madriguera va morir a causa de les ferides rebudes el 24 de gener de 1630, en el decurs d'una brega que va tenir amb els homes del batlle d'Osor, el sastre Benet Quintana.

Serrallonga ha estat un nom mític que ha fet fortuna. Tothom n'ha parlat, normalment sense base ni mirament, i li han

atorgat tots els papers de l'auca; no hi ha poble proper a les Guilleries que no se n'apropïï. Potser per això des del 1996 el Centre Excursionista de Farners organitza l'anomenada "Ruta d'en Serrallonga", una caminada per conèixer de prop els paisatges de la vida del bandoler, de Santa Coloma de Farners a Viladrau passant per Osor. Anecdòticament direm que un fill del bandoler, Isidre, es casà amb la pubilla de can Casamitjana i Font del Borrell d'Osor.

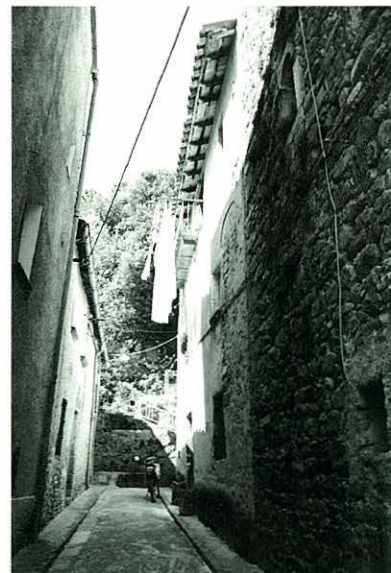
La primera meitat del segle XIX torna a ser una època inestable, i cap al 1840 apareix el fenomen dels trabucaires. N'hi va haver molts, fills d'Osor almenys tres: en Xic Feliu, en Becaina i en Bou, que corria per aquests verals i s'entretenia a assaltar el mas Sobirà fins que els del mas l'escalfaren.

El més destacat és en Becaina. Va actuar per tot les Guilleries. Les seves malifetes van començar al Baier i a la Mata, d'on es va emportar les mules. Com a criminal convict, va ser sentenciat a mort i esquarterat, i els seus trossos repartits pel terme d'Osor per a escarment popular. Ens explicava, fa anys, un home vell del poble que, de petit, encara va poder veure un tros de crani desgastat pel temps, col·locat en un orifici

damunt la porta de la Mata, i que era una de les restes d'en Becaina, com sempre que passava per allà procurava recordar-li el seu avi.

Al carrer Sarsanedes es pot visitar la casa d'en Becaina, on va néixer i d'on va fugir per amagar-se pels cims de Sant Gregori.

Can Becaina, al carrer de Sarsanedes, on va néixer el famós trabucaire. Es destaca la seva façana boteruda.

SEGLES XVIII- XIX: GUERRES I MÉS GUERRES

7

22

Durant aquests dos segles, el que predomina són els enfrontaments bèl·lics. La Guerra de Successió, la Guerra del Francès, les carlinades –tractades a part– i la Guerra d’Ultramar, amb major o menor incidència varen afectar Osor i els seus habitants.

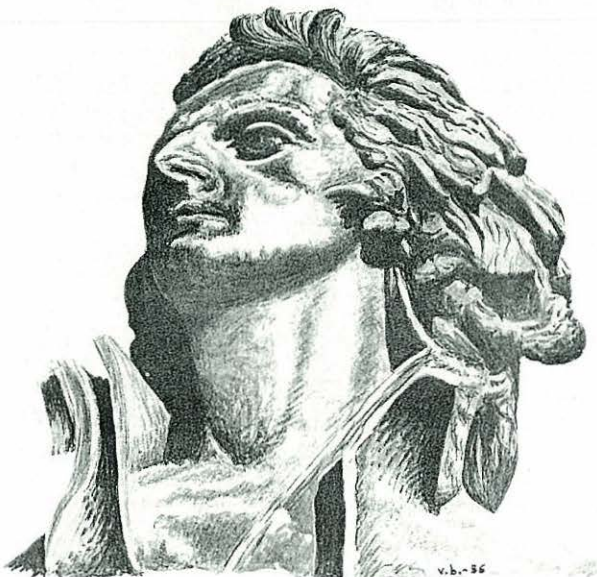
Al segle XVIII, entre el 1705 i el 1714, va produir-se la Guerra de Successió, on va destacar un home nascut a Sant Hilari Sacalm, el general Moragues. Aquesta lluita va afectar Osor sobretot pel que fa al moviment d’homes seguint ordres del jutge d’Hostalric o del veguer de Vic a favor del pretendent a la corona espanyola, Carles d’Àustria, desitjat per Catalunya, i contra Felip d’Anjou, volgut per

Castella. Els enfrontaments i els constants pagaments i sometents varen portar al terme desolació i pobresa.

Finalment, el 20 de setembre de 1714, el batlle d’Osor, acompanyat de dos *forats* de pagès i dos de la vila, va rendir-se a l’exèrcit borbònic manat pel general Brancamon. Aquest acte va marcar la fi de la lluita i comportà, a partir del 1718, i fruit del Decret de Nova Planta,

la desaparició del Consell Local que existia des de l’Edat Mitjana.

Ja a principi del segle XIX, entre el 1808 i el 1814, va tenir lloc la Guerra del Francès o de la Independència. Aquest enfrontament, més que lluita, va portar moviment de persones, ja que Osor i les seves muntanyes varen ser un indret de refugi per als anglesencs o cellerencs que fugien de les tropes

Dibuix del General Moragues de J.M.ª Vila, segons la imatge que ha fet popular el monument erigit a Sort.

Imatge del general Moragues, militar hilarienc, un dels més importants a la Guerra de Successió, dibuixat per J. M. Vila a partir del monument erigit a Sort en honor del general.

napoleòniques que els atacaven. Tanmateix, diversos osorencs varen participar a la contesa, destacant-ne sobretot un, Pere Codina, soldat del Regiment de Cavalleria de Numància, que va obtenir la Creu de Talavera, distinció concedida pel rei per mèrits militars.

A la segona meitat del segle XIX, va produir-se la Guerra d'Ultramar, que va acabar el 1898 amb la pèrdua de les últimes colònies espanyoles de Cuba i Filipines. Alguns homes d'Osor van participar-hi i van perdre-hi la vida, entre ells dos germans, de cognoms Noguer Bota, morts un a causa de la febre groga i l'altre d'una

EJERCITO DE CUBA
 EL REGIMIENTO DE CAVALLERIA DE NUMANCIA EN TALAVERA. - JESUS DE CRISTO
 DEPARTAMENT DE CULTURA, HISTÒRIA I PATRIMONI DE CATALUNYA

No es pot pagar més

La situació de pobresa generada per la Guerra de Successió va ser important al poble, atesa la gran quantitat de béns i diners que es van haver de donar. L'ajuntament, preocupat, va adonar-se que això no podia continuar i va fer públic un document el 1707 que deia: "...lo consell no vol pagar torteres algun per la sobredita gràcia per veurer que lo poble està destruït i pobre per los grans treballs que ha patit i pateix per fer lo servei del rei i així nos determina de pagar cosa alguna per veurer impossibilitat de tot a poder complir."

Llibres d'actes de l'Ajuntament d'Osor

malaltia infecciosa; o un altre, Codina Ros, que va tornar a Catalunya però va traspasar poc després, tísic.

Durant aquest enfrontament es va produir un fet que, vist des del present, és merament anecdòtic, però aleshores va causar un gran impacte. Un

Diferents tipus de tropes espanyoles a Cuba segons una revista del 1895.

El bateig del general Moragues

El general Moragues (1669-1715) va ser el militar de més alta graduació durant els primers anys de la Guerra de Successió. Va néixer a Sant Hilari Sacalm, però el va batejar el capellà d'Osor, com ens diu la seva partida de bateig: "El dia 28 de febrer de 1669 a l'església parroquial de Sant Hilari Sacalm del bisbat de Vic, fou batejat pel Rnd Dalmau Verneda, prevere i rector de l'església parroquial de Sant Pere d'Osor, el nen Joan, Josep i Francesc, fill legítim i natural d'Isidre Moragues, pagès, i de Maria, muller seva;..."

PLADEVALL, Antoni: *El general Moragues. Heroi i màrtir de Catalunya*. Diputació de Girona i Ajuntament de Sant Hilari Sacalm. Girona, 1988.

osorenc que va participar a la guerra a Filipines, en Crous de can Caterino, va ser considerat mort. Aleshores, el poble es va bolcar en els seus funerals. La sorpresa, però, es va produir un any després, quan en Caterino va aparèixer sa i estalvi al poble. El que havia passat va ser que el pobre va ser "oblidat" a les Filipines quan l'exèrcit espanyol va haver d'abandonar a correuita aquella zona i ell, pels seus propis mitjans, va aconseguir arribar a Catalunya.

LES CARLINADES

8

Mas Clascar, on el 1843 foren abatuts dos trabucaires i detingut un tercer.

24

Durant el segle XIX els carlins, partidaris de Carles com a rei d'Espanya i contraris a Isabel, germà i filla de Ferran VII respectivament, varen protagonitzar tres guerres que varen incidir fortament a les Guilleries.

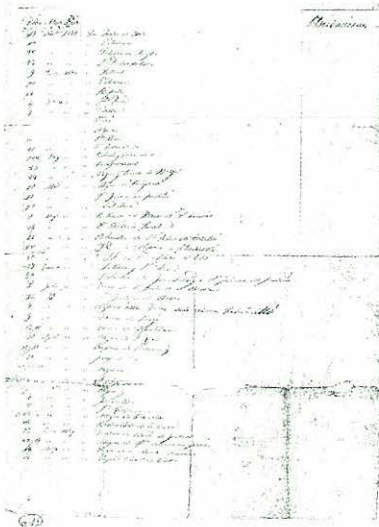
Entre el 1833 i el 1840 es va produir la Guerra dels Set Anys. A Osor, el 1836 una partida de carlins va segrestar el veí Agustí Quer i el va matar després de cobrar un rescat de divuit unces d'or. A les acaballes de la guerra, dos osorencs, Joan Malbosc i Miquel Marquès, van ser afusellats per proporcionar, encara que sota amenaça, menjar i beure a una partida carlina. A més, durant l'enfrontament, el santuari i el casal prioral del Coll

van ser utilitzats com a hospital, fet pel qual van ser saquejats i incendiats dues vegades. També va ser cremada la Casa Nova del Coll, de Joan Corbera, ja que els veïns del lloc havien sufocat el primer incendi del santuari.

Després de la guerra, entre el 1840 i el 1846, van sorgir els trabucaires, una mena de bandolers sovint provinents de les files carlines. Va haver-hi enfrontaments aïllats: el 1842, el capità Boada va lluitar contra un dels més temuts trabucaires, Ramon Felip, prop del mas Subirà. La batussa va acabar amb la fugida de la colla de trabucaires. Ara bé, els dos caps, acompanyats dels seus homes, van coincidir en la idea de baixar a Osor a reposar. Es va produir un

nou tiroteig enmig de la vila que va acabar amb tres soldats, un nen, l'alcalde Josep Gravalosa, un mossò d'esquadra i dos veïns ferits. L'abril de 1845, al mas Clascar, mossos d'esquadra d'Amer van matar dos trabucaires i van detenir-ne un tercer.

Entre el 1847 i el 1849 es va desenvolupar l'anomenada Guerra dels Matiners (es creu que els sublevats carlins es van aixecar en armes abans d'hora). Set osorencs es van unir als sublevats. En aquest cas el terme només va ser zona de pas de l'exèrcit, com ho demostra el fet que al mes d'abril de 1849 varen passar tropes dirigint-se a

Document inèdit amb la relació d'actuacions i expedicions del tinent Sibeques, on estan datades tres expedicions carlines a Osor, entre altres.

la Cellerà: un regiment comandat pel general Riu, amb 800 homes, i l'altre pel coronel Santiago, amb 600 homes.

Entre el 1872 i el 1876 va esdevenir-se la Darrera Carlinada, la més violenta en el terme d'Osor. El 1872, l'alcalde Josep Boscà va demanar permís al Comandant General de Girona per rearmar la Milícia Nacional, entitat de defensa local. Ara bé, entre el 20 i el 25 d'octubre es van produir els fets més greus. El dia 20, dos voluntaris liberals d'Osor van ser afusellats. Aleshores, la columna liberal del

coronel José Cabrinety va enfrontar-se a la muntanya del Coll a les faccions carlines de Savalls, Auguet i Piferrer, "l'adroguer d'Anglès", que sembla que hi va morir. L'endemà es va produir una altra topada entre el grup de Savalls i Auguet i el del militar Font de Mora. El 23, l'exalcalde Josep Boscà i el veí Joan Creus van ser afusellats. Un tercer condemnat, Francesc Cantal, va poder fugir, després de defensar-se amb una navalla. Els liberals, atemorits, van abandonar la població, que va ser ocupada per Savalls, el qual va fer una comunicació on deia: "Se impone pena de vida a toda autoridad o particular que diere noticia o parte de la entrada, salida o estancia en los pueblos de las fuerzas legítimas de la provincia". El 27 de desembre el poble va ser alliberat pel general Manuel Andía i pel coronel José Cabrinety, després de més lluites el 6 i el 21 del mateix mes. El 1875 els carlins varen tornar a prendre

Coll de Nafre, un indret testimoni de diversos enfrontaments entre liberals i carlins i on fou afusellat l'alcalde d'Osor Josep Boscà, el 1872.

Descripció d'un soldat

Per defensar-se dels trabucaires, l'Ajuntament va llogar un soldat el 1845. El seu nom era Pedro García, però la descripció que se'n va fer no ens aclareix gaire com era: "Edad: 20 años poco más o menos. Estatura: alta. Pelo: castaño. Ojos: claros. Nariz: regular. Barba: nada. Cara: regular. Color: bueno."

Llibre d'actes de l'Ajuntament d'Osor

l'ajuntament i imposaren com a alcalde Josep Sala, tot i l'estat d'alerta –el 1875, tots els veïns entre 18 i 50 anys havien de fer torns de guàrdia de 24 hores– fet que va provocar més enfrontaments, morts i empresonaments. El novembre del 1875 es va restituir l'ordre i l'abril de 1876 es va donar per acabada la guerra.

ARRIBEN ELS AVENÇOS

9

Serradora d'en Sarsanedes en els anys 50, des d'on es va produir per primera vegada llum per a Osor. Es pot veure una part del nou cementiri i el rec que impulsava les turbines.

26

Durant la segona meitat del segle XIX i la primera del XX, es varen fer a Osor millores socials importants.

La primera fou la construcció de l'actual cementiri. Se'n va començar a parlar el 1868, quan l'ajuntament va decidir obrir una subscripció voluntària per comprar un terreny en un lloc anomenat Calvari per fer-hi l'obra, ja que l'antic, situat on ara hi ha la plaça de l'Església, havia quedat petit i en molt mal estat. Ara bé, la mancança de fons municipals, diversos enfrontaments a l'Ajuntament i el fet que els propietaris dels terrenys no volguessin vendre'ls va fer endarrerir les obres, i el nou cementiri no s'acabà fins cinc anys després.

La segona obra fou la conducció d'aigua a les cases. Osor està situat en una zona privilegiada per l'existència d'abundants deus d'aigua, encara que això no ha evitat al llarg dels anys problemes d'abastament de tan preuat líquid.

El 1886 es va instal·lar la conducció d'aigua als domicilis particulars i fonts públiques. L'Ajuntament va adjudicar les obres a Joan Ripoll, amb un pressupost de 85 duros. L'operació va consistir en la construcció d'un dipòsit a la Font del Borrell, d'on sortia l'aigua conduïda per tubs de plom fins a la plaça del final del passeig, i es distribuïa des d'allí entre els habitants del passeig de la Font del Borrell i bona part de l'actual

carrer Major. Molt aviat, altres veïns van exigir l'arribada de l'aigua, començant pels del carrer de França.

La contínua demanda d'instal·lació d'aigua corrent i, per tant, l'augment del seu consum, va comportar que el cabal resultés insuficient. El 1932 es va aprovar la construcció d'un nou dipòsit al primer pis de la torre de la Presó, de més de 50.000 litres de cabuda, i que va costar 725 pessetes. Es van muntar els primers comptadors. El preu del

metre cúbic d'aigua era de 40 cèntims, amb una mínima despesa de tres metres cúbics.

Durant els anys posteriors a la Guerra Civil va continuar la instal·lació d'aigua a moltes llars –als anys setanta encara hi havia cases a les quals tot just s'hi feia arribar– fet que va comportar diverses obres d'ampliació de cabal i la limitació del consum. Per exemple, el 7 d'agost de 1948 es va decidir gravar amb un impost de 7,50 pessetes tots els particulars que posseïen dipòsits d'aigua destinats a rentar roba.

Malgrat tot, el dipòsit va tornar a resultar insuficient i el 1968 es va construir l'actual, al sot de la Creu, prop de la carretera del mas Ripoll, de 150.000 litres. Des d'aleshores les obres de millora i ampliació de cabal han estat constants. El 1993, per exemple, es va construir un dipòsit complementari a l'anterior, amb

una cabuda de 50.000 litres d'aigua.

L'altra millora va ser la instal·lació d'electricitat. El 1910 la senyora Maria Sarsanedas va demanar permís per fer una conducció i distribució de línia elèctrica d'ús privat. Es produïa corrent elèctric a partir de les instal·lacions del rec del Molí. El juny de 1911, el regidor Antoni Pons va proposar a la resta del consistori fer arribar aquest fluid elèctric al terme municipal: Osor ja té el seu enllumenat. Es van instal·lar un total de vint-i-dos llums de dotze bugies amb filament modern. El servei es realitzava de les acaballes de la tarda fins a la matinada.

No va ser fins al 1916 que el corrent va arribar als domicilis particulars, sempre que estiguessin situats prop de la línia que ja existia. En el cas de manca de pagament o bé

La font de can Aubreda en els anys 20. Abans de l'arribada de l'aigua a les cases, els osorencs es refiaven de la riera i les fonts.

d'excés de consum, es podia tallar el subministrament.

El 1940 es va potenciar la instal·lació elèctrica mitjançant un contracte amb l'empresa Electricitat Bonmatí, que facilitava el corrent des de la central d'en Farias, prop d'Anglès. El 1971, arran de tot un seguit de problemes, la corporació va decidir posar-se en contacte amb la companyia Hidroelèctrica de Catalunya SA, amb la qual es va fer un contracte el 1972.

La darrera millora va ser l'arribada del telèfon. Es va plantejar per primera vegada el 1914 a la Mancomunitat de Catalunya, però no va ser fins al 1922 quan Osor va poder gaudir del servei. A final dels setanta es va instal·lar el servei automàtic.

Barri Vidal, primer lloc on es gaudiu d'aigua potable, provinent del dipòsit de la Font del Borrell, en els anys 20. L'electricitat ja hi era present, també.

A partir de fets irreals, la imaginació popular explica els noms d'alguns llocs. Vegem-ne quatre del terme d'Osor.

Una versió ens explica el nom del santuari de la Verge del Coll. Diu el següent: “En temps de la Reconquesta, Benet de Cabrera i els seus estols defensaren amb gran braó aquelles contrades de la vall d'Osor. Els moros, però, aconseguiren apropiar-se d'una torre i d'allí estant rebutjaren l'atac dels cristians. Fou endebades perquè els defensors de la fe de Crist, encoratjats pel seu cabdill, investiren la torre amb empenta fera. Quan ja la victòria semblava segura, don Benet caigué fulminat a terra. El coll li sagnava a borbollades. La ferida era greu i no hi havia esperances de vida. Però Déu va voler que el seu paladí no morís d'aquesta feta. El moribund s'aclamà a la Verge: Mare de Déu del Coll, ajudeu-me! Aleshores la Reina del Cel s'aparegué al seu devot i, per agrair-li la constància i el zel que sempre havia demostrat per defensar la causa cristiana, el guarí de les ferides. Tanmateix li expressà la seva voluntat que en aquell lloc s'hi construís una capella en honor seu, i prometé un sens nombre de gràcies a tots els qui li preguessin amb fervor.”

(Resum de Maruja ARNAU I GUEROLA: “Osor, llegenda i tipisme”, a la *Revista de Girona* núm. 52, 1970). Cal aclarir que el domini dels Cabrera és molt posterior a l'erecció de la primera capella.

El fet d'existir a relativament poca distància dues viles amb un nom similar, Osor i Sant Sadurní d'Osomort, provocà que el poble s'enginyés una història per explicar-ne l'origen i, de passada, el d'altres indrets guilleriencs. A més, existeix una variant de la història, que és la que presentem, que explica el perquè de la

Sant Miquel de les Formigues. La Crua de les Guilleries s'aguanta damunt les úniques restes que queden de l'antic castell de Solterra.

Festa del Terç a Osor. Diu així: “Era en l'època feudal de Catalunya, es diu a mitjan segle XII. Per aquests bells indrets aparegué un terrible ós famolenc, que féu no sols grans estralls a les ramades d'uns vassalls, sinó que devorà algun desventurat pastor, serf d'aquells anomenats pagesos de remença. Els vassalls ho comunicaren al senyor feudal i el primer diumenge de setembre s'inicià la cacera de la terrible fera en aquesta vall (Os-or, que significaria “terra d'óssos). L'ós empregué la fugida cap a la muntanya del Coll, però el nafraren o feriren, precisament del coll, en una collada des d'on es davalla cap al riu Ter, que des d'aleshores fou el Coll de Nafrè. El varen perseguir fins a una vall propera on el perderen, i un pastor que havia vist l'ós, conscient que es podia escapar, els cridà: se us queda! (lloc des d'aleshores anomenat Susqueda).

La batuda del segon diumenge no fou més sortosa i, perseguint-lo, perseguint-lo, seguint des de Susqueda la conca superior del Ter, els perseguidors, cansats, s'assegueren a unes pedres de la vora del riu i hi hagué qui digué *car-ós* (expressió que ha donat el nom a Querós).

Però el Terç diumenge de setembre la fortuna els somrigué i la fera fou morta en un lloc anomenat avui Sant Sadurn d'Osomort.

L'alegria del senyor feudal i dels vassalls fou immensa. No menys la dels dissortats serfs, i aquell Terç diumenge de setembre fou en anys successius considerat i celebrat com un jorn de festa.”

Programa de la Festa Major del Terç de 1932

Víctor Balaguer recull a la seva obra *Al pie de la encina* una tradició que explicaria per què a Sant Miquel de Solterra també se'l coneix amb el nom de Sant Miquel de les Formigues (de fet la realitat és que és un indret on hi van moltes formigues alades que hi moren en grans quantitats a la tardor). Diu: “Unes formigues varen enfilear-se al cos de sant Miquel, pessigant-li les seves nues cames i fins i tot fent-li sortir una gota de sang que va fer que totes elles morissin de cop i volta. Des d'aleshores, totes les formigues que arriben a la derruïda capella de Solterra també moren, i a l'indret se l'anomena Sant Miquel de les Formigues.”

(Recollit de CARDÓS, Agustín; *Guillerías*. Traducció dels autors)

Enmig de la riera d'Osor sobresurt una roca amb uns solcs, i prop del torrent són visibles alguns clots: ambdós senyals han estat fets, segons la memòria popular, per dos personatges ben antagònics: el diable i sant Martí. “Hom conta que

sant Martí vivia en una barraca vora la riera d'Osor, en el trajecte que va des d'aquest llogarret fins a Susqueda. Des d'aquesta, la seva llar, feia el bé arreu. Aquest bon fer aixecà les iredes del diable i s'estestà a treure el carisma del sant. El primer pas del diable per aconseguir el seu objectiu fou el de disfressar-se d'hisendat i repartir diners amb generositat. Malgrat els esforços del dimoni, ningú no li feia cas i, finalment, proposà una juguesca al sant: comprovar qui dels dos faria un bot més gran des del peu de la barraca del sant per damunt la riera. El sant salvà el corrent mentre que el diable caigué damunt una pedra al mig de la riera, i hi deixà les anques marcades. Aquesta pedra encara és coneguda com les Anques o la Cadira del diable i, vora del riu, a uns metres de l'aigua, uns clots a la roca són coneguts per les Petjades de sant Martí”.

(GRAU, Dolors. *Girona pas a pas*. Diari de Girona. Girona, 1987.)

29

Absis antic del Coll a principi de segle. La imatge ens mostra la tradicional entrada per l'antic camí abans de la construcció de l'actual carretera.

L'ESGLÉSIA DE SANT PERE D'OSOR

10

*Església parroquial, i, adossat,
l'edifici de ca les Hermanes.
Encara no s'havia obert
la travessera de l'església
que donà lloc a la descoberta
dels vestigis romànics.*

30

La primera documentació que existeix de l'església parroquial de Sant Pere d'Osor data del segle X, en concret de l'any 922. Es tractava d'una petita construcció preromànica situada al mateix lloc que l'actual.

A final del segle XI i principi del XII va ser totalment substituïda per una de romànica i vers el 1125 va ser consagrada pel bisbe de Vic Ramon Gaufred. D'aquest edifici encara se'n conserven algunes restes. La més significativa és el braç meridional, que mostra una forma romànica de pedres en files horitzontals, amb nou arcuacions lombardes que ressegueixen el vessant de l'antiga teulada, amb

lesenes als extrems i un finestral de doble esqueixada al centre. Se suposa que es tractava d'una edificació d'una nau ara desapareguda i un ampli creuer on es devien obrir tres absis, el central dedicat a sant Pere i dos de menors dedicats a sant Joan i sant Tomàs.

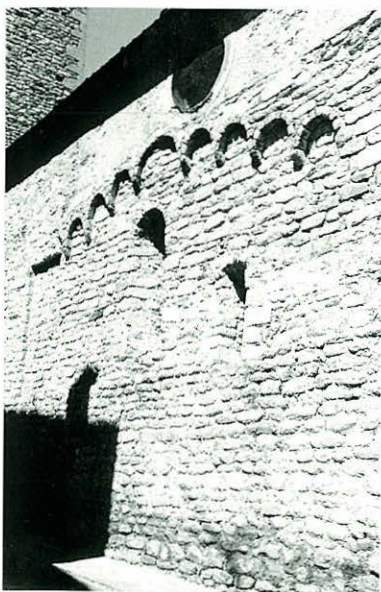
Al segle XIII es va afegir a l'altar de sant Tomàs una imatge de santa Maria.

Al segle XV va patir greument els efectes dels terratrèmols de 1427 a 1430. Malgrat tot, quan es va refer es va mantenir l'antiga estructura romànica.

Entre els segles XVI i XVIII s'hi van afegir diversos altars: el del Roser, el del Sant Crist, el de

sant Roc i el de sant Sebastià. En el segle XVIII, l'església estava en un greu estat de deixadesa, cosa que va provocar que fos refeta en diverses etapes fins que al 1833 es va donar per acabada l'obra.

El 22 de juliol de 1936 s'hi van produir greus desperfectes ja que es varen destruir totes les imatges, bona part de l'altar major i van desaparèixer tres campanes. A més, durant la Guerra Civil, l'edifici va esdevenir taller i magatzem.

Braç meridional de l'antiga església romànica, on es poden observar les nou arcuacions llombardes i el finestral de doble esqueixada.

El temple que podem veure a l'actualitat és una construcció barroca resultat de diverses ampliacions i reformes. Té l'orientació totalment a la inversa de l'església romànica, malgrat que va aprofitar-ne bona part dels murs. És un edifici alt i esvelt, d'estructura rectangular, amb els angles ocupats per la torre del campanar, la petita torre del comunidor i la sagristia. Consta d'una nau, amb quatre capelles per banda comunicades entre elles; guarda els retaules anteriors al 1936, per bé que sense imatges, de la segona meitat del segle XIX. Durant els anys setanta es va renovar el presbiteri i l'altar major gràcies a l'impuls de mossèn Pere Davesa. El 1993 s'adequà a les necessitats actuals amb la instal·lació de la calefacció.

Un robatori a l'església

Els temples religiosos sovint han estat objectiu dels lladres. El 1805 li va tocar al d'Osor. Tenim el fet perfectament detallat: "A la nit han robat la Iglesia Parroquial d'Osor, han oberta una portelleta, la de la dreta al entrar a la Iglesia, la porta de la sagristia, lo calaix del ofertoris del sr rector sens espanyar res de lo dit, han obert lo arxiu despanyant lo guix de la vora de la porta a la paret de ahont se tancava i per pujar-hi hi han adreçat lo llit dels morts i l'escala de la trona era dreta a la finestra de la sagristia a la part de dins de dita sagristia i se n'han portada tota la plata de la sagristia menos tres càsers i lo vaset de portar sacraments. La plata que se n'han portada és la següent: dos burdons, la creu grossa, la vera creu, dos candeleros, los incencens, la naveta i cullera dels incens, dues paus, una salpassa, que tot era de plata."

Llibre d'actes de l'Ajuntament

La rectoria, al costat de l'església, en una imatge del 1951, quan encara no s'havia reformat. El carro era aleshores un element bàsic de transport.

EL SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DEL COLL

11

El santuari del Coll i l'antiga hostatgeria en una imatge dels anys 50 on destaquen els horts i, al fons, la quilla del Far.

32

El Santuari del Coll és el monument religiós més notable del terme d'Osor i un dels llocs més coneguts arreu de Catalunya. Això s'explica per la seva privilegiada situació, la seva història i l'antiguitat del culte popular.

Està situat a la banda nord de les Guillerries, a 823 metres d'altura, en el coll que uneix els massissos de Sant Benet i Sant Gregori, prop del Coll de Nafre, pas tradicional entre les valls d'Osor i Susqueda. Això el converteix en un mirador excel·lent, des d'on podem copsar la bellesa de l'embassament de Susqueda, dels cingles del Far, de la vall d'Osor, del massís de Solterra i de la serra de Santa Creu. Se situa al límit dels termes de

Susqueda i Osor de manera que l'església i l'antiga casa prioral són al municipi d'Osor i l'hostaleria i la plaça al de Susqueda.

El primer temple que hi podria haver hagut devia ser de final del segle IX, malgrat que el primer escrit que es refereix a l'església de Santa Maria la situa als anys 1184 i 1187, quan s'hi constituí un priorat benedictí filial de l'abadia d'Amer, segons una butlla del papa Climent III. El priorat, durant els segles XIII i XIV, comptava amb el prior, dos o tres monjos i dos sacerdots beneficiaris. Al segle XV va decaure pels terratrèmols de 1427-1430, per la guerra contra Joan II i per les lluites remences. Cap al 1480 fou abandonat.

Al segle XVI era regit per priors comendataris que no hi vivien i, el 1592, el càrrec prioral del Coll s'uní a la dignitat abacial d'Amer. El 1835, a causa de l'exclaustració va extingir-se el monestir d'Amer i el títol prioral del Coll. Ara bé, des del segle XVII no residia cap monjo al Coll, i l'edifici s'havia arrendat a preveres o s'havia confiat a monjos beneficiats especials. Un any després de l'exclaustració, el Santuari i el casal prioral del Coll foren utilitzats per les tropes carlines com a hospital, fet que provocà que fos incendiat. El 1846, amb motiu de la desamortització, el patrimoni del

Coll fou malvenut. En quedà només l'església, l'hostal, l'hort i les runes de l'antiga casa prioral. Entre el 1878 i el 1948 fou parròquia rural. Des de llavors se n'encarregaren, fins al 1968, els rectors de Susqueda, i fins a l'actualitat, els d'Osor.

Artísticament cal destacar el temple romànic, força modest i sense gaires motius ornamentals, d'una sola nau, amb un gran absis i campanar d'espada de dos pisos sobre la façana. També és important l'antiga imatge de la Verge, que es conserva al Museu Episcopal de Vic. És impossible de distingir-la entre les que hi ha amb les seves característiques. Sabem que estava molt mutilada i que es va trobar a la casa rectoral quan s'estava venerant al temple una talla barroca que fou destruïda el 1936 (l'actual és una reproducció lliure d'una imatge

Empobriment del Coll

El 1592, el priorat del Coll es va unir a la dignitat abacial d'Amer. Vegem-ne els motius: "En l'any 1592, succehí al Monestir del Coll lo que á altres monastirs benedictins de Catalunya. La falta de recursos materials pera sostenirse mogué al Rey d'Espanya á acudir a Roma, (...) Climent VIII, á fi de salvar l'existència d'aquests monastirs, determinà l'unió de varios d'ells. El Priorat del Coll fou unit al de Santa Maria de Amer."

VILARÓ i PONT, Joan: *Ressenya històrica del Santuari de Nostra Senyora del Coll*. Editorial Anglada. Vic, 1896.

romànica). Finalment, cal destacar el frontal de l'altar del segle XII, del Mestre del Coll, de l'escola de Vic, també conservat al Museu Episcopal de Vic, i

La sardana dels golls

La tradició de la Mare de Déu del Coll com a guardidora de malalties del coll es reflectia en la sardana dels golls: "Per quinquagèsima els golluts del Cabrerès, de la Selva, del Gironès, de les Guilleries i de la vall d'Hostoles que anaven a visitar la Mare de Déu del Coll ballaven una sardana curta tradicional, que era mirada amb gran respecte pel gran nombre de pelegrins que feien cap al santuari per demanar a la Mare de Déu que els guardés de golls, de porcellanes i de tot mal de coll i de gorja. Els golluts ballaven amb la màxima reverència i gravetat, convençuts que complien una missió litúrgica plaent i agradable a la Mare de Déu, de qui esperaven protecció i ajut en llur mal. Tothom mirava la *sardana dels golls* amb profund respecte."

AMADES, Joan: *Costumari català*, vol. III, pp 470-471

considerat una de les obres cabdals de la pintura primitiva catalana. Les pintures de sobre l'absis són de Joan Casanovas, i el finestral abstracte de vidre gruixut, de Domènec Fita.

Frontal de l'altar del segle XII, obra del Mestre del Coll, conservat al Museu Episcopal de Vic.

ALTRES PARRÒQUIES, ERMITES I CAPELLES

12

Ermita de Sant Miquel quan no estava derruïda, en una diada de reafirmació catalana. En primer pla veiem el prestigiós fotògraf Josep Ximeno en plena feina.

34

Al terme d'Osor hi ha un bon nombre de capelles, ermites i parròquies, de culte públic i particular. En detall, són:

Sant Miquel de Maifré: situada prop del pantà de Susqueda, a l'extrem nord del terme d'Osor, a la part esquerra del riu Ter. El 1068 ja existia amb el nom de Sant Daniel de Sorerols. El 1144, amb el nom de Sant Daniel de Manfredi, ja la trobem inclosa dins el Consell de Prohoms de la Vall d'Osor malgrat que fou sufragània de la parròquia de Sant Vicenç de Susqueda fins al segle XVII. Al segle XIV es produí el canvi de titular, de sant Daniel a sant Miquel. Actualment s'hi celebren actes litúrgics per als habitants de la Vall de Susqueda,

ja que és l'única església que resta d'aquella jurisdicció parroquial.

L'edifici és de planta romànica. L'original va ser molt transformat el 1616, quan s'hi va fer una nova volta i un portal, i el 1788, quan es va haver de reconstruir a causa d'una esllavissada de terra. El 1946 la varen tornar a restaurar i el 1963 s'hi traslladà un altar de l'església de Susqueda.

Arquitectònicament cal destacar el campanar d'espada sobre la façana, amb arcs de tipus de ferradura com a aspecte més peculiar i una finestra de doble esqueixada centrada a tocar de l'absis, visible parcialment des de l'exterior.

Santa Creu d'Horta: documentada des del 902, és una de les esglésies més antigues de les Guillerries. Se situa al centre de la vall d'Horta, al lloc anomenat Puig de Santa Creu. Fou sufragània d'Osor fins al 1878, quan va passar a ser parròquia rural de segona, malgrat que ja abans havia tingut capellà propi. Fins al segle XIV era dedicada a la Santa Creu, però des d'aleshores s'hi va venerar com a patró sant Jaume.

No existeix gaire documentació referida a l'antic edifici. És força segur que els terratrèmols del segle XV el degueren afectar. Al

segle XVII es trobava en estat ruïnós, i durant el segle XVIII s'hi van fer arranjaments: es va fer un presbiteri nou, es va emblanquinar, es va fer un canvi de volta i es van obrir capelles als murs laterals. Per això i per altres obres del segle XIX, no hi trobem elements de l'antic romànic. L'última restauració data de l'any 1991.

Nostra Senyora del Part:

Situada sota el Coll de Nafre, a l'antic camí del Santuari del Coll i emprada tradicionalment com a lloc de descans en els romiatges a dit santuari. L'edifici està documentat del segle XIV. El nom prové d'una masia que tenia aquesta denominació perquè al seu interior hi havia una capella dedicada al part de la Verge Maria; de fet és un dels pocs santuaris de Catalunya amb aquesta veneració. Des de la Guerra Civil no hi ha culte.

Sant Gregori: Ermita situada al cim del mateix nom i que limita els termes d'Osor i la Cellera de Ter. Sabem que aquesta capella ja existia el 1632. Fou restaurada el 1940 per l'impuls del doctor Viñas, d'Anglès.

Arquitectònicament no té gaire valor, però la vista que hi ha és extraordinària. També podem veure-hi una piràmide d'obra per a refugi de pelegrins.

Capelles més modernes són la de **Santa Bàrbara** a Les Mines d'Osor, ampliada el 1985 amb una imatge de santa Rosa, i la de **Sant Ramon Nonat** al mas Romagueres.

Antigament havien existit altres capelles particulars, avui desaparegudes o en estat ruïnós, com la de **Sant Josep** al mas Serra del Toronell, la de **Sant Francesc d'Assís** al mas Carbonell, la de **Nostra Senyora**

Santa Creu d'Horta, documentada des del 902.

del Carme al mas Baier, la de **Nostra Senyora del Roser** al mas Gravalosa, la capella de **Sant Benet**, a la muntanya del mateix nom –construïda a principi de segle XX per mossèn Joan Vilaró en el lloc on tradicionalment s'ha dit que hi havia hagut, en el temps de la Reconquesta, un convent benedictí– i la de **Sant Miquel de Solterra**, avui gairebé tota enrunada.

Nostra Senyora del Part, una de les poques ermites dedicades al culte del part de la Verge, actualment en molt mal estat.

LES TORRES

13

36

A Osor no existeixen restes de cap castell, tot i que s'ha escrit que en el seu terme se'n trobava un anomenat Cabrerola, i molt a prop hi havia el de Solterra, sobre la muntanya del mateix nom, molt important en altres temps però del qual avui només es conserva una petita resta que serveix per sustentar la Creu de les Guilleries. Malgrat això s'hi poden apreciar dues torres: la Torre de Recs, també anomenada de Medinaceli o de la Presó, i la Torre de Sant Joan.

La Torre de Recs la podem trobar al costat mateix de l'església parroquial de Sant Pere. Es tracta d'una torre robusta i quadrada edificada

Imatge de l'enigmàtica torre de Sant Joan, datada entre els segles XII-XIII, actualment en estat ruïnós.

amb posterioritat al 1439 a partir d'una autorització que dues senyores de la Vall d'Osor, Sança Ximenis i Isabel de Cabrera, varen donar a Violant de Recs, muller de Guillem de Vilanova, pels serveis del seu pare, Bernat de Recs. Li varen donar facultat per poder foradar

el mur de la Vila d'Osor per a construir-hi una torre rodona amb corsera o bé quadrada, de quatre caires, de l'altura que ella volgués, amb sostre, finestres i forats per a bombardes, i també la podia coronar de merlets i falses portes per a la millor defensa.

El fet que la construís Violant de Recs li va donar el nom, malgrat que posteriorment adoptà el de Medinaceli, ja que els va pertànyer. A partir del segle XIX, també es va anomenar de la Presó perquè va tenir aquesta funció dins el municipi. Cal afegir que, el 1932, al primer pis, s'hi va construir el dipòsit d'aigua per al poble.

Les seves peculiaritats són les pedres cantoneres, alguns finestrals gòtics i la diversitat de formes i tipus de pedra utilitzats en la seva construcció. Això pot ésser degut al fet que es va bastir pocs anys després dels terratrèmols del 1427 i el material podria haver-se extret de diversos indrets aprofitant el que quedava d'útil d'edificis enderrocats per la catàstrofe.

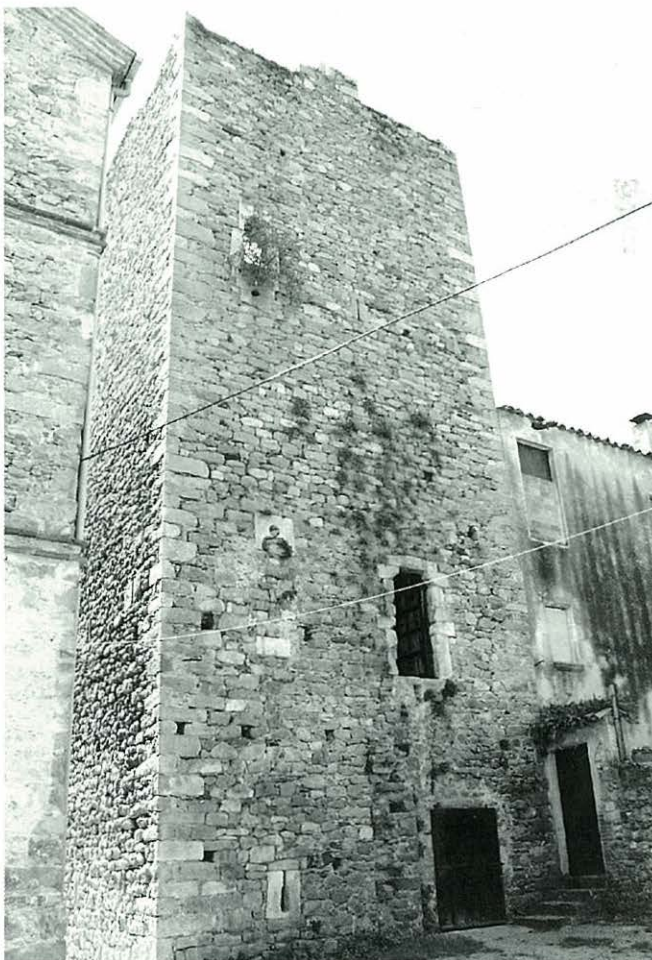
La segona torre és l'anomenada de Sant Joan. Està situada a poc més d'un quilòmetre de la població, en una petita elevació a l'esquerra de la riera d'Osor en direcció a Anglès. Per la seva situació sembla que es tractaria d'una torre de guaita de l'accés a la vila pel costat de llevant.

És un edifici quadrat d'uns vuit metres d'alçada, actualment, de tres plantes i en molt mal estat de conservació ja que gairebé només s'hi pot observar bé la planta baixa; de les altres dues només resten drets els murs de llevant i

ponent. Es calcula que data d'entre els segles XII i XIII, i s'englobaria dins el romànic tardà.

És una torre enigmàtica perquè no se'n té documentació històrica ni se'n sap l'origen del

nom; a més, el fet que no gaire lluny seu hi hagi petits murs fa pensar que podria no tractar-se d'un element arquitectònic solt, com sembla al primer cop d'ull, sinó que formava part d'una estructura més àmplia.

*Estat actual
de la torre
de Recs.*

VERDAGUER ESCRIU SOBRE OSOR

14

38

Mossèn Cinto Verdaguer ha estat, i és un honor per a Osor, l'autor que ha escrit d'una manera més popular sobre el poble i la vall. Bon coneixedor de la terra catalana, ben segur que va visitar diverses vegades aquestes contrades. Essent de Folgueroles, excursionista devot de la Mare de Déu, segur que havia resseguit fil per randa els santuaris catalans. Quan recorria les Guilleries després de visitar el Santuari del Coll, si prenia el camí que portava a Osor per tot seguit enfilar-se cap a Santa Creu d'Horta, passar per l'Espinau i Castanyet i dirigir-se cap a Santa Coloma de Farners, és clar que sojornaria –com solia fer-ho tot viatger– al mas Can Bosch

d'Osor. Aquesta masia, avui enrunada, però amb les parets encara dempeus, és al quilòmetre deu de la carretera d'Anglès a Sant Hilari Sacalm, sobre la font del mateix nom i just al costat del pontarró que travessa la riera d'Osor per on s'enfila el camí que, passant per Roca Corbera, accedeix a Coll de Nafre, on hi ha la bifurcació que puja fins a Sant Benet o baixa carena avall fins a Querós i Susqueda.

Vet ací que suposem mossèn Cinto fent nit a Can Bosch, aleshores gran hostatgeria amb quadres de cavalls, matxos i mules. Del gran moviment que

Can Bosch d'Osor, hostatgeria enrunada on mossèn Cinto, durant una seva estada, s'inspirà per escriure El Renoc.

hi devia haver a l'hostatgeria en dona fe la gran sala-menjador presidida, al bell mig, per una gran llar de foc –avui desapareguda, però recordada encara per en Quim de can Bosch– on dotze peroles coïen el menjar per a persones i animals; el trànsit era tal que dia i nit trucaven a la porta per fer estada o reparar forces els viatgers i traginers que unien Osor amb Vic, Girona, Santa

Coloma de Farners o França. Recordem que, a Osor, el carrer més llarg empedrat amb llambordes és el carrer de França, i que travessa l'antic pont d'Osor pel centre de la població.

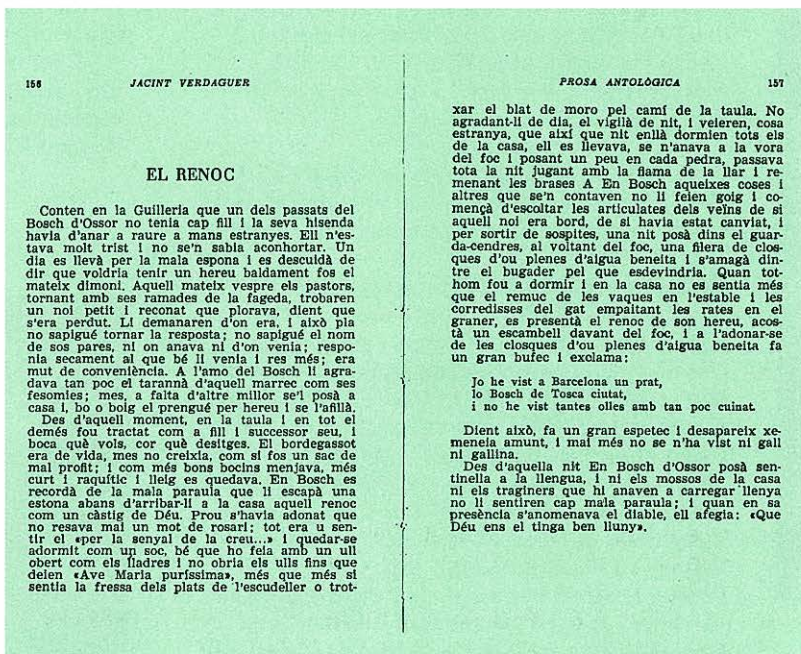
És fàcil, doncs, suposar que Verdaguier, encuriósit per tot allò folklòric i recuperable per a la literatura catalana de la Renaixença, sentí contar la llegenda demoníaca que deien que havia tingut lloc en aquella casa. Així, probablement influït per la seva estada, es decidí a escriure la llegenda que titulà *El Renoc*. Uns versos d'aquesta composició es poden llegir a la façana d'un afegit modern que resta dempeus adossat al vell mas i que diuen: "Jo he vist Barcelona un prat / lo Bosc de Tosca ciutat, / i no he vist tantes olles / amb tan poc cuinat." Que el vers segon esmenti el llogarret de Bosc de Tosca ha portat més d'un erudit a confondre's geogràficament, ja que tendeixen a situar la llegenda en aquest poblet

*Facsimil íntegre del conte El Renoc,
de Mossèn Cinto Verdaguier,
localitzat a can Bosch.*

proper a Olot, quan l'esment és només una llicència al·legòrica del poeta sobre el pas del temps i sobre com canvien les coses. El que resta clar és que *El Renoc* és una rondalla totalment osorenca que arrenca de can Bosch d'Osor.

Una altra rondalla de mossèn Cinto és la titulada *Consell mal aprofitat*, situada al Mas Sobirà. El poeta narra la història del trabucaire Bou. En cobrar un rescat al mas, l'amo no va saber com rasar les dobles sobreres i en Bou es va servir del sabre. Les monedes que

van caure a terra no van ser arreplegades, ja que en Bou ho va impedir tot dient: "Deixa-les estar. Aquestes no són nostres, i a cadascú el que sigui seu". Un de la colla, dit Cellabona, no s'hi va conformar i va voler tornar a atacar sol el Sobirà. L'amo, però, aquesta vegada el va fer fugir a trets. Va marxar tot dient: "Verament, en aquest món, qui tot ho vol tot ho perd. Cal deixar a cadascú el seu, com diu en Bou". I precisament aquest és el consell d'en Bou que en Cellabona no va saber aprofitar: a cadascú el que és seu.

Pipaires. Les Guilleries és una zona amb molt de bruc d'alta qualitat. Aquesta abundor va fer que s'aprofités per a la fabricació de pipes.

Molts osorencs es dedicaven a la recerca de rabasses de prou qualitat i volum. Era una feina dura que implicava moltes hores al bosc i un retorn a peu amb una càrrega de molts quilos a l'esquena. Les rabasses es portaven als compradors, que a Osor havien arribat a ser onze. Entre ells hi havia els Bertrana, en Cerver, l'Hortal, el Molí d'en Serra, can Quelic... que les escalabornaven –els donaven la forma adequada amb la serra– i les enviaven a pipaires de Sant Celoni, Amer, Vic... perquè fessin la pipa definitiva.

Una de les fàbriques més importants de pipes d'Osor fou la Bertrana, que havia instal·lat la primera serradora de pipes del terme al Molí de la Pe, més amunt de la Font del Borrell i que havia enviat pipes als EUA, Canadà, Madagascar i, sobretot, Alemanya, Anglaterra i Dinamarca.

Després de la Segona Guerra Mundial l'ofici va anar perdent força. Ha assolit, actualment, una categoria més artesanal i familiar, amb els Arias.

Espardenyers. Als anys vint a Osor ja funcionava un taller d'espardenyeria, el de Lluís Pons, instal·lat a l'actual carrer Catalunya, a can Nando, on alternava aquesta feina amb la de barber. El 1926 es va traslladar al carrer de França, a can Lluís, on ja hi havia hagut un artesà, en Quimet Espardenyer. Feien, a mà, espardenya de veta i catalana amb sola de jute o cànem. Cap al 1946, el seu fill Antoni va mecanitzar el taller, va començar a vendre al major i va llogar personal. Això va fer que s'instal·lessin al Passeig de la Font del Borrell. Aleshores ja feien sabata amb sola de goma. Cap al 1955, a més de l'espardenya i la sabata,

feien la lona i la sola de goma en un altre local del carrer Major, amb sis telers.

El 1968 van decidir abandonar Osor i instal·lar-se a Girona. Plegaren l'empresa de fabricació de calçat i van dedicar-se a la distribució, feina a la qual encara es dediquen actualment, conjuntament amb la de disseny, a càrrec del fill, Toni Pons.

Traginers. Fins ben entrat el segle XX, els traginers eren els que transportaven les mercaderies amb cavalleries, ja que no hi havia altres mitjans.

El traginer tingué un important paper a la societat preindustrial com a element de relació de pobles que, com Osor, estaven aïllats els uns dels altres. El traginer també ha complert una funció de petit comerciant que de manera itinerant enllaçava amb altres comerciants. Així, relacionaven l'entramat rural que, altrament, haguera restat incomunicat, especialment quant a transmissió de notícies i de serveis especials entre poblacions.

*Un dels últims rodets, en Lluís Miralpeix,
i (a la dreta) un dels últims carboners
i pipaires, en Pitu Arias.*

L'escabrositat del terreny, comuna en els vells camins, en especial el de Vic a Girona per Vilanova de Sau, el port de Malafogassa, Coll Sabena, Sant Hilari i Osor, o bé el de Viladrau, Espinelves, Coll Sesplanes, Coll de Querós, el Coll i Osor, feia que només s'hi pogués transitar amb animals de bast. A Osor hi ha una tradició traginera que en el passat tenia un bon pes social, pel benestar i pel moviment econòmic que generava: matxos, mules i comerç en general, sobretot entre els tractants de bestiar. Per això, la festa de Sant Antoni Abat i la Festa dels Tres Tombs –la dels traginers– juntament amb la dels rodgers, eren de les més assenyalades de la contrada.

Rodellers. Important per la gran quantitat i qualitat dels castanyers d'Osor. El rodeller és el bosquerol que fa rodells o cercols per a bótes de castanyer, lligats de forma rodona, que segons la llargada s'anomenen roda, setzè, catorzè, quarterola, tretzè o emmascarat, sisè o esquerol...

El rodell es feia mitjançant el tany del castanyer extret de la *baga* anomenat bastó. El procés de fabricació era llarg, complex i manual, fins al punt que un roder difícilment podia fer més de quatre rodells al dia. Els bastons s'esporgaven, es xapaven per la meitat, s'allisaven amb el *contell* en el cavall per assolir la mateixa gruixària i es col·locaven en un motllo per plegar-los o enrotllar-los i lligar les parelles de cercols superposats.

La temporada de treball anava de setembre a maig; a l'estiu no es treballava per preservar la saba dels arbres. Els rodgers vivien en barraques i s'alimentaven de pa, patates, mongetes, porc i vi.

El contacte entre rodgers de diferents indrets va comportar la creació de les societats de rodgers. A Osor, el 1892, ja existia la Arera Osurense, amb 80 afiliats. Més endavant va passar a ser el Sindicato de Areros Osorense, que el 1932 tenia 150 afiliats. La posterior federació d'aquestes societats va portar a una vaga, el 1913, per imposar el preu per càrrega. Aquestes associacions van influir molt en la contractació, explotació i taxació de preus.

Avui, aquest ofici pràcticament ha desaparegut, tot i que l'existència d'un taller de *sillons* de castanyer ha afavorit que homes com l'Alfred Cantal i en Lluís Miralpeix encara s'hi hagin dedicat esporàdicament.

Carboners. El carbó vegetal havia estat molt important fins a l'arribada del petroli i del butà. A Osor hom recorda encara en Xico Mariner o l'Andreu de ca l'Horra, treballant dia i nit a la pila de carbó, fora de casa, amb bon i mal temps.

Es desplaçaven a un bosc alziner, feien una cabana i preparaven la plaça carbonera on farien les piles. Tallaven l'alzina, l'apilonaven i la cobrien amb les mateixes branques de l'arbre, ginesta, falguera... Llavors la cobrien de terra i hi feien uns forats que servien perquè, una vegada encesa la pila, respirés i es pogués bitllar. El carbó tardava entre deu dies i un mes a fer-se, segons el volum de la carbonera. Quan estava acabat, el carregaven en sarrions sobre matxos de bast per portar-los al negociant –a can Quelic, en Minero de can Pujol...– que el venia.

L'última pila de carbó que es va fer a Osor va ser obra d'en Pitu Àrias, l'agost del 1980.

DE 1900
A 1936

15

*El Coro d'Osor dirigit
per mossèn Anton en una
cantada dels anys 30.*

42

A principi del segle XX Osor era un poble que, deixant a part el tram de carretera d'Anglès a Osor acabat el 1905, es comunicava per camins veïnals. Les extraccions forestals i mineres i la instal·lació de fàbriques tèxtils com la Clerch a les Mines d'Osor implicaven millores en aquest sentit. Dos eren els objectius municipals: connectar amb Sant Hilari i amb Santa Coloma i Susqueda. Aquesta segona opció mai no es va fer, però sí la primera, que es va fer realitat durant la dictadura de Primo de Rivera, al qual, com a agraïment, es va nomenar fill adoptiu el 1926; encara en resta el record amb la font que hi ha a la carretera, a uns tres quilòmetres de la vila: la Font d'en Primo.

A part de la construcció de la carretera de Sant Hilari, dita "Carretera de la Mort" per la seva sinuositat, cal destacar que nou osorencs varen participar a la Guerra d'Àfrica que va portar el cop d'estat de Primo de Rivera i l'inici de la fi de la monarquia d'Alfons XIII. Al poble va fer-se una subscripció que va comportar 21 ptes a cadascú. Per altra banda, durant l'època de les vagues, de 1912 a 1920, Osor va ser dels llocs menys actius, excepte durant la de rodors de 1913, quan es van cremar bagues i tres osorencs varen ser empresonats: l'hereu Verder, en Ton del Cruset i un tal Navarro.

A les eleccions del 12 d'abril de 1932, que van comportar la

caiguda de la monarquia i la instauració de la república, va triomfar Julià Soler, cap de l'única llista presentada, formada per set republicans i dos independents. Llavors a Osor existia el Sindicato de Obreros Areros, sorgit de l'Arera Osurense del segle XIX, amb 150 afiliats, i la Cooperativa de Socorros Mutuos. Durant l'estiu, molts rodellers no tenien feina i volien treballs públics. Mostra d'aquesta situació és l'exigència que feren, el juliol de 1932, a l'Ajuntament, de "*la realización de obras o trabajos de carácter público donde puedan ser empleados obreros sin trabajo, por razón de estar en la época*

en que los areros no tienen trabajo de su oficio”.

Vista general de les fàbriques tèxtils Clerch de la colònia de les Mines al 1923.

A les eleccions municipals del 1934 es va produir un canvi a l'Ajuntament, quan la llista de la Bona Administració, de dretes, encapçalada per Lluís Obiols Taberner, va derrotar a les urnes la Coalició Obrera Socialista. Els resultats, però, mostraven un poble dividit, ja que els primers varen obtenir el 56.57 % dels vots i els segons el 43.22 %, tenint en compte que encara es va presentar una tercera llista, la

Unió Republicana Socialista que, sorprenentment, només va obtenir un vot. Osor va ser un dels pocs llocs on es va presentar una candidatura obrera. Però, potser per pactes entre els partidaris de la Lliga i d'Esquerra Republicana de Catalunya o pel fet que la riquesa estava monopolitzada per escassos propietaris residents en el municipi, no va triomfar.

Colla teatral osorenca d'excursió en els anys 30.

Un osorenc lluitant a l'Àfrica

Les condicions de vida durant la Guerra de l'Àfrica dels anys vint eren duríssimes, i no només pels enfrontaments, sinó també per la mateixa alimentació. Un osorenc en va deixar testimoni: “... luego nos llevaron en el campamento de Ras-Romel donde estuvimos quince días para ponernos un poco bien; para comer nos daban garvanzos que es la comida de todos los días y heran tan crudos que si se hubiesen puesto dentro del fusil habrían muerto más moros que ninguna bala; llenos de arena; carne poca y llena de moscas; allí ya empezamos a comprender algo de las fatigas que se pasan en África.”

BRUGUERA COLL, Pere: *Diari personal*, 1921-1922.

En aquest mateix període la població compaginava les feines del camp amb l'aprofitament forestal; també hi havia força gent que treballava a la producció tèxtil, a les mines i a la fabricació de rodells. En uns moments de greu crisi econòmica, hi havia també un nombre important de gent sense feina que, unida als rodellers, formaven un grup social intranquil i angoixat. Sens dubte, això va influir en la violència del juliol de 1936.

LA GUERRA CIVIL

16

44

Quan el 18 de juliol de 1936 es va proclamar l'Alzamiento Nacional, a Osor no va canviar la vida de cada dia. Ara bé, dos dies després el comissari delegat de la Generalitat a Girona va destituir l'Ajuntament, presidit per Lluís Obiols Taberner, i el substituï per membres del Front Popular (d'ERC, CNT, POUM i Unió de Rabassaires) amb Pere Gamell Dull, de la CNT, al front; poc després es va constituir el Comitè Antifeixista, que en aquells primers mesos va tenir bona part del poder i que es va fer tristament famós pel seu extremisme. Tot plegat va portar la violència al terme, que entre els mesos d'agost i novembre de 1936 es va cobrar la vida de vuit osorencs (Lluís Codina

Grup de milicians osorencs a l'inici de la guerra del 1936 al 1939. Fotografia de J. Orriols, d'Anglès.

Serinyà, Josep Coll Expósito, Jaume Gil Masmiquel, Tomàs Hortal Vila, Ramon Masgrau Ribas, Pere Obiols Clascar, Maria Pons Sureda i Vicenç Subiranas Codina) i quatre capellans de poblacions veïnes (Josep Bruguera Pujol i Josep Palà Casellas, de Sant Hilari Sacalm; Jaume Molist Serrabasa, de Vic i Joan Porsals Hortal, de Santa Eugènia de Berga).

El 22 de juliol, l'església va ser cremada i saquejada i va esdevenir seu de l'obrador del ram de construcció del Sindicat d'Oficis Varis. Així mateix, el Santuari del Coll i

l'església de Santa Creu varen patir atacs semblants.

El mes d'agost l'Ajuntament va decidir expropiar totes les propietats no cultivades o mal conreades per llogar-les a treballadors sense feina o sense terra ja que, segons deien, "mentre hi hagi qui no tingui per menjar no es pot admetre que hi hagi terra improductiva i sense cultiu". Això no es va dur a terme fins al gener del 1937, quan es va començar a agreujar la manca de queviures.

Aquests mateixos problemes varen portar a la decisió de no permetre la venda de bestiar fora del terme i, entre el maig i el juliol de 1937, a imprimir un total de 5.000 pessetes en moneda local. L'agost del mateix any, l'edifici consistorial va passar a ser la casa n. 1 de la Plaça del Verger, propietat del bisbat.

Les coses varen anar empitjorant i, el desembre de 1937, Pere Gamell va ser destituït per una moció de censura que va donar l'alcaldia a Josep Horra Rovira, de la Unió de Rabassaires, amb el suport d'ERC, que la va mantenir fins al febrer del 1938, quan una ordre del conseller de Governació i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya va cessar tots els regidors del consistori i va donar l'alcaldia a un comissari municipal, Joaquim Bret i Català, i Joan Boada i Saubí, posteriorment.

Les tropes franquistes van entrar a Osor el cinc de febrer de 1939, provinents de Sant Hilari Sacalm. Però no va acabar la violència: almenys vuit osorencs (Antoni Corominas Coma, Lluís Crous Ripoll, Pere Expòsito Cornellà, Emili Expòsít Serrat, Pere Gamell Dull, Pau Obiols Pidevall, Narcís Pau Massana i Agustí Puigdelloses Selles) varen ser sentenciats i executats. Era l'inici de la dura postguerra franquista.

Per què tanta violència?

El Comitè d'Osor fou conegut per la seva violència. A part de la gent sense feina, la causa podria ser una altra: "El comitè d'Osor es féu cèlebre a la comarca per la seva violència. En un principi el formaven republicans històrics i alguns roders i llenyataires del poble. Aquests darrers, influïts pels anarquistes de Salt, imposaren una línia molt més violenta i fins i tot els elements més moderats del comitè arribaren a sentir-se amenaçats."

SOLÉ, J. M. i VILLARROYA, J. *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*.

Una etapa, doncs, molt virulenta a Osor, amb la pèrdua d'un 20 % del cens per fets relacionats amb la guerra (assassinats,

Un mort sota les bombes i dinou al front

Osor, a diferència del Pasteral o Sant Hilari Sacalm, no va ser bombardejat. Tanmateix, al Far d'Empordà van morir un osorenc, Conrad Miralpeix Cortal, industrial de 36 anys, i el seu fill, a causa d'un bombardeig.

Les víctimes al front van ser: Joan Baborés Clapera, Josep Bosch Panella, Antoni Busquets Julià, Salvador Coll Contal, Albert Coll Pidevall, Francesc Coll Pidevall, Martí Crosa Bosch, Emili Crous Güell, Francesc Gol Grabulosa, Joan Gol Massaneda, Andreu Grabulosa Boix, Lluís Massachs Artigas, Ramon Miralpeix, Josep Puig Morella, Andreu Puigdelloses Pielies, Lluís Puigderajols València, Lluís Riera Busquets, Joaquim Solà Casellas i en "Xumetra" de can Destral.

SOLÉ, J. M. i VILLARROYA, J.: *Catalunya sota les bombes (1936-1939)* Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1986.

OLIVA I LLORENS, J.: *Del cost humà de la Guerra Civil a les comarques gironines*. El Punt. Girona, juliol 1996.

execucions, morts al front, empresonats o exiliats).

(Envers i revers): Paper-moneda local emès el 1937 pel Consell Municipal.

POSTGUERRA I FRANQUISME

17

46

La repressió de la primera postguerra va ser dura: vuit afusellaments, disset exiliats i divuit empresonats. Fins i tot, a causa de les rancúnies que van derivar-se de l'enfrontament, n'hi va haver que van abandonar el poble. A part, per tal de sufragar les despeses que comportava la important concentració de forces de la Guàrdia Civil, per perseguir fugits del bàndol republicà primer i maquis després (per exemple, el novembre de 1944 es va produir un tiroteig entre membres de la Guàrdia Civil i dos maquis al mas de la Rovira, que es va saldar amb la mort d'un dels maquis) van ser multats diversos ciutadans que, segons es deia, havien

actuat contra "el glorioso Movimiento Nacional".

En Lluís Obiols, per voluntat del governador civil, va tornar a ser nomenat alcalde. Amb els anys, després de l'estraperlo i del racionament, es va anar superant aquesta penosa situació i es va començar a millorar el poble.

En matèria urbanística, les millores es van concretar en la construcció dels "Ninxols" de sobre la carretera, per evitar les constants esllavissades de la muntanya. També es féu el pont de la carretera del Coll, per facilitar la comunicació entre les dues bandes del poble, ja que, especialment per al transport de mercaderies, el pont vell

Temps de renovació. El febrer de 1967 es canviaren alguns regidors, essent alcalde Josep Cerver Coll. En primer terme, el secretari senyor Gasull i l'agutzil senyor Parera.

resultava estret i insuficient. Igualment, es procedí a l'arranjament dels carrers i places de la vila.

Tots els alcaldes d'aquest període –Lluís Obiols Taberner, Josep Bertrana Monteys i Josep Cerver Coll– van preocupar-se per aconseguir fer d'Osor un poble més agradable i atractiu per a visitants i turistes. La pavimentació del carrer Catalunya, la col·locació de llambordes als carrers de França, del Pont i del Verger a finals dels 40 i principis dels 50, la construcció de les voreres al

carrer Major, el 1959, o l'adequació de la plaça de l'ajuntament, el 1960, demostraven aquesta línia, que va comportar que, el 1966, s'obtinguessin dos diplomes de la campanya de "Embelllecimiento de Pueblos Rurales".

També destaca la compra dels terrenys sobre els quals estava construïda la Sala de Ball, propietat de Josep Riera Sitjà i Salvador Torrent Padrosa, requisats durant la guerra però no escripturats, cosa que va provocar que l'operació s'hagués de fer en aquest moment. Consta com a obra nova per donar-li legalitat; en aquells anys es portà a terme la reconstrucció de l'edifici de l'ajuntament –en concret el 1965– i la construcció, sota l'impuls de mossèn Eusebi

Miralpeix, del Casal Verdaguer, al mateix any, i del Parc Infantil el 1971.

Una altra preocupació del consistori durant aquesta època va ser la qüestió de l'habitatge, per frenar la marxa de gent del poble. En aquest sentit, es va permetre, el 1959, la construcció dels anomenats pisos d'en Sarsanedes, al carrer Major.

En aquest període, en el qual la llengua i cultura catalanes varen ser perseguides i prohibides, a Osor no va deixar-se mai de parlar en català. A més, des del 1953 l'Agrupació Coral cantava caramelles en català i des del 1957 representava els *Pastorets*. També, a la dècada dels seixanta, a l'estiu, els caps de setmana es feien audicions

de sardanes: popularment sempre es varen mantenir, malgrat les limitacions d'aquells anys, uns mínims símbols d'identitat catalana.

Als seixanta, l'economia millora i augmenta la quantitat de cotxes, taxis i negocis. Entre el 1974 i el 1979, Osor va formar part de la Mancomunitat Ter-Brugent, per facilitar l'adquisició d'una ambulància i l'estudi a l'Institut d'Amer.

El pas de poder de l'últim alcalde franquista, Josep Cerver, al primer democràtic, Josep Bertrana, es va fer sense cap mena de tensió. Havien decidit que "se observe, a nivel municipal, una completa neutralidad al objeto de no dar pie a comentarios insidiosos en ningún sentido".

El pont dels Soldats durant la seva construcció, una llarga i decisiva obra per millorar el trànsit de mercaderies d'una banda a l'altra del poble. Començat el 1940 i acabat el 1967.

Diploma d'Honor obtingut pel poble d'Osor per la millora de carrers, l'octubre de 1966.

DOS ESDEVENIMENTS DELS ANYS CINQUANTA

18

Processó de la Verge de Fàtima a Osor passant justament per davant dels "Ninxols" del congost de la carretera, poc temps després d'haver-se inaugurat.

48

La vida durant els anys cinquanta, en plena postguerra, es caracteritzava, en general, per la seva monotonia, sobretot en els llocs allunyats de les ciutats. Osor no era una excepció, però dos esdeveniments varen trencar aquest ritme de vida.

El primer va produir-se el 1951 i va ser de caràcter religiós. Provenent d'Anglès va arribar al poble la imatge de la Verge de Fàtima. Durant dos dies els vilatans varen estar pendents de l'esdeveniment: dues processons, una de diürna i una altra de nocturna, anomenada de les torxes, i una tercera visitant els malalts dels diferents masos del terme, a més d'un

altre dia d'estada a la colònia de les Mines, varen desvetllar la devoció popular i varen provocar un bon enrenou. El poble va quedar absolutament engalanat d'arcs florals i la devoció va sorgir amb força espontaneïtat, ja que tot plegat es va fer sense que l'Ajuntament publiqués cap ban ni recomanés res d'especial per a la rebuda de tan venerada Verge. El poble s'hi va bolcar des de molts dies abans.

L'Ajuntament i la parròquia, per la seva banda, van fer un rètol amb l'escrit "Osor a la Verge", es va fer ornamentar l'edifici de les escoles i arranjar el cementiri, es va muntar un altar a la Plaça i un arc a l'entrada del poble i s'imprimí el pregó i el programa de la visita de la Verge.

L'altre esdeveniment va ser de caràcter més lúdic i es va produir l'any 1957: el rodatge de la pel·lícula *Juanillo, papá y mamá*. Va despertar molta expectació, i molts habitants del poble varen treballar al costat de les "estrelles" del film –Conrado San Martín, Lina Rosales, el nen Miguel Ángel Rodríguez, Joan Capri...– sota les ordres dels dos directors Julio Salvador i Juan Alberto; de manera que alguns es varen poder treure un bon sobresou. El guió era obra de José Suárez Carreño, un prestigiós novel·lista que havia guanyat el Premi Nadal i de

Giovanni d'Eramo. Osor s'hi anomena Bellomonte i la història tracta sobre un nen orfe i pobre que al final és adoptat per una família rica. Una festa cloïa la pel·lícula a la Plaça del Verger, en una escena en què va participar una bona part del poble. Sens dubte era una pel·lícula fruit de l'èxit que havia tingut *Marcelino, pan y vino*.

L'obra es va estrenar al cinema Avenida de Madrid el cinc de setembre de 1957 amb un èxit relatiu, malgrat que la premsa de l'època, que se'n va fer ressò, no en va fer una mala crítica. Vegem-ho: "Producciones Cinematográficas Brío ha

llevado a la pantalla un asunto de la más profunda humanidad, en la cual coinciden todas las excelencias del cine moderno con los más frescos valores de amenidad y humorismo.(...) *Juanillo papá y mamá* es película en la que gozaremos un nuevo clima vital para el cine nacional. No es nueva la forma –que sólo estuvo atenta a la sencillez y al realismo– porque en su trama todo se produce como en la vida. Y la vida no es nueva. Pero cuando los hechos tocan a nuestra sensibilidad de manera tan eficaz y tan grata, tenemos la impresión de un hallazgo. Por esto podemos, ante la consideración feliz de sus calidades, decir con orgullo: el cine español ha producido *Juanillo papá y mamá*."

La premsa també es va fer ressò de l'entusiasme dels osorencs durant la filmació de la pel·lícula i del seu paper d'actors extras: "Fue en un pintoresco y gracioso pueblo rural de Cataluña, rodeado de lujuriosa y magnífica vegetación, donde los exteriores del film fueron rodados. Los habitantes siguieron con auténtica pasión el proceso de rodaje e intervinieron en muchas ocasiones como intérpretes, infundiendo al film, con su propio

Cartell anunciador de la pel·lícula Juanillo, papá y mamá, on es pot veure el pont Vell, els protagonistes i diversos osorencs.

Processó de la Verge de Fàtima a les Mines d'Osor el juny de 1951.

entusiasmo, un nuevo valor humano. Julio Salvador y Juan Alberto, llevando la batuta de dirección, encontraron todas las colaboraciones y llevaron la realización a un tren casi de récord."

Lògicament, la pel·lícula va tenir una excel·lent rebuda a Osor, ja que es va passar tres dies seguits al Local, al Cine Ideal d'en Gubau, un fet sense precedents a cap dels dos cines que han existit des de mitjan anys quaranta: el citat d'en Gubau, i el parroquial, a sota la rectoria, i anomenat Centre Parroquial primer i Casal Verdaguer a partir del 1965.

Com a nucli rural, l'ús del malnom per designar una persona o casa a Osor encara és força viu. Per altra banda, els carrers i places del poble no sempre s'han anomenat com ara —els noms actuals són de juny de 1979, tot i existir una proposta del 1978— ja que les circumstàncies històriques sovint els han fet variar. Tot seguit, veurem l'evolució dels diversos noms dels carrers i places i els malnoms de les seves cases més significatives.

CARRER MAJOR, en època franquista calle Generalísimo. En la proposta del 1978 s'havia d'anomenar carrer Girona. Engloba la Plaça Vella. Durant una bona colla d'anys, almenys fins al 1936, es dividia en diverses parts: el carrer Major pròpiament dit, una part de la Plaça de la Constitució, la zona del barri Pujol —el juliol de 1918 va passar a anomenar-se carrer de Wilson en homenatge al president americà, arran de la fi de la 1a Guerra Mundial— i la zona del barri Vidal. El novembre de 1936 formà part de l'anomenat carrer de Francesc Ascasso. Hi trobem can Panxa, can Caterino —o can Nito— can Quelic, ca la Maria de l'Àngel, can Pujol, can Nanot, cal Ferrer, els *quartels* —o pisos dels mestres— can Tramuntana —o ca la Coloma— ca l'Espí —o ca l'Entra— can Banchs, can Verder, can Gol, can Parera, can Camell —o can Sidro— can Quim, cal Rusc, cal Macarró, cal Sastric, cal Sastre, can Sabater —o ca la Irene— ca la Nil·la —o can Paret— can Xica, can Xaonic, can Titus, can Cominal, can Cubano, ca la Màlia, can Gasparic, ca la Rosalia, cal Fuster, can Mic, can Quim Ramona, can Beliques —o can Lluís Fuster— cal Peixater, el Cine, Pisos de can Pujol, els pisos de la mestressa Sarsanedes —abans les Cases Velles o can Pep Rusc— can Bufa i can Pruna.

CARRER DE FRANÇA, en època franquista calle de los Mártires, i en proposta del 1978 Guillerries. En el s. XVIII, carrer que va al Coll. Trobem can Cinto, cal Curt, can Toni, can Quelic

El carrer Major a principi de segle. Hi veiem un tragner de carbó amb els corresponents sarrions, on ara hi ha l'ajuntament.

de l'Atxa —ca la Cèlia o can Venus— can Titus, ca la Vella, can Camarada —can Carmeta o cal Marrà— ca la Ció, cal Cucut, ca l'Eloi —o can Jep Verro o ca la Rosa— cal Fuster, cal Negre —o cal Verder— ca la Pepeta —o can Coral, cal Llorenç del Molí —ca la Carmeta Levadora o can Xiquet— ca la Lluïsa, ca la Cervera, can Serrador, ca l'Andreu —o ca l'Horra— can Matret, ca la Pardala, can Pep del cafè, can Pones, ca la Vadora, can Meliton, can Xineia, can Xico Ramona, can Santa, cal Mariner, ca la Felipa, ca la Munda, ca la Quimeta —o cal Gurt— ca la Carolina —o can Ton Tonet— ca la Bernada, can Violí, can Non Viuda, ca la Penosa, can Fenci, can Macia, can Lluís —o can Quimet espardenyer— ca la Pepa, can Quel Casica, ca la Bou —o can Gallego— i can Mata.

CARRER DE LA RIERA, en època franquista calle José Antonio. Una part, la que dona a la plaça Vella, s'havia anomenat, abans del 1936, carrer de la Plaça Vella, i entre el 1936 i el 1939 formava part del carrer de Francesc Ascasso. Les cases que hi ha són: Ca la Marianna —o can Pallaringa— cal Coco, cal Xic, can Garbanso, can Meló, ca la Teresa, can Pau, can Bou —o ca la Boua— i ca la Margarida.

CARRER DEL PONT, sempre documentat així. Trobem: can Benet, can Roura, can Cases —ca la Mari o l'estanc— ca la Palmira —o can Meliton—

ca la Iot, cal Capó, cal Mosso, ca la Mansueta –can Passabardisses o can Baier– i can Tonet.

CARRER DE L'ARBREDA, en època franquista, Aubreda. El nom va ser posat el 17 d'abril de 1920. Els noms de les cases que hi trobem són els següents: ca la Rita, can Tuïc, can Pere Manuel, can Rossell i can Mariano del Clascar.

CARRER DE LA PENYA, sempre amb el mateix nom. Era l'antic camí de Sant Hilari i se li va posar el nom el 1887. La part que dóna al carrer Major, prop de la Plaça Vella, es deia en els anys 20 calle de Mendizábal. Les cases que hi ha són: cal Llarg –o ca la Sra. Maria– can Dalaida, can Pardalet Vell i ca l'Armendina.

CARRER SARSANEDES, sempre amb el mateix nom. Hi trobem cal Nino, can Calço, can Beia, can Jaume Cubano, cal Sense orella, can Becaina, cal Nyerro i can Papa.

CARRER CATALUNYA, en època franquista Calvo Sotelo. Abans del 1936 es dividia en dues parts: una formava part de la Plaça Constitució i l'altra es deia Carrer del Cementiri, que entre el 1936 i el 1939 s'anomenà carrer de Dídac Tarradell. Els noms de casa que hi ha són: ca la Conxita, can Nando, ca la Pasquala –o can Margarits– can Petxuquí –ca la Màxina, ca la Màxima o ca l'Entra– cal Sastrellarg, can Martí, can Jan, ca la Sabatera –o can Collbotó– i cal Rei.

PLAÇA DE LA VILA, en el franquisme Plaza Borrell. Era dins el Barri Vidal. Hi trobem cal Xarpant, cal Cisteller i can Banyadret.

PLAÇA DEL VERGER, en època franquista es dividia en Plaza de España i calle Verdaguer. Consta des del s. XIX amb el nom de Vergés. El novembre de 1936 va esdevenir plaça de la República. Hi ha ca les Hermanes –ca les Monges o la Joieria– cal Rusc, ca la Carmelita, can Mingo,

can Bacaesteva, can Destral –o can Pegot– ca la Manela, ca l'Esquellerinc –o can Joan de la Taca– can Nacus, can Pardalet –o ca la Dalaida– can Quel Tarrumfa, ca la Maria Xerraire, can Casamitjana, ca la Graua, can Camaril, can Corbera i can Quefa.

PLAÇA CATALUNYA, en època franquista, des del març de 1954, plaza de Antonio Maria Claret. Havia estat el cementiri. Engloba també la Pujada de l'Església, tradicionalment Escales de la Issa. Trobem can Xico Coral –o ca la Lores– la Rectoria, la torre de can Camps, can Goll, can Xico Laura i ca les Mesurones.

PASSEIG DEL BORRELL, en el franquisme paseo Borrell i abans Barri Vidal. Trobem can Barraca –o can Vidal– i el molí d'en Vidal.

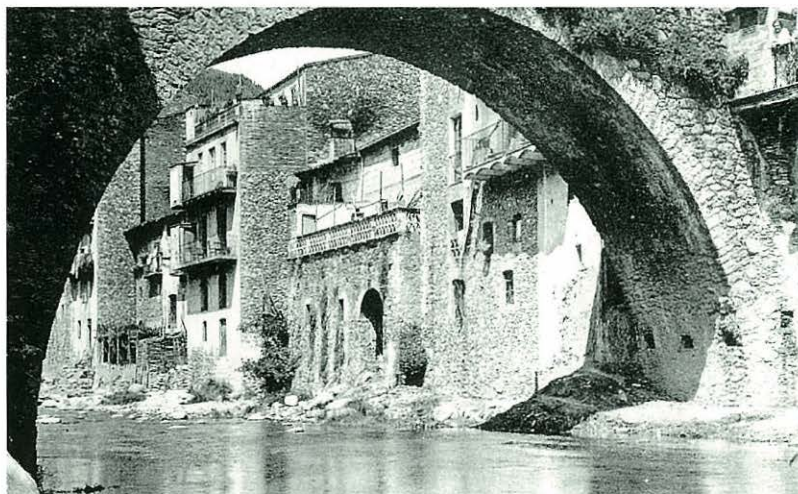
CARRER PAÏSOS CATALANS. Situat on hi havia l'antic camp de futbol, en el barri de can Badia, data del 1985. La documentació existent no permet situar dos carrers antics, el Medinaceli i el de can Folgueras o Fogueras i dues places, la del Rei i la del Marquès, tot i que van ser ressenyades per Pascual Madoz el 1848.

*La popularment coneguda "Plaça".
Hi podem veure una part del carrer Major
i la pujada del carrer Catalunya.*

LA RIERA D'OSOR I ELS SEUS PONTS

19

Visió poc habitual des de sota mateix de l'arc del pont Vell d'Osor a la primera dècada del segle XX.

52

Neix entre els termes d'Espinelves i Sant Hilari Sacalm per la unió de la riera Gran, que prové del Pla de les Arenes, a uns 1.060 metres, amb aigua del torrent de Muntanyeta, del xaragall del Pla Esteve i del torrent de la Gobarra, i el torrent de la Font Picant, que neix a Sant Hilari, a uns 790 metres. És la riera de més vessant de les Guilleries i s'hi aboquen aigües dels sectors meridionals de la Gavarra, el Coll, Sant Gregori i dels septentrionals de Sant Miquel, Llavanyes i Santa Bàrbara. Té afluents com la riera del Masquintà, la del Carbonell, la de la Maduixa, la de les Ribes o Noguerola, la Gironella o Grevolosa i la de can Pallaringa, a part de molts torrents, rierols i sots.

Quan la riera ha iniciat la seva cursa corre amb força cap a la vall d'Osor tot fent un recorregut per un congost estret i molt inaccessible, voltat de penyals i d'una espessa vegetació, circumstància que permet la formació d'alts salts d'aigua. Des d'Osor, baixa més calmada dibuixant sinuosos meandres fins a unir-se amb el Ter. El seu tram total és d'uns vint-i-cinc quilòmetres, entre Sant Hilari i el pont que separa Anglès i la Cellera.

La riera no és gaire llarga, però els seus recursos han estat aprofitats al llarg del temps: regatge dels cultius, moure rodes de molí, fer electricitat (a la part baixa de la riera hi ha una central de principi de segle, dita

d'en Farias, avui automatitzada i que serveix de reforç de línies i per donar llum a Osor) i per a la indústria tèxtil (la colònia Clerch) i minera.

La part baixa, des de les Mines d'Osor, havia estat morta perquè s'hi abocava el material de desfeta de les mines, però avui configura un paisatge molt atractiu i la vida s'hi ha anat regenerant. Al bell mig del llit fluvial s'hi poden trobar grans roques que fan de presa natural i permeten la formació de gorgues que conviden a banyar-s'hi, com s'havia fet al Prat Gran, a can Frenci, al Gorg de l'Ànec o al Gorg de l'Olla.

Prop de Sant Hilari, trobem la depuradora d'aigües residuals, una depuradora "tova" o "verda", en què els residus són tractats i depurats. L'aigua no aprofitada s'aboca neta a la riera. Això i les campanyes de neteja han de fer que millori com a riera truitera, i hi torni a abundar el barb i la bagra, tot i que no s'hi trobin, com en temps passats, anguiles i llúdrigues.

Sobre la riera i els seus afluents trobem diversos ponts: el de can Bosch (uneix el mas Bosch amb l'antic camí de Coll de Nafre), el del Borratxí (sobre el sot del mateix nom), el Pontarró del camí de can Plana (d'una arcada, de pedra i ciment, amb baranes de ferro obsoletes, sobre el Sot del Pontarró), el de la carretera, el de la Font del Borrell (sobre la Noguerola), el de mas Coll (condueix al Molí d'en Serra i a l'empresa Derica), el pont antic sobre la riera de Santa Creu, el de la Mina (que enllaça amb la colònia des de la carretera), el de la riera Gironella, el del Pla de la Illeta (de pedra de l'antiga pedrera a on conduïx) i el de la Font d'en Coral (al límit amb Anglès, d'una arcada, de pedra i sense baranes). Ara bé, els més destacables són:

Pont dels Soldats: dit així perquè un batalló disciplinari el va començar el 1940 fent-ne els pilars. Enllaça la carretera d'Osor

Pont de can Vidal sobre la Noguerola, antic camí d'Anglès a Sant Hilari Sacalm.

amb la que va al santuari del Coll. Es va acabar el 1967 i també se'l coneix com a Pont Nou.

Pont Vell: és el més popular i uneix en el nucli urbà les dues parts del poble. Tot de pedra, d'època medieval (segle XV) i reconstruït diverses vegades. Només mostra una gran arcada central, encara que resten, en els fonaments i soterranis de les cases que s'hi han adossat amb els anys, quatre arcades menors més. Darrerament s'ha repoblat

de peix, ànecs i oques i s'ha ajardinat. N'ha resultat una imatge bucòlica que s'havia perdut. És un pont en el qual s'han recreat multitud de pintors i fotògrafs.

Pont de can Vidal: petit pont de pedra romànic, d'una arcada, per on passava l'antic camí veïnal a Anglès. Avui és en desús, però resulta fotogràfic. Forma un conjunt pintoresc amb l'església al fons i la riera Noguerola per sota seu.

Pont Nou: d'una arcada, és tot ell de formigó, incloses les baranes. Acabat l'any 1988, enllaça el carrer Major amb les escoles, la zona esportiva i el Càmping el Maroi.

Nostàlgica imatge de la Riera d'Osor a principi de segle.

LES FONTS DEL TERME

20

LES GUILLERIES, Santuari de la Mare de Deu del Coll (alt. 900 m) - Font del Salró

La font del Salró, prop del Coll, a principis de segle.

54

Essent la vall d'Osor un sistema complex de muntanyes amb altituds variades i orientacions diferents, és natural que el clima sigui ben variable. Hi ha un predomini de temperatures suaus, en general, exceptuant el rigor de l'hivern, i un grau d'humitat prou elevat. Osor forma part de l'àrea plujosa de la Catalunya Oriental amplament oberta a l'aire marítim humit que, quan topa amb les barreres de muntanyes i és obligat a ascendir, es refreda i produeix condensació de vapor d'aigua i pluja. Normalment, són els temporals de llevant els que porten pluja a la vall osorenca. Les precipitacions oscil·len al voltant de 900 a 1.000 mm anuals, amb màximes a la tardor i a la primavera. Segons els anys,

les nevades que emblanquinen els cims de Sant Miquel de Solterra, Sant Benet i Sant Gregori ajuden amb el desglaç a augmentar les deus i els cabals. Tota aquesta aigua ajuda a superar la secada de juliol, i permet que brollin dins el terme gran quantitat de fonts.

Malauradament, moltes fonts abans conegudes s'han perdut o estan en procés de desaparició. D'altres estan tan enclotades que són difícils de trobar i altres han perdut el doll i s'han assecat. El fet de traçar nous camins a vegades perjudica i desvia els cursos d'aigua. El cas és que amb el pas del temps moltes fonts s'han malmès o no s'aprofiten com caldria.

Malgrat tot, durant bona part de l'any, i especialment a l'estiu, no és estrany trobar forasters fent cua amb tota mena d'atuells, amb més o menys pacient espera de tanda, per a omplir-los d'aigua d'Osor, que té força fama. Aquestes escenes es veuen sobretot a la Font del Borrell, sens dubte la més popular de les fonts d'Osor i la que s'ha restaurat més vegades, l'última l'any 1994. Però també gaudeix de prestigi l'aigua de la Font de can Bosch, sota el mas del mateix nom, de la Font d'en Primo i de la Font del Coral, ambdues al costat de la carretera, la primera en direcció a Sant Hilari Sacalm i la segona més avall de les Mines d'Osor.

L'aigua d'Osor no es comercialitza industrialment, com es fa en poblacions veïnes amb evident èxit, malgrat que al llarg dels anys han sortit rumors que mai no s'han fet realitat. El Sot del Borratxí, amb un cabal més que notable, és una de les deus d'aigua que potser permetria aquesta comercialització, però, ara mateix, les seves aigües només ajuden al reg de múltiples hortets situats entre la carretera de Sant Hilari i la riera d'Osor.

Això, però, a Osor no amoïna ja que existeix un sentiment generalitzat d'estimació de les pròpies aigües. L'osorenc se sent feliç si els que visiten el poble poden endur-se'n aigua de franc. Això sí, de forma amical i no perdent mai les formes ni la compostura, perquè, en sentir-se menystingut, l'osorenc es torna

La font del Borrell amb el cobert antic, abans de la penúltima restauració.

gelós del seu patrimoni. És norma a Osor que l'osorenc amb el càntir a la mà tingui preferència davant les cues de forasters.

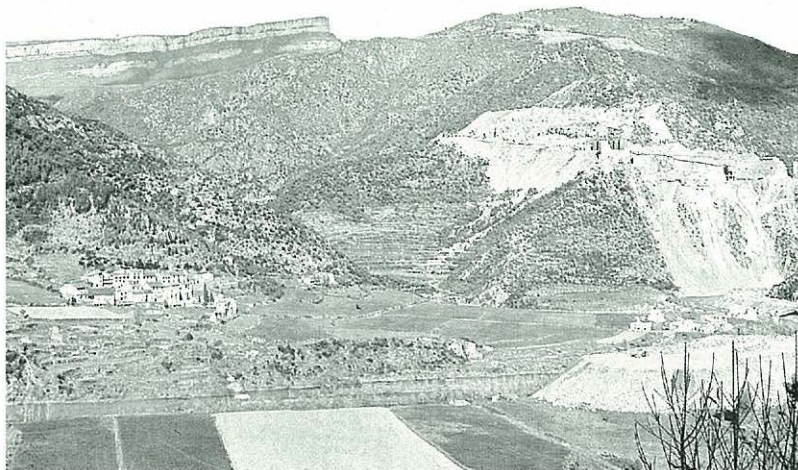
Fons del terme

En el terme d'Osor hi ha hagut –i encara hi ha– moltes fonts. Les que encara es poden trobar o que existeixen en la memòria dels osorencs són: Font del Rector, Font del Vicari, Font de can Pallaringa, Font del Bordegàs, Font de can Bosc, Font del Borrell, Font del Prat Gran, Font del Ripoll, Font del Turonal, Fonts del Cruset, Font de la Verge, Font d'en Primo, Font de l'Eloi, Font de Ferro del Molí d'en Serra, Sot del Borratxí, Font d'en Coral, les fonts públiques de la Plaça, del Verger i del carrer de França, Font de l'Aubreda, Font del Rec, Font del Caietano, Font del Verder, Font del sot del Senglar, Font de can Plana, Font de la Mata, Font de la Castanyeda del Maroi, Font de les Romagueres, Font del Simon, Font de la Talaia, Font de la Casanova del Coll, Font del Coll, Font d'en Carlos, Font Matella, Font de la Maduixa, Font del Parral, Font del Pidevall, Font Saguàrdia, Font del Gausac, Font Ferriol, Font del Freixe, Font del Gascó, Font de la Fageda, Font del Collell, Font Castellana, Font de les Mines i Font d'en Martí.

Una tradicional berenada amb música i ball inclosos a la Font Nova del Coll, quan aquests actes eren unes de les poques maneres que hi havia de divertir-se.

LA PRESA DE SUSQUEDA

21

La vall de Susqueda en plena construcció del mur. S'observa el pont medieval damunt el Ter i el nucli urbà enfilat a l'esquerra.

56

Tots els projectes que hi ha hagut per convertir la Vall d'Osor en un pantà aprofitant les aigües de la riera d'Osor van ser desestimats tantes vegades com es proposaren, ja que de sempre es va veure més viable un projecte relacionat amb la vall del riu Ter.

El 1955 es va iniciar la construcció dels pantans de Sau i Susqueda damunt del Ter, aprofitant les condicions òptimes del profund enyorjament del riu, per a producció d'energia i per al forniment d'aigua a les grans ciutats. Va comportar l'evacuació, sempre traumàtica, de Sau, Querós i Susqueda (amb casos eloqüents com la història de la vella Gallussa de

Susqueda, que va ser evacuada el darrer moment, davant la negativa d'abandonar la seva barraca i quan les aigües maldaven per engolir-la.)

Malgrat els informes que n'eren contraris per qüestions de seguretat geològica –muntanya de Sant Gregori esquerdada per dins, terres d'historial sísmic...– eren temps dictatorials i de res no van valer els estudis. L'obra va comportar una pregona transformació del paisatge de la vall, que va canviar la seva bellesa de segles per una altra, segons els gustos, i que ha potenciat el turisme a Sau i a Vilanova per a la pràctica d'esports nàutics. Però, en canvi, a Querós i Susqueda hi han proliferat els

excursionistes i els pescadors.

Ara fa trenta anys i escaig, més de dues-centes persones digueren adéu a la terra dels seus avantpassats. Si alguna vegada la sequera fa baixar el nivell de les aigües, els antics vilatans retornen per veure l'antic campanar de Sant Vicenç, les runes de les cases principals, com cal Notari, Rocasalva, can Peric o can Font. També Querós mostra el seu pont ben dret; el 1989 restava dempeus l'hostal i part de l'església on està enterrat Antoni de Serrallonga, fill del bandoler, que durant anys en fou rector. Els 135 m d'alçada de la presa,

els 12 km de llargada, els 3'5 d'amplada i els 233 milions de metres cúbics d'aigua, dels quals 215 són útils per al salt, són la causa de l'ofegament de les valls antiquíssimes de Querós i Susqueda.

En el darrer trimestre de 1967 van entrar en servei els dos grups del salt de Susqueda, amb un potencial total de 70.720 kw. Aquest aprofitament és el més important dels tres que componen el sistema Sau-Susqueda-Pasteral en el riu Ter. La importància d'aquest conjunt ultrapassa l'àmbit estrictament hidroelèctric, ja que els embassaments permeten una total regulació de les aigües del Ter i en frenen lesavingudes, i també permeten la creació d'una xarxa de recs i la portada d'aigua a Barcelona i la Costa Brava.

Principals característiques de la presa

Alçada: 135 m. Llargada en corona: 360 m. Espessor màxima de la volta en clau: 21'50 m. Espessor mínima de la volta en clau: 5 m. Volum d'excavació: 700.000 m³. Volum de formigó: 650.000 m³. Capacitat de desguàs: 3.000 m³.

Hidroeléctrica de Catalunya S.A.

Des del punt just on es pren l'aigua, el cabal és conduït a les turbines mitjançant una galeria a pressió de 3.500 m de llargària, excavada a la muntanya. La central és subterrània i s'hi pot arribar des de l'exterior gràcies a una galeria de 250 m. Un túnel

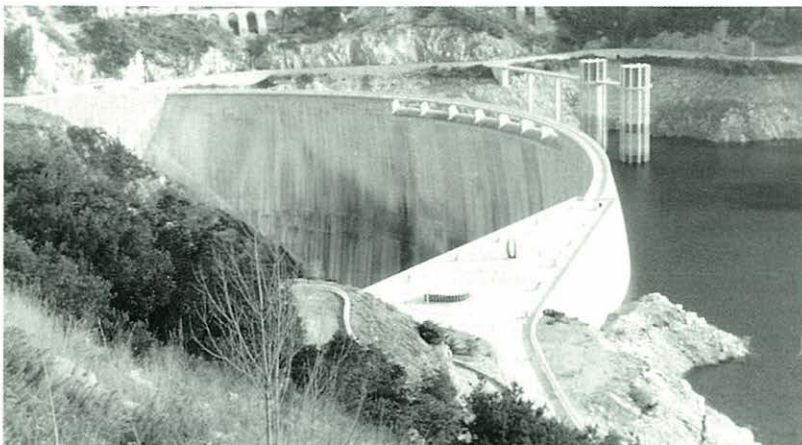
Principals característiques del saltant

Desnivell aprofitat: 16.402 m. Salt net màxim: 1.494 m. Cabal màxim de turbines: 50 m³/seg. Potència de turbines: 98.200 CV. Potència dels alternadors: 88.400 kw. Producció anual mitjana: 180 milions de kw/h. Dues torres de formigó de 105 m d'altura i 12 de diàmetre.

Hidroeléctrica de Catalunya S.A.

de desguàs de 1.600 m condueix l'aigua procedent de les turbines a l'embassament del Pasteral.

Per construir aquesta faraònica obra hi van intervenir centenars de treballadors vinguts d'arreu de l'Estat, i trenta-tres d'ells hi van contribuir amb la seva vida. Avui, gent vinguda d'arreu visita els seus familiars enterrats a Osor, cosa que vol dir que s'havien accidentat a la banda de la presa del costat d'Osor i no a la d'Amer. Testimonis muts d'un progrés que no té aturador.

Imatge de la presa de Susqueda amb les dues torres.

*L'escola de nens
amb el senyor Pernau
el curs 40-41.*

58

Actualment a Osor existeix un sol centre d'ensenyament, l'Escola Pública la Vall, amb aquest nom des del 1991, situat al mateix edifici que es va inaugurar amb gran solemnitat el sis de juny de 1936. Abans, l'escola, de la qual es tenen notícies des de final del segle XVIII, havia anat itinerant per diversos locals llogats, dividida en dues parts, la de nois i la de noies.

Durant el segle XIX, el nombre d'alumnes no era gaire elevat: per exemple, el 1846, a l'escola pública superior, hi havia dotze nens per cursar ensenyament simultani, cosa que provocava que el percentatge de població que sabia llegir i escriure fos molt baix. El sou del mestre es

repartia entre l'ajuntament i els alumnes. El 1840 era d'un ral en començar el curs i un altre per sant Joan. A més, la corporació municipal dotava els mestres d'allotjament. L'ensenyament el controlava la Junta d'Instrucció Primària, formada per l'alcalde, el capellà i els mestres.

Alguns mestres anteriors al 1936 varen ser: Joan Comas, Josep Giralt, Josep Feixas, Segismundo Sala, Roque Górriz, Adrià Vila, Pere Piferrer, Sebastià Monjonell, Raimunda Ribas, Teresa Planas, Carolina Maynegrè, Pilar Coll o Concepció Miserachs.

El mal estat de l'escola va provocar que a principi de segle es plantegés la possibilitat de

construir un nou edifici. Però fins al 1934 no es va tirar endavant la idea i l'escola es va mantenir al mateix local al carrer del Pont. El nou edifici s'havia de dividir en tres parts, una de nens, una altra de nenes i una darrera mixta de pàrvuls. El resultat fou l'actual edifici. Va projectar-lo l'arquitecte Isidre Bosch. L'obra fou executada per la Cooperativa Obrera d'Edificació de Girona, per un total de 49.878,55 pessetes. També es va fer el camí-carretera d'accés des del final del carrer de França. Els primers mestres varen ser el senyor Rigobert Pernau i la senyora Teresa Farreres.

Durant la Guerra Civil l'escola no va deixar de funcionar, i fins i tot s'hi feien colònies d'estiu amb nens refugiats, que residien al Mas Sarsanedes. A la fi del conflicte, l'edifici va patir algunes destrosses, sobretot a la teulada.

Noms com els del senyor Pernau, el senyor Parera, el senyor Andreu, la senyora Farreres, la senyora Dolors Coll o la senyora Teresa Boix són a la memòria dels osorencs, ja que, amb la seva dedicació a l'escola d'Osor, són els responsables de llur educació i formació.

Darrerament, gràcies a l'Associació de Pares i a l'Ajuntament, el col·legi ha anat millorant en instal·lacions, material i infraestructura.

Actualment hi ha tres seccions amb tres mestres, dividides per nivells, amb uns quaranta alumnes.

De 1927 als seixanta també hi havia escola pública a les Mines. Les darreres mestres foren la Sra. C. Uriarte i la Sra. D. Sala.

Des de final del segle XIX i fins a la Guerra Civil, va existir a Osor una escola que anava a càrrec de les Germanes Carmelites, situada a la Plaça del Verger, a *ca les Hermanes*, destinada a parvulari i escola de nenes. Després de la guerra no va tornar a obrir, entre altres coses perquè durant l'enfrontament el local va ser emprat com a ajuntament i cooperativa del Comitè. Així mateix, i fins al 1925, va

Escola sense exàmens

Entre el 1861 i el 1898, el mestre de nens d'Osor va ser el senyor Segismundo Sala. Amb els anys sembla que va perdre la vocació i no examinava els seus alumnes: "...porque este municipio amante de la enseñanza de sus hijos jamás ha escatimado medio alguno para mejorarlo (...) más el Sr. Maestro ha continuado teniéndola abandonada y aborrecida; de forma que de tiempo inmemorial no se han celebrado exámenes de niños; (...) muchas veces al año, *autoritate propia*, la abandona a un niño de la misma (...) todo su afán consiste en la misma (cobro retribución) y en los trabajos agrícolas de sus tierras y viñas".

Llibre d'actes de l'Ajuntament.

haver-hi una Escola Parroquial per a nens, regida pel capellà. En ambdós casos, es tractava d'ensenyament privat però amb matrícula gratuïta.

Les mestres Teresa Boix i Lolita Coll, amb els seus alumnes, a mitjan dels setanta. S'han ocupat de l'educació dels osorencs durant diverses dècades.

LA UNIÓ ESPORTIVA OSOR

23

*Equip de la UE Osor
de l'any 1954.*

60

Durant la República es va començar a fomentar el futbol en els pobles veïns, i a Osor també va arribar l'afició, sobretot gràcies al mestre Rigobert Pernau. Es varen jugar els primers partits amistosos al Prat d'en Baier, al Prat de les Hortes.

El 1936, després de llogar un terreny a en Sarsanedes, no sense dificultats ja que eren terrenys de conreu, es va inaugurar el camp de futbol de Can Badia i es varen començar a jugar els primers partits contra rivals de fora. Jugaven homes com en Cucot, en Tin, en Pau de can Pardalet o en Fernando Ripoll. Amb la guerra, el camp es va tornar a perdre: per les dificultats de l'època, es va

llaurar i s'hi conrearen cols i bròquils.

A la postguerra, una nova fornada de jugadors va reiniciar la pràctica esportiva. Era el temps de jugadors com Vicenç Hortal, Josep Coll, Josep Bertrana, Ramon Obiols o Ponci Horra. Encara els entrenava el senyor Pernau.

En els anys cinquanta es va decidir federar l'equip sota la presidència de Josep Coll i es varen començar a jugar els primers campionats, el d'Aficionats i el de Primavera. En aquesta època també existia un bon equip a les Mines d'Osor, que jugava els seus partits a Anglès i es deia Minersa.

El 1958 s'amplià el camp i l'alcalde, Josep Cerver, el va municipalitzar. Va girar-se: la llargada va passar a ser l'amplada i l'amplada, amb l'adquisició de dos saions de terra, la llargada. Es va inaugurar el maig de 1958, amb un partit contra el Verges que l'Osor va guanyar per set a tres. Jugaven homes com Basili Moriscot, Lluís Pla, Josep Obiols, Alfons Gasull o Mariano Coll que, curiosament, va estrenar les dues porteries. El primer partit de lliga va enfrontar la UE Osor contra el Cassà, a la temporada 1958-1959, i el resultat va ser una derrota

escandalosa per onze a un. Des de llavors, i només amb l'excepció d'alguna temporada, el club ha estat present a la competició. A més, durant diverses temporades es va disposar d'equips de futbol base, cosa que no passa actualment.

L'últim partit que es va jugar a Can Badia, on actualment hi ha el carrer dels Països Catalans, va ser el 1984 i va acabar amb la victòria osorenca per dos a un contra el Sant Privat d'en Bas. Aleshores es va inaugurar l'actual camp del Maroi.

La UE Osor és un equip que sempre ha militat a la categoria d'Aficionats o 3a Regional, sense opcions de pujar a 2a Regional, malgrat que ha fet alguna bona temporada, com la 1983-1984,

quan, després d'haver baixat a Aficionats, va pujar a 3a Regional, o la 1987-1988 quan va acabar a la vuitena posició i havia d'ascendir a 3a Regional Preferent, categoria de nova creació que a última hora no va reeixir. Que el poble s'hagi anat empetitint i que sempre s'hagi intentat que la majoria dels jugadors fossin locals i no cobressin explica aquests resultats.

Des dels anys setanta han destacat homes com Joan Agustí, Isidre Font, Josep Pla, Antoni Pons, Joaquim Pau, Ramon Maria Obiols, Salvador Crous, Àngel Ayats, Josep Cerver, Lluís Pla o Jordi Rubio, entre molts d'altres, i entrenadors com Joan Bernades, Joan Colomer o Francesc Guitart.

Un fet insòlit: president - entrenador - jugador

A la UE Osor s'han donat múltiples anècdotes, però una de les més recents és de la temporada 1989-1990: una mateixa persona va fer de president i entrenador i, per diferents motius, de jugador: "Un caso realmente singular y sin paragón es el que ocurre en la Unión Esportiva Osor, modesto club gerundense que desde hace cuatro años preside, entrena y actúa además como jugador Isidre Font. En este caso sí que podría decirse que el club es él". Aquest fet s'ha repetit des de la temporada 94-95 a la 96-97 en la persona de Lluís Pla Coll.

LÓPEZ, Xavi. *SPORT*

Equip de la temporada 1995-1996.

Formació de la UE Osor en els anys 70.

El Club Rosó. Mn. Eusebi Miralpeix va creure oportú crear una agrupació per als joves, de manera que tinguessin un lloc on poder divertir-se, i amb aquesta intenció es va fundar el Club el 12 d'octubre de 1967. La seva finalitat era facilitar la trobada i diversió dels joves. El 1995 es va reobrir el local, que s'havia tancat el 1990. Les Ballades de la Canalla, campionats de futbol i ping-pong, audicions musicals, xerrades i col·loquis i col·laborar durant la festa major són alguns dels seus fets més destacats.

L'Associació de Pares. La seva funció bàsica és col·laborar en el bon funcionament de l'escola, sobretot en qüestions extraescolars (excursions, professor d'educació física, i anglès, material...). D'ella va sorgir l'Agrupació Sardanista d'Osor, creada per ensenyar aquesta dansa als més petits, i que va organitzar una Trobada Sardanista Infantil entre els anys 1986 i 1991. També coordina les Ballades de la Canalla i la Cavalcada de Reis.

La piscina. El 1983, després de fer-se la piscina municipal, es va crear una junta per gestionar-ne les instal·lacions. L'any 1987 en va sorgir una Comissió de Tennis que va organitzar dos torneigs locals d'aquest esport. Es varen fer curses de natació i es va intentar tirar endavant una Escola Esportiva amb l'impuls de Lluís Vila. El 1991 va passar a formar part del Patronat Municipal de Cultura, Esports i Lleure, que a més engloba el càmping municipal. El 1995 va deixar de funcionar.

El Grup Teatral Osorenc. Les representacions teatrals tenien tradició a Osor des dels anys trenta, però, en els anys setanta i primers vuitanta, l'únic teatre que es feia era de grups foranis. El 1986, Mn. Ramon Cabanas va animar els joves d'Osor a representar els *Pastorets*, i una colla va decidir-se a continuar fent representacions. Així es creà el grup local de teatre. Fins al 1988 varen posar en escena

La Colla Sardanista Infantil d'Osor a l'aplec d'Amer, sota la tutoria de Josep Badenas.

diverses peces sota la direcció d'en Joan Pla. Després de tres anys de silenci –de 1993 a 1995– representaren per Nadal els *Pastorets* de Folch i Torres.

Club Petanca Osor. Creat el 1992 per Salvador Cot i Ramon Bertrana. Des d'aleshores s'han organitzat diversos campionats locals i provincials d'aquest esport. A més, el 1994, van encarregar-se d'organitzar la Festa Major del Terç.

El Centre Cultural Osorenc. Creat el 1977 pel desig de despertar culturalment una població que s'havia ralentit d'una manera exagerada per manca d'iniciatives i promotors culturals. Durant set anys, gràcies als socis, s'organitzaren activitats que ajudaren a dinamitzar-lo i a fer veure que s'entrava en una nova forma democràtica de viure. Teatre, conferències, activitats infantils, curses de sardanes, els primers mítings electorals, organització de la festa major –introduïren les havaneres amb el grup Els Pescadors de l'Escala– i la presa de consciència ecològica –primera neteja de la riera– configuren aquesta nova vitalitat democràtica i catalanista. Un dels projectes més importants fou la creació d'una biblioteca el 1979, però no va tirar endavant, potser pel seu difícil accés, en un pis sobre l'ajuntament. El pas dels anys i la marxa d'alguns activistes culturals

va fer que les activitats del Centre s'anessin frenant fins a acabar-se el 1983.

La Societat de Pescadors. Osor té una gran tradició pescadora, i homes com Hipólito Lázaro i Marcos Redondo havien vingut d'incògnit a pescar-hi. Llogaven nens perquè els portessin els estris i els guessin. A principis dels 60, un grup d'osorencs, entre ells Isidre Busquets, Antoni Crous i Josep Bertrana, van creure necessari associar-se per defensar i repoblar millor la riera. Sobretot s'hi pescaven bagra, barb i alguna anguila. Intentaren introduir la carpa i la perca americana, sense èxit. El cranc, repoblat als anys 60, pràcticament ha desaparegut. Ara bé, la "reina" de la pesca és la truita, una espècie que es troba en els saltants a l'estiu i en aigües més quietes a l'hivern. Tot i els vedats obligatoris i que els responsables de Sant Hilari són gent de vàlua i curosos de la riera, el pescador osorenc està disgustat: la Societat no veu clara la situació, no hi ha prou vigilància i, malgrat la depuradora, per descuits o vessaments hi ha sovint una alta mortalitat de peixos. Els gorgs més carismàtics per pescar són el de la Plana, el de Vallfogona, el Lludriguer, el de les Terrades, el de l'Olla, el de l'Ànec i el del Molí d'en Serra.

Els membres de la Societat de Caçadors d'Osor, en una profitosa jornada de caça major, l'any 1991, amb vuit peces capturades.

La Societat de Caçadors. De sempre, la vall d'Osor ha estat ideal per a la caça. Els nobles catalans hi acudien i, fins a principi del segle XX, era un paradís del tord, el tudó, la perdiu, la becada, la merla i el conill. En la caça major destacava el senglar, no com l'actual, sinó més feréstec, amb el morro sortit i punxegut i les anques de darrera molt més estretes. A partir dels anys 40, la cacera ha anat a menys, fins a ser testimonial si no fos pel senglar. Abans existia una associació lliure de caçadors d'Osor, a tall d'amics; des del 1978 es va formar l'acotament 10.194, amb més de cent associats, perquè la llei feia obligatòria l'acotació si Osor no volia perdre el seu territori d'abast. Els socis tenen com a preferència la cacera del senglar més complicada del que sembla, ja que és en colla. Es reparteix la zona i s'organitza la maniobra. Quan se sap on es mouen els porcs es reforça la zona d'escapatòria amb més armes. Abans, cal veure les petges i si són fresques. El gos ho és tot: ensuma el rastre, el segueix i arriba on és el senglar. Aleshores fa el "seti", un lladruc allargat i seguit, i el fa marxar, tot jugant-s'hi la pell, i l'arracona cap a la zona dels caçadors, quan la fera busca el contrari, un lloc emboscats i alt. Quan el caçador té el senglar a tret intenta cobrar la peça que li han acostat. Ara hi ha molt senglar, i gros, sovint de més de cent quilos, però sol ser entremesclat amb porc comú. A la temporada 94-95 es van caçar a Osor 113 senglars. Fa cinquanta anys, tres ja eren molts.

Altres. En els darrers anys s'han creat noves associacions juvenils i infantils que és possible que amb el temps es consolidin. Entre aquestes caldria assenyalar El Club Quatre X Quatre Els Correcamins i l'agrupament Orso, ambdues amb la finalitat de conèixer millor l'entorn natural que envolta la població. Aquestes entitats han organitzat activitats com la Cursa de les Passeres, cicles de conferències i la publicació de la revista local *Pèl moixí*.

LES EXPLOTACIONS MINERES

24

Imatge aèria actual de la colònia de les Mines d'Osor. Es destaca la xemeneia de l'antiga fàbrica tèxtil, la casa de colònies i, al fons, les runes de la infraestructura minera.

64

En el terme d'Osor l'extracció de minerals ha estat una important activitat, que a més de llocs de treball ha generat riquesa.

Sembla que ja de molt abans s'havia explotat el subsòl osorenc, però no és fins al 1734 que trobem documentades unes explotacions galeníferes. I és a partir del segle XIX quan s'inicia el màxim rendiment de l'explotació, que amb alts i baixos va arribar fins al 1980.

El 1821, un mestre de mines francès, Michel Ceresola, va demanar permís per explotar una mina de plom prop del mas Pidevall. Se l'hi va concedir, però no se'n sap res més.

A final de segle, uns estudiants anglesos varen descobrir un filó d'espata fluor i galena al costat de la riera Gironella. El mineral que els interessava era la galena, ja que l'espata fluor aleshores no es valorava gaire. Aquests estudiants declararen tres concessions mineres que llogaren a la Societat d'Arts et Études de París, que se'n va fer càrrec fins a la Primera Guerra Mundial, i que n'aprofità sobretot la blenda i la galena.

El 1921, l'explotació va passar a mans de l'enginyer químic Dámaso Ibáñez, que intensificà els treballs i fundà la societat Minerales y Productos de Explotación SA. Foren moments de gran producció. Constantment sortia mineral,

sobretot galena i blenda, encara que ja s'havia iniciat l'aprofitament de l'espata fluor. Sortia cap a Palamós i Sant Feliu de Guíxols, d'on s'enviava per mar cap a la seva destinació. El 1932 es va fer una ampliació de capital i la societat va passar a dir-se Minerales y Productos Químicos de Exportación SA.

Quan va esclatar la Guerra Civil, l'empresa va passar a formar part de la Col·lectivitat Catalana del Plom. Fins al 1939 es va continuar extraient mineral, que

Acció de l'empresa Minerales y Productos Químicos de Exportación S.A. del 1932, amb la imatge de la mina Leonor al fons.

no es venia. A la fi de la guerra hi havia 6.000 tones d'espata fluor emmagatzemat. A principi dels anys quaranta Dámaso Ibáñez va voler reiniciar l'explotació, i amb la col·laboració dels germans alemanys Lipperheide Henke, la Comisión Ordenadora de Minerales de Interés Militar i alguns accionistes del Banco de Bilbao i del Banco de Vizcaya, el 1942 es va crear una nova societat, Minerales y Productos Derivados SA. Van vendre l'espata fluor a Alemanya, que el va aprofitar per fer armament durant la Segona Guerra Mundial. Amb el temps, la mina va esdevenir una de les millors del món en la producció d'espata fluor, com ho demostra el fet que als voltants d'Osor hi hagués 33 concessions mineres, amb un total de 5.171 ha. Feien exportació a Europa i als Estats Units, i varen arribar a donar feina a més de dues-

centes persones. La mina principal va arribar a tenir onze plantes, amb un pou de 290 metres de profunditat vertical. En els anys setanta, el mineral va començar a escassejar i es varen fer diverses proves per estudiar la viabilitat de continuar. Es veié que s'havia arribat al fons del filó. Aleshores, el 1979 es va decidir parar l'explotació i el 1980 es tancaren totes les instal·lacions.

La colònia de les Mines d'Osor va anar quedant buida i les instal·lacions en estat ruïnós. Ara bé, a finals dels 80 s'hi va instal·lar una casa de colònies, una fàbrica tèxtil, una granja i s'hi va obrir un restaurant. Es va evitar que un lloc que havia gaudit de tanta vida, amb les colònies tèxtil i minera, acabés esdevenint un lloc solitari, deshabitat i gairebé mort.

Plata d'Empúries d'origen osorenc

L'extracció de minerals a Osor consta ja en documents del segle XVIII, però sembla que entre el 1110 a C i el segle II ja s'havia realitzat alguna feina d'aquesta mena. Es diu en un estudi sobre joies trobades a Empúries: "Los resultados de los primeros análisis, realizados por espectrometría (...), nos han proporcionado la identificación de la procedencia de algunos tipos de plata (en los pueblos de Osor, Inglés y Palafrugell...)"

MENARDE SAGRERA, Manuel. *Joyas de Ampurias a Investigación y Ciencia* n. 104. Maig 1985.

Dos miners extraient mineral dins la mina quan començava a donar mostres d'esgotament, en els anys 70.

GASTRONOMIA

25

La barreja, beguda típica dels matiners. Un vell celebra el ritual a contrallum.

66

Allocs enclotats on el clima influeix molt i on des de temps ancestrals s'ha treballat a la intempèrie, tallant perxes, traginant amunt i avall amb els matxos, patint la humitat i la pluja, notant com la boira de la vigatana s'incrusta fins al moll de l'os, és lògic que l'alimentació contraresti aquests avatars. No és estrany que la cuina d'Osor i de les valls adjacents hagi produït plats amb condiment fort, carns gustoses amb greixos i combinacions de carn de caça, tant de pèl com de ploma, amb productes de la terra, com les castanyes o el d'Osor.

Quan Osor era un paradís per al caçador –conill, llebre, perdiu, gaig, tórtora, merlot, esquiroi,

faisà i, especialment, caça major identificada amb el senglar– la cuina, antropològicament parlant, era d'alt contingut cinegètic. Avui, el senglar és la cacera bàsica. De ploma, poca cosa més que el gaig, la tórtora, el tudó i la merla, abundant però poc preuada. La resta ha desaparegut.

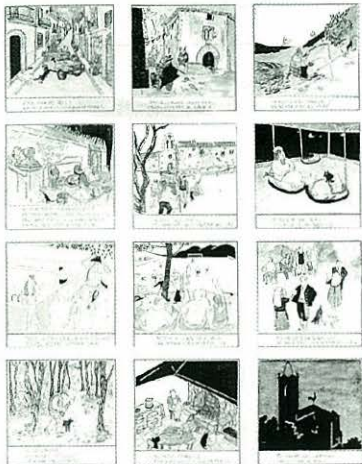
El peix d'aigua dolça ha estat explotat més com a caprici esportiu o de distracció que no pas com a aliment. Destaca el barb –gens apreciat– la truita –perca, americana...– i, fins fa poc, el cranc i l'anguila. Durant molts anys, no era aconsellable menjar peix de la riera d'Osor –no pas el dels afluents, molt bo– ja que patia la baixada de

detritus de Sant Hilari i, des d'Osor, la contaminació generada pel poble i els residus de les mines.

Les fondes d'Osor han gaudit sempre d'una bona fama, de menjar-s'hi bé i en quantitat. Les mestresses de can Sidru, de l'antiga Fonda Puig i de ca l'Amàlia havien destacat en el camp de la bona cuina i havien donat menjars a generacions d'osorencs, tant en temps bons com en èpoques de mancances.

Els traginers, llenyataires i bosquetans solien desdejunar-se de bon matí amb una "barreja" típica: anís, moscatell, conyac, aiguardent... amb la combinació que millor li plagués al bevedor endormiscat. Als hostals hi havia

AUCA D'OSOR

Auca d'Osor amb referències a festes, llocs, tradicions i gastronomia típica. El text és dels alumnes de català per adults del curs 88-89, i els dibuixos de Glòria Torres Català.

Tres plats típics d'Osor

La barreja. Com diu el nom, consisteix a barrejar vedella, porc i ànec, sofregit, ben cuit, i bolets. A Osor s'hi sol barrejar el típic escarlet, molt propi per salar per a tot l'any. La cassola ha de ser de terra i, una vegada treta del foc, cal tapar-la uns minuts perquè la carn xucli el suc i se n'amari. (Recepta de Salvadora Riera del Simon)

Cargols amb conill i botifarra. Conill i botifarra vermella cuits a la xup-xup junt amb cargols, s'assaonen amb farigola, menta, julivert, alfàbrega i romaní. Abans de treure-ho del foc definitivament, s'hi posen dues preses de xocolata que li donen un característic gust final. (Recepta de ca l'Amàlia)

Senglar a l'osorencia. El senglar és l'ingredient de caça més típic d'Osor per la seva abundància i per la tradició que hi ha de caçar-lo i cuinar-lo. En aquest cas, s'ha de trinxar cuixa i costella, tot ben petit, menys cap i potes. El secret és fer reposar la carn perquè perdi com més aigua i greix millor. També cal afegir-hi canyella, clau, nou moscada, farigola, llor, api, una copa de vi ranci i una de conyac. Ha de fer molt la xup-xup perquè s'ho begui tot. Per acabar, una bona picada d'ametlles i dues galetes seques, al gust de cadascú. S'acompanya amb patates tallades o bé cargols. (Recepta de la Lola de can Sidru).

“plattillos” d'acompanyament: menuts, pota i tripa, peus de porc, carn de perol, botifarra, mandonguilles lligades amb mantellina i, els dissabtes, peix de mar, plat ben desitjat pels osorencs, que es delien per un menjar del qual, si no era en conserva, no fruien gaire sovint.

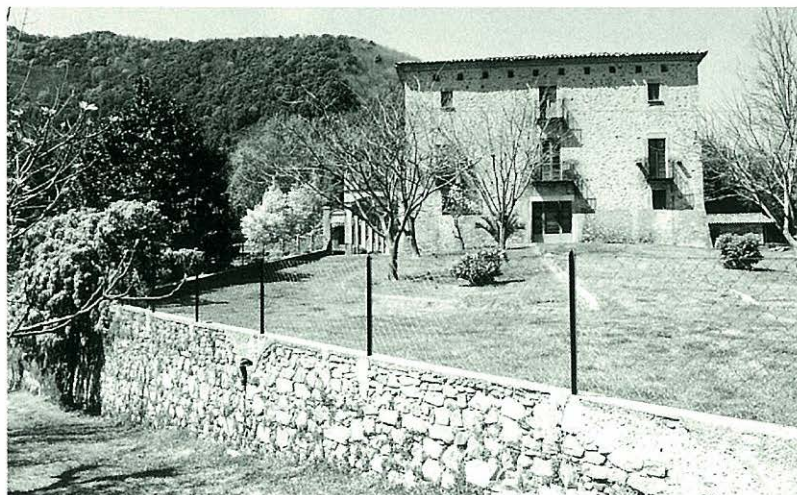
Osor també ha gaudit –i gaudeix– gràcies a can Peret, de bon pa i coca dolça i, a can Pau i ca la Margarida, de bona carn i bons embotits, que criden l'atenció dels visitants.

Carn barrejada, plat típic osorenc. La imatge en mostra un exemple adaptat als temps actuals combinant la carn amb escamarlans.

FAMÍLIES I CASES PAIRALS

26

Can Sarsanedes, una de les cases pairals que encara manté tot el seu prestigi.

68

D'antic, la vall d'Osor ha pertangut a nobles i ha passat per mans d'innombrables famílies aristocràtiques, cosa que ha fet que elles i les seves cases pairals hagin estat, segons les èpoques, gent de confiança i administradors de senyors feudataris que, alhora, vetllaven pel control d'aquestes terres per ordre dels comtes de Barcelona, dels Cabrera, del marquès d'Aitona o dels ducs de Medinaceli. Per això, algunes cases s'han prestigiat amb el temps i d'altres, en canvi, han perdut poder i presència.

Deixant de banda les famílies feudatàries del mas Sobirà a Santa Creu d'Horta que, per haver estat una de les cases

pairals més riques i populars de Catalunya tractem a part, cal esmentar cases i famílies amb propietats i nom que han superat el pas dels segles. També cal parlar d'alguna que s'està enrunant o s'ha enrunat, però que manté prestigi malgrat els estralls del temps.

Destaquen la casa pairal de Sarsanedes, que domina el poble a una alçada molt estratègica, amb uns interiors d'època i uns bells jardins, i que actualment és propietat de la família Casassas; el mas Baier, dels Llavari; el Cerver, actualment abandonat, és dels casos en què encara coincideix el nom de la casa i el cognom dels propietaris; el Ripoll; el Clascar dels Boix; la Mata,

antiga *domus* de la família del mateix nom, una de les més importants de la vall d'Osor durant l'època medieval, actualment de la família Obiols, i el Maroi, que és propietat de la família Antentes. A les envistes de Sant Gregori, més amunt del Cruset, encara habitat, s'hi pot veure el mas Romagueres; en època medieval els seus propietaris eren dels més poderosos d'Osor, fet pel qual durant el segle XIV intentaren escalar la categoria de *domus*, que de ben segur devien aconseguir. És un antic casal, de la família Viñas, fortificat,

amb àmplies galeries i capella pròpia, un dels millors testimonis del passat ric i florent de la vall d'Osor.

També cal destacar ca l'Iglésies, de la família de Santa Coloma de Farners del mateix nom, documentada des del segle XIII. És una casa pairal amb capella situada a Santa Creu d'Horta; can Serra de Turonell, de la família Antentes i situada al límit amb el terme municipal de la Cellera de Ter, de manera que es deia que els seus habitants menjaven a Osor i dormien a la Cellera. Ara està molt enrunada. També havia tingut capella pròpia; Can Plana, a l'antic camí ral de Vic, amb un interessant forn de calç prop de l'entrada, dels Agustí; can Bosch, de la família Puig, antiga hostatgeria; el Pidevall, a les Mines d'Osor, de la família Canaleta; la Grevolosa, amb capella pròpia, dels Coromines; la Codina, prop

La Mata, antiga domus de la família del mateix nom, casa pairal dels Baier, ara dels Obiols, masia carregada d'història.

de Sant Miquel de Maifré, de la família Codina, i el Solarich, de la família Busquets, que dona nom al lloc on està localitzat, que és per on Osor ha crescut durant molts anys. Aquests són alguns exemples del conjunt de cases pairals que, amb el seu estil i peculiaritats, caracteritzen Osor i els osorencs.

En el nucli urbà destaquen can Jan, propietat de la família

Busquets-Hortal, al carrer Catalunya; can Margarits, amb el seu portal rodó de pedra tallada, al mateix carrer; can Cinto, al carrer de França, de la família Obiols Taberner, i can Badia, de la família Coll Jordà, que s'està reformant però mantenint les estructures originals del 1610. Entre el carrer Major i el pont Vell hi ha can Roure, amb el seu finestral gòtic i flamíger de gran bellesa, que podria haver estat la *domus* de la família Recs, una altra de les més importants a l'Edat Mitjana. Ara pertany als Llavari. Com a casa amb elements populars i singulars –escales de pedra o balconada de fusta– cal esmentar can Casamitjana, de la família Gravalosa, entre el Verger i la Font del Borrell. A més, a moltes altres cases s'hi troben datacions sobre pedra, sobretot dels segles XVI, XVII i XVIII, que mostren la seva antiguitat.

El Cerver, una de les poques cases pairals de la qual encara es conserva el cognom.

AMB NOM I COGNOMS

27

70

Cristina Agustí. Atletista nascuda el 1963. Va iniciar-se gràcies a Manuel Fernández en el Club Olímpic Farners. Després va pertànyer a La Selva, FC Barcelona, GEIEG i València FC. Ha destacat en cros (campiona de Catalunya i participant en els mundials de 1983, 1984 i 1988), en pista (campiona de Catalunya indoor de 1.500, d'Espanya indoor de 3.000, prova en la qual va ostentar el rècord estatal el 1991 i va participar als campionats d'Europa) i en cursa urbana (guanyadora de la Milla de Girona i de la Jean Bouin de Barcelona). El 1993 es retirà per una lesió i va entrenar al GEIEG fins al 1996 que va fitxar pel CA Lloret.

Joan Cantal: Pintor nascut el 1965. Ja de petit l'entusiasmava el dibuix, i als onze anys va començar a pintar a l'oli. La base del seu estil és el dibuix i la seva formació és autodidacta. L'entorn sempre l'ha influït, cosa que explica que al principi pintés paisatges guilleriencs. Actualment treballa en projectes urbanístics de l'Ajuntament de Girona i es decanta pel paisatge marí i urbà, sobretot del Barri Vell de Girona, i pel retrat, que exerceix en el seu estudi del Mas Bellsolà de Girona. Als 14 anys va fer la primera exposició a Pineda de Mar i des de llavors ha presentat el seu art a bona part de Catalunya.

Carles Obiols Taberner: Magistrat nascut el 1902. El 1966

Mn. Eusebi Miralpeix, home clau en el desenvolupament cultural osorenec dels anys 60-70, envoltat de la corporació municipal en la festa dels Avis del 1967.

va ser nomenat fill predilecte d'Osor. Presidí l'Audiència Provincial de Girona, l'Audiència Territorial de Barcelona i la Mitja d'Urgell per Assumptes d'Andorra. El 1969 publicà *Jurisprudència civil andorrana* i va rebre la Gran Cruz de San Raimundo de Peñafort de mans del ministre de Justícia Antonio M. de Oriol y Urquijo i el 1976 la Medalla d'Or de la vila de Santa Coloma de Farners. D'ell, Josep Pla va escriure que era excepcional i que va produir "sentències d'una densitat i una categoria extraordinàries". Va morir el juliol de 1985.

Francesc Arias. Més conegut per Xicu Mariner, nascut el 31 de desembre de 1895. Al llarg de la seva vida va veure l'evolució del poble d'Osor i va desenvolupar oficis avui extingits com el de carboner o pipaire. El 31 de desembre de 1995 fou homenatjat per les institucions locals i autonòmiques pel seu centenari, i el desembre de 1996 va morir.

Alfons Gasull. Nascut a Madremanya el 1935, ha tingut molts anys una relació activa amb Osor car el seu pare va ser-ne secretari i ell es va casar amb l'osorenca Salvadora Vila. El Ball del Ciri, el futbol, la parròquia i l'emissora municipal el van tenir d'engrescat activista. Va ser l'últim mestre de Susqueda, ja que va abandonar la plaça quan es va fer el pantà. Llavors, es va integrar al Col·legi Sant Josep

de Sant Hilari, d'on és director. És president de l'Associació de Centres Autònoms de Girona.

R.P. Joan Agustí i Panella.

Nascut el 1883 a ca la Vella, al carrer de França. El bisbe de Vic Josep Morgades el va becar al col·legi Sant Josep de Vic, d'allí va passar a fer el noviciat a Cervera, on estudià filosofia i teologia, i a Alargón, on celebrà la seva primera missa el 1907. Entre el 1909 i el 1936 va exercir de professor a Cervera i entre el 1939 i el 1953 va ser secretari general de Barcelona –on va morir, el 1965– i consultor segon dels claretians. A més de missioner, pedagog i secretari provincial, va escriure tres llibres de caire religiós marià.

Mn. Eusebi Miralpeix. Nascut el 1918 a Taradell. Home de vocació tardana, es va lliurar a la parròquia d'Osor en cos i ànima a partir del 1961. Va crear el casal Verdaguer, el 1965, va impulsar el Club Rosó, el 1967, i va fer construir el Parc Infantil el 1971. També va impulsar la Festa dels Avis i va instal·lar, amb l'ajut dels parroquians, una emissora local, de les primeres de la província, que va tenir una vida efímera. Al 1970 va ser

El centenari Xicu Mariner, mort recentment, quan l'any 1969 ja participava a la Festa dels Avis acompanyat de la seva muller, filla i nét.

Portada del llibre Proposta de santificació del rvd. Joan Agustí.

nomenat rector de Folgueroles, on va morir el 1973.

Basili Moriscot. Nascut el 1928, és el futbolista d'Osor que ha jugat a una més alta categoria, seguit de Josep Agustí, que va arribar a la 3a divisió amb el Banyoles i el Palafrugell. El 1945 va debutar en el Sant Hilari i el 1946 va provar en el CE Sabadell de la 1a divisió. El 1947, al CE Anglès, va tenir el primer sou esportiu: 750 pta. El 1949 va anar al Badalona de 2a divisió, on coincidí amb homes que van jugar al FC Barcelona (Vilda) o a l'Espanyol (Flotats, Egea, Faura). També va jugar en el Campdevàrol, Farners i UE Osor, en aquest darrer cas, sense fitxa, ja que ell era professional i l'equip no. El 1957 va retirar-se.

A Osor, de sempre, s'hi ha cantat en grup, especialment a hostals i tavernes. Tot fent gresca s'interpretaven cançons de tradició oral, com la d'en Becaina: "Si Déu em dona ocasió / me'n posaria a escriure una cançó. / També us explicaria la soledat / que va tenir en Becaina / amb el seu combat. / La primera sortida que ell va fer / se n'anà a robar el matxo a n'en Baier...". Què havia de fer la gent de la vall les nits d'hivern o quan la pluja els expulsava dels boscos? Sense ràdio ni televisió, sense llum i amb les velles cases prou fredes, el millor era anar als hostals del poble a beure vi calent, prendre algun mos i entonar una cançó.

Els rodellers, els traginers, els llenyataires i bosquerols aprofitaven les estones d'oci per cantar. També hi havia el costum d'acabar les celebracions familiars, festes majors, berenades prop del riu... amb cantades. Normalment s'acompanyaven amb el ritme cadenciós de peus i mans picant el terra o els genolls. D'altres vegades la música la posava el músic de pagès, músics afeccionats, sovint autodidactes, que anaven de poble en poble i recorrien les grans masies a canvi de menjar, jaç i alguna moneda. D'altres eren mig professionals i eren demanats per amenitzar actes importants de pobles i masos.

A Osor ha destacat com a músic típic de pagès en Joanet Cominal, que era capaç d'acompanyar l'acordió, la flauta, la guitarra i la bandúrria. Quan va aprendre de barber a Girona, amb els companys celebraven serenates i corrandes per la ciutat; allí va aprendre a tocar. Quan va retornar a Osor, a més de barber i de bosquetà, feia de músic per les Guillerries. No era rar trobar-lo de matinada, amb l'acordió penjat a l'esquena, tornant de tocar. Aquests músics eren capaços de fer gresca i de fer ballar la gent hores i hores. Això sí, en aquella època, la gent es conformava amb poc.

Parroquians habituals de ca l'Amàlia, que sovint passaven l'estona desgranant velles cançons.

Al llarg dels anys, foren coneguts per la seva afició a cantar l'Àngel de can Nacus, en Pep Xarlot, en Pep Panella o en Pitu Arias. En el camp de la rondalla o del recitat de versos populars destacava en Quim Riera, i en el de tocar el manubri, l'Andreu de ca n'Horra. Durant els seixanta i els setanta, també es feren populars les vetllades de cant al Casal organitzades per Mn. Eusebi Miralpeix i Mn. Pere Davesa.

El pas del temps, la vinguda de la ràdio primer i de la televisió després, els nous costums, la nova música, tot plegat, va anar canviant els gustos. El darrer lloc on encara fa relativament pocs anys es podien trobar parroquians cantant *La pubilleta*, *La Pepa* o alguna havanera era a ca la Màlia, sempre al voltant de l'acordió d'en Cominal o de la guitarra de la Maria, la mestressa. Es reunien entorn del foc de terra i amb un got de vi al davant anaven desgranant velles cançons: de bressol, de Cuba, de guerra i, sobretot, d'amor i traïcions, temàtica pròpia de la primera meitat d'aquest segle. Tancada ca la Màlia, en morir en Josep Turné, animador d'activitats al poble, poc es canta ja a Osor, i d'aquells temps se'n guarda un preclar record agradable.

En Jordi Garanger, quan era vocalista de l'Orquestra Internacional Malavella, en una actuació a Moscou.

En grup i ordenadament, el cant coral a Osor tenia una àmplia tradició en les caramelles i en els grups dirigits per en Xico Coral, Mn. Anton i Rigobert Pernau en els anys trenta i quaranta. El 1953 es va crear l'Agrupació Coral Sant Pere d'Osor. Interpretaven caramelles, havaneres, sardanes, etc, actuaven en diades assenyalades i feien teatre. De mica en mica es va anar consolidant i a més d'actuar a la vila ho va fer en altres indrets, com el Teatre Municipal de Girona, la Gavina de l'Estartit, les Planes, Amer, Anglès... fins que el 1976 va arribar al seu punt més alt quan va triomfar en el *Concurso Regional de Coros* i va participar a Madrid en el *Concurso Nacional de Coros* en representació de Girona. Des de llavors, va anar decaient l'entusiasme i el "Coro" es va anar esllanguint fins que el 1980 va desaparèixer. Mig poble havia cantat a les ordres del senyor Ramon, que, amb esforç i paciència, havia donat qualitat a la coral. Durant molts anys, l'encarregat de portar l'estendard de la coral fou l'agutzil, en Parera. Va obtenir el "càrrec" en comprovar que allò seu no era precisament cantar. A hores d'ara, les caramelles a Osor mantenen una certa tradició perquè la Rosa Busquets s'esforça a motivar la quixalla a cantar, per Pasqua, per tots els racons de la vila.

La Coral d'Osor davant del Casal Verdaguer. Hi trobem, entre d'altres, el director, el Sr. Ramon, i en Joan Vila i els germans Crous, que més endavant entraren al món de l'havanera.

Alguns homes de la Coral no es van voler desvincular del món de la cançó i van formar part d'alguns grups d'havaneres. Aquest és el cas dels germans Joan i Ramon Crous Gol, que van integrar-se al grup *Els Cantaires de la Costa Brava*, i arribaren a editar un disc. En la mateixa línia, en Joan Vila va integrar-se en el grup *Terra Endins*, un dels degans de les nostres comarques, amb més de 25 anys als escenaris. En Joan encara ara en forma part, i amb els seus companys ha gravat un total de deu discos.

En una altra línia cal parlar de Jordi Garanger, que malgrat no ser d'Osor, des que es va casar amb Dolors Cervera ha estat molt relacionat amb el poble, i de fet actualment hi exerceix l'ofici de flequer. Va ser la veu masculina de dues de les orquestres més importants de Catalunya: la *Principal de la Bisbal* i l'*Orquestra Internacional Malavella*, amb la qual va arribar a fer una gira per la URSS el 1973. També va pertànyer a grups musicals de menys renom, on es va formar com a cantant. La seva darrera incursió en el món de la música i la cançó més o menys professional ha estat amb el grup *La Garota*, el 1993. La seva veu també ha quedat enregistrada a diversos discos.

LITERATURA REFERIDA A OSOR

28

74

Legendes d'embruixats, collites malmeses, influències d'esperits i de pors han donat peu a una literatura escassa, de temàtica curta. El que sí hi ha és una tradició literària oral que ha anat passant de pares a fills. Encara hi ha osorencs que narren antigues rondalles, casos de pors i malediccions dels quals han estat víctimes en temps pretèrits les seves famílies o masos. Com en tota societat poc comunicada –Osor ho ha estat fins fa ben poc– i com a vall closa, el factor endogàmic ha perpetuat unes tradicions, supersticions i mals averanys força vius. Molts, però, s'han perdut en no passar a literatura escrita.

Sobre l'Osor contemporani, en aspectes d'història i estructura geogràfica i social, ha escrit l'historiador Antoni Pladevall. Mossèn Ramon Cabanas, actual rector, ha publicat poemes que fan referència a la vall, a la població i als seus encontorns. També destaquen els seus nous goigs dedicats a Sant Pere d'Osor. Narcís Ramió i Diumenge va publicar el recull *Contes de l'oncle*, amb relats que prenen com a excusa –molts d'ells– la vall d'Osor.

Sobre el Coll, Antoni Pladevall va publicar el 1974 l'obra *El Santuari de la Mare de Déu del Coll*, que venia a actualitzar la *Ressenya històrica del Santuari de Nostra Senyora del Coll*, antiga església parroquial del

*Paisatge guillerienc, salvatge i
ahora atractiu, marc incomparable
motivador de llegendes, poemes
i cançons.*

1896, de Mn. Joan Vilaró i Pont. En la vessant més poètica, cal destacar els goigs, que comencen amb una bella estrofa localitzadora: “Sou en plena Guilleria / entre Susqueda i Osor / clar estel, dolça Maria, / de l'Edèn preuada flor.” També mereixen comentari les composicions de l'esmentat Mn. Ramon Cabanas.

En un altre sentit, existeix una literatura específica sobre Serrallonga. Per la seva temeritat i valentia i pel fet d'haver posat en ridícul unes autoritats mal vistes per la majoria de la gent humil del

Dibuix de Josep Surroca mostrant una escena amb senglars referida al conte "L'avi", dels Contes de l'oncle.

país, fou considerat un heroi, i la seva figura passà aviat a la tradició popular i a la literatura. La mitificació s'inicia el 1640 amb l'obra d'Antonio Coello, Francisco de Rojas y Zorrilla i Luis Vélez de Guevara, *El catalán Serrallonga; bandos de Barcelona*. Va continuar aquesta línia serrallonguiana, intrínsecament lligada a la geografia de la Vall d'Osor del segle XIX, amb Víctor Balaguer, escriptor, dramaturg i ministre, autor del drama *Don Juan de Serrallonga o los bandoleros de las Guillerías* (1858). Avui dia el personatge perdura amb escenificacions com *Àlies Serrallonga*, a càrrec de Els Joglars, el 1974, o les populars cançons *Torna, torna*

Osor, vila petita i bonica

Talment ets una baldufa
enclavada dins la vall.
Talment ets una joguina
com no havia pensat mai.
Talment sembles una nina
vestida tota de verd.
Ets graciosa i bonica
sota un cel petit i estret.
Pilots d'arbres, fent sardana,
van dansant al teu entorn,
i l'aire que t'amanyaga
fa més freds els teus racons.
Si el teu nom són quatre lletres,
que juntes diuen Osor,
el ressò de les muntanyes
repeteix eixa cançó:
"Osor, ets un petit bocí de terra.
Osor, ets un recer cobert d'encants.
Osor, trosset de terra catalana.
Regalims d'aigua neta i clara,

donen bellesa als teus voltants".
Vull pujar dalt de la serra,
fins al pic de Sant Benet,
per veure el món que s'eixampla
sota un cel ben clar i ben net.
Per veure les serralades
del Montseny i el Montserrat.
Els bells cims de Collsacabra
i el Pirineu tot nevat.
Vull pujar a Sant Gregori
per poder-ne contemplar
bells racons de Costa Brava,
la Garrotxa i l'Empordà.
I content de tanta gràcia
vull tornar a la vall d'Osor,
on hi regna dolça calma,
molta pau i germanor.

CABANAS i ANTICH, Ramon:
Així és la vida. Osor, 1986.

Serrallonga, del grup Els Esquirols o *El bandoler*, de Lluís Llach. Així mateix, també existeixen alguns romanços populars sobre la vida del

trabucaire osorenc Becaina. Acabem el capítol literari amb el poeta Joan Maragall, del qual es diu que, durant les seves estades prop de Vallclara, va sentir contar la rondalla del *Mal caçador*, aquell que va deixar d'oïr missa per córrer darrera la llebre. L'eximi poeta modernista, segons la tradició, va aprofitar el pelegrinatge per la capella de Vallclara per donar forma al seu poema del mateix títol.

Retrat de Joan Maragall, excels poeta modernista que, segons la tradició, s'inspirà en terres osorenques per escriure algunes de les seves composicions.

*Ballant sardanes a la plaça
durant una festa major
de principi de segle.*

76

Dos són els moments de l'any en què es trenca la vida rutinària del poble d'Osor: el 29 de juny, festa de sant Pere i el tercer diumenge de setembre, Festa Major del Terç.

Fins l'any 1977, quan va ser suprimida com a festiva la diada de sant Pere, la festa patronal era la més celebrada. Tenia com a acte públic central la dansa del Ball del Ciri, original d'Osor. Un altre acte solemne eren els oficis en honor del sant, als quals assistia el consistori en ple. El partit de futbol, el tir al plat, les sardanes, els jocs de cucanya per als més petits i el ball al local, en el qual es triava la pubilla, també eren molt concorreguts. L'any 1978 no es

va celebrar i el 1979 es va recuperar, després d'un referèndum popular.

La Festa Major del Terç, encara que es considerava la festa major, sempre havia estat menys sonada que l'anterior. Tanmateix, del 1977 ençà va passar a ser la més celebrada. Alguns dels actes de sant Pere van passar a fer-se en aquesta diada (Ball del Ciri i elecció de la pubilla com a més destacats). A part dels actes típics de festa major, n'hi ha un que ha arrelat especialment, el Sopar del Carrer de França, que, amb un àpat típicament popular i l'homenatge als avis del carrer, va passar de cinquanta participants el 1989 a més de dos-cents el 1994.

A part d'aquestes dues celebracions, n'hi ha d'altres de menor participació. Algunes d'elles, però, s'han perdut.

Una de molt tradicional és la de les Ballades de la Canalla. Fins l'any 1990 se celebrava el dilluns anterior al Dimecres de Cendra. Consistia en un ball infantil en el qual els nens oferien a la nena que havien triat com a parella de ball un ram de mimosa amb caramels. Era un acte de Carnaval que se substituï, des que el Club Rosó va deixar de funcionar, per un ball i una rua de disfresses el

dissabte anterior al Dimecres de Cendra.

Entre el 1954 i el 1979, també va ser molt reeixida la Festa de Santa Bàrbara, patrona dels miners. Organitzada per l'empresa Minerales y Productos Derivados SA, omplia el cel d'Osor, la nit del 4 de desembre, de brillants focs d'artifici.

Entre el 1966 i el 1974, també es va organitzar l'Homenatge a la Vellesa, gràcies a l'impuls que li va donar Mn. Eusebi Miralpeix i a la tasca de la Junta Patronal de la Vellesa. La primera edició va ser molt lluïda, amb la processó d'avis i infants, una missa solemne, una trobada al Casal Verdaguer i un bon dinar a la Fonda Puig. Tanmateix, any rera any va anar perdent participació, fins que, després

de nou edicions, va deixar de celebrar-se.

Les parròquies sufragànies d'Osor també celebren les seves festes. A Santa Creu d'Horta, el dia de sant Jaume, 25 de juliol, es fa un sopar de germanor i un ball popular. A Sant Miquel de Maifré, la celebració és el segon diumenge de maig. S'hi fa el repartiment d'ofrenes, tradició que prové del fet que, antigament, es donaven queviures per ajudar les famílies més necessitades del lloc.

Fa temps, hi havia dues romeries al Santuari del Coll: l'Aplec el Dilluns de Pentecosta i la Festa el vuit de setembre. Actualment se'n fa una, el primer de maig, amb una missa solemne en honor de la Verge i una ballada de sardanes.

Les processons i romeries havien tingut en el passat un paper molt lluït, especialment la processó primer del Dijous Sant i més tard del Divendres Sant, la de Corpus, acompanyada de les catifes florals, i la romeria a la Mare de Déu del Collell, datada ja el 1555, que se celebrava

Programa del Romiatge de la parròquia d'Osor al Santuari del Collell del 1892, un acte datat almenys des del 1555.

Collatge on s'observa, a les Mines d'Osor, la festa de Santa Bàrbara en les tres vessants: la religiosa, la tradicional i la popular.

cada dècada i quan es creia necessari per alguna calamitat, per demanar ajut o com a acció de gràcies. L'última es va fer el 1892, celebrada a instàncies de l'alcalde Felip Coma i el capellà Joan Camps com a acció de gràcies perquè a Osor no hi va haver cap defunció per una epidèmia de dengue.

EL BALL DEL CIRI

30

78

El Ball del Ciri és la dansa característica d'Osor. Té un origen molt remot. La seva forma actual s'adoptà l'any 1954.

S'originà en la Confraria de la Mare de Déu del Roser, que existia a Osor, com en moltes altres parròquies, fa uns quatre o cinc segles. Aleshores, per tenir cura de l'altar del Roser hi havia quatre pabordesses: dues de majors –les darreres que s'havien casat durant l'any, una de vila i l'altra de pagès– i dues de fadrines, igualment una de vila i l'altra de pagès. Les de vila, a cada festa, captaven pels diversos carrers i places del poble a partir de l'oració del migdia, abillades amb la seva millor roba, amb una grossa

bacina d'aram i amb una petita imatge de la Verge. Les de pagès ajudaven les de vila a treure atxa en les misses de festa grossa, la festivitat del Roser i en les processons que feia la Confraria cada primer diumenge de mes.

La vigília de Pasqua Florida, les quatre pabordesses aplegaven ous, aviram o altres presents que les famílies de pagès oferien a la Verge del Roser en agraïment a la seva protecció, mentre cantaven goigs populars, l'origen de les caramelles.

De Pasqua de Resurrecció fins a sant Pere, després de la missa del diumenge rifaven totes les donacions i algun tortell per

El grup de balladors i balladores del Ball del Ciri poc abans d'actuar l'any 1952.

recollir els diners necessaris per pagar les despeses de cera, ornamentació de l'altar i les festes de tot l'any.

Una de les obligacions de la pabordessa major de vila era convidar el dia de sant Pere les altres pabordesses a dinar i servir-los un suculent àpat preparat per ella per demostrar que era una bona cuinera. Aquests càrrecs duraven tot l'any. El dia de sant Pere, després de la missa de Festa Major, les quatre pabordesses, acompanyades per la cobla, les majors amb llurs marits i les fadrines amb els seus

festejadors, ballaven el Contrapunt. Els "Llevant de taula" cloïen l'actuació de les pabordesses que, acompanyades pels músics, recorrien totes les cases de la vila a fer l'última aplega del Roser.

Les fadrines ballaven amb caputxa, gipó i faldó de nuviatge. Les majors portaven un ciri a la mà dreta i amb l'esquerra es recollien el faldó, més vistós que els altres; els nois portaven gec, calça curta, mitja blanca i barretina vermella, a més d'una almorratxa enflocada plena d'aigua-ros per ruixar la parella.

El canvi es produïa de la següent manera: a mig ball donaven un petit passeig i, cerimoniosament, feien el

Ballant a la Plaça als anys 40.

canvi de càrrecs: elles donaven el ciri a les noves pabordesses, desitjant-los bon encert en l'administració, i les entrants felicitaven les cessants per les seves qualitats i activitats. I, plegats, tornaven a ballar i perfumaven les parelles i la població que els aclamava. La tradició es recuperà i s'ha mantingut fins ara gràcies a

l'impuls del Sr. Josep M. Figueras, que dirigeix el ball des de l'any 1954, fet pel qual va ser homenatjat el 1994 amb l'estrena d'una sardana del compositor Lluís Duran, titulada *Gratitud osorenca*. Alhora s'inaugurava en el Parc Infantil un monolit d'homenatge a tots els balladors del Ball del Ciri, consistent en una parella dansant retallada.

79

Ara els dansaires són joves d'Osor, es fan altres danses –algunes ja prou arrelades com *L'hereu Riera* o *El rotlletó*– i des del 1980 es balla el tercer diumenge de setembre, dia del Terç.

Per donar-lo a conèixer, s'ha ballat a les Trobades de Danses Tradicionals de Ripoll i Lloret de Mar i a altres llocs com Anglès, Massanes o Palafrugell.

En plena dansa el 1964.

POBLACIÓ

31

80

Les troballes prehistòriques que es varen fer a Osor (destrals de pedra i sílex) demostren que a l'època neolítica ja hi havia població a la zona. El mateix podríem dir de les restes romanes de la zona de Sant Benet i el Coll.

Ara bé, només podem parlar amb certesa a partir dels documents existents gràcies als quals podem saber que durant els segles IX i X al terme d'Osor la propietat de la terra es trobava molt repartida i que ja era una zona força ben organitzada i poblada. Això és degut al fet que, possiblement, els àrabs no varen posar mai els peus a la vall, cosa que produí que fos un lloc de refugi per a la gent que fugia de les incursions àrabs per les terres

planes, i es convertís en un dels punts més poblats de les Guilleries.

Per aquest motiu, entre els anys 1316 i 1318, hi havia 66 masos i tres cases nobles a la parròquia de Sant Pere d'Osor, 23 famílies que vivien prop de l'església de Sant Pere, trenta masos a la sufragània de Santa Creu d'Horta i dos del terme de Sant Miquel de Maifré. Molts d'ells, però, van desaparèixer a causa de la pesta negra que va iniciar-se el 1348 i que va tenir seguiment al llarg del segle XIV, i altres foren aterrats pels terratrèmols que varen destruir Osor entre el 1425 i el 1440. D'aquesta manera, el 1553 s'havia reduït considerablement la població de la Vall: 31 masos a

En els darrers 25 anys la població disseminada ha tendit a marxar d'Osor o a concentrar-se al nucli urbà, que s'ha expandit per la zona de can Badia i el Solaric.

la Parròquia de Sant Pere d'Osor, 25 famílies a la població, 6 masos a Santa Creu d'Horta i 2 masos a Sant Miquel de Maifré, és a dir, que un cens un xic superior a les cent famílies a principis del segle XIV minvà progressivament fins a les seixanta-tres del 1553.

A partir d'aquí ens adonem que Osor va tornar a tenir un gran creixement durant el segle XVIII, sobretot a causa de les explotacions mineres del terme. Aquest augment de població va continuar fins a mitjan segle XIX, quan la crisi agrícola, unida a la

minera, va fer davallar novament la població.

Una altra davallada important es va produir entre els anys 1936 i 1949, deguda, sens dubte, als efectes, directes o indirectes, de la Guerra Civil: en aquest període es van produir fins a 265 baixes al cens.

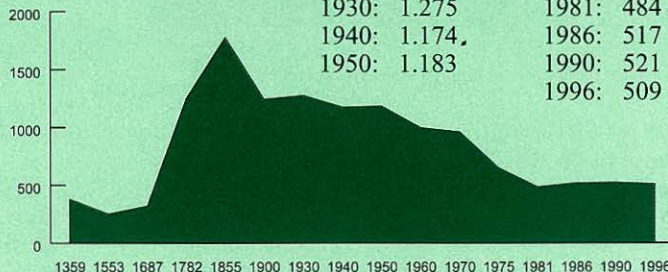
Ara bé, les davallades més importants es donen en dos períodes força recents: entre els anys 1971 i 1976, pel fet que es tanquen nombroses cases de pagès, per l'anada massiva de gent del camp a la ciutat, des d'un dels nuclis més importants de població d'Osor (de 56 masos habitats el 1971 es passa a 40 el 1976. O, vist de manera més àmplia, de 98 masos habitats que hi havia el 1930, el 1986 només en quedaven 23); cal situar el segon període entre els anys 1976 i 1981 quan, a més del que hem dit abans, es produeix el tancament definitiu de l'explotació minera de les Mines d'Osor, que encara el 1970 ocupava 200 treballadors.

Amb tot, després dels alts i baixos que hem observat, en els últims anys s'ha notat una tímida recuperació de població o, si més no, una estabilització al voltant dels cinc-cents habitants, que donen una densitat de població de 9,8 habitants per km².

Caldria afegir encara que, en l'àmbit socioeconòmic, durant la

Evolució de la població des del segle XIV

Any	Habitants	Any	Habitants	Any	Habitants
1359:	95 famílies, uns 380	1782:	1.250	1960:	996
1553:	63 famílies, uns 252	1855:	1.777	1970:	960
1687:	80 famílies, uns 320	1900:	1.243	1975:	649
		1930:	1.275	1981:	484
		1940:	1.174	1986:	517
		1950:	1.183	1990:	521
				1996:	509

(Font: *Gran geografia comarcal* i documentació de l'Ajuntament d'Osor)

segona meitat del segle s'han produït canvis importantíssims, ja que si a final dels anys trenta i principi dels quaranta un percentatge molt alt de població vivia de l'agricultura i del bosc,

actualment no hi ha gaire ningú que s'hi dediqui professionalment: els pocs conreus que trobem són petites extensions que produeixen per a consum propi.

Combinació de gent gran i jove, exemple de la població d'Osor que tendeix a envellir-se, a la festa dels Avis del 1970.

Vista del cim de Sant Miquel de les Formigues, sobre el qual existeixen diverses llegendes i tradicions pel seu nom.

De llegendes n'hi ha a tot arreu. Osor no pot ser menys, però, d'entre totes les que té, fóra bo recordar les següents:

A l'obra *Al pie de la encina*, Víctor Balaguer ens explica la llegenda de l'ermita de Sant Miquel de Solterra. Un mariner, enmig de tempesta, promet que si se salva construirà una capella sobre el primer lloc que vegi. Aquest lloc va ser el pic de Sant Miquel, i va complir la promesa construint l'ermita, avui enrunada.

En el recull *Contes de l'oncle*, en Narcís Ramió ens presenta el *Gorg de l'Ànec*, també relacionat amb Sant Miquel de les Formigues, i que diu que les formigues enviades per les goges a la penya castiguen una desobediència del príncep del castell de Sant Miquel amb l'enrunament de la fortalesa. Desesperat, el noi cau al gorg més profund de la riera d'Osor, on apareix, en certs dies, reconvertit en l'ànec del gorg.

La fama del bandoler Serrallonga plana per totes les Guilleries, i els indrets que guarden records de les seves aventures són visitats per excursionistes i curiosos que creuen en la llegenda dels seus fabulosos tresors: l'or d'en Serrallonga està enterrat a les coves on s'amagava, anomenades Coves de la Vall Budeny, ara dites d'en Serrallonga i properes al seu mas o a la masoveria de la Querosa, indrets

on encara avui dia alguns incauts fan el ridícul amb eines de tota mena, fins i tot amb sofisticats buscametalls. Intenten vanament trobar les monedes o llingots d'or, foradant i enrunant, aquí i allà, en un intent desesperat de tenir sort. La llegenda, doncs, funciona després de segles. Per bé que en Serrallonga i els seus companys feren innumbrables robatoris i s'emportaren bons diners i joies d'alguns masos importants, van viure sempre austerament i molt al dia, a voltes miserablement. Però la llegenda ha contribuït a magnificar el botí, i encara hi ha qui el busca.

La llegenda del *Turó del Mal Sopar*, segons ens explicà Joan Coromines, eminent filòleg, té molt més de ver que de rondalla. Encalçat per les tropes i malfiat per por a una possible delació, en Serrallonga, acompanyat de la seva amiga Joana Massissa, es va amagar en l'esmentat turó, proper a l'església parroquial de Querós, avui un illot del pantà de Susqueda. Allà, Serrallonga es va barallar, per alguna raó desconeguda, amb elements de la seva quadrilla que van aparèixer sobtadament mentre ell i la dona sopaven. Amb això, era imminent l'arribada dels soldats del lloctinent Duc de Cardona, que l'encalçava. Conta la memòria popular que Serrallonga va arregar fortament per la cintura la seva companya, va agafar embranzida i, ajudant-se del brançam, va fer un bot i va saltar a l'altra banda del braç del riu Ter. S'escapolí pels pès dels uns i dels altres.

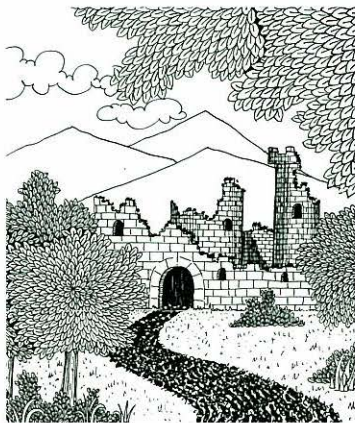
Una altra llegenda ens parla d'un jove carboner que tot fent fogassa va trobar en un marge de la vessant nord de Sant Benet una mena de rajoles brutes i plenes de molsa que pesaven força. Va esperar amb paciència a la seva cabana, on vivia amb pares i germans, carboners tots, que passés, com acostumava a fer-ho sovint, un parracaire de Sant Hilari en qui la família tenia molta

confiança. El drapaire els va dir que eren lingots petits de plom i de coure per a les fonerries, i que els pagaria molt bé aquell metall vell, perquè era buscat. Al parracaire no se li va veure mai més el pèl, ni per Osor ni pel seu poble. Temps després, algú va dir a l'estranyada família que l'havia vist per Barcelona, per cert, molt mudat.

De llegendes referides a tresors, olles d'or i estalvis amagats, n'hi ha més d'una a Osor. La majoria han estat i són llegendes i fabulacions fantàstiques de procedència popular hàbilment tramades. Ara bé, no tot han estat llegendes. N'hi ha més d'un a qui la llegenda se li ha fet realitat i s'ha trobat a les mans

un bon grapat de monedes d'or antigues que algun osorenc, temerós dels bandolers o dels trabucaires, va amagar un llunyà dia i, per algun motiu, restaren sempre més oblidades rere l'amagatall. Se suposa de diversos casos verídics, però, és clar, aquells a qui ha somrigut la fortuna han procurat callar-s'ho, fer-se l'orni o fer-se fonedissos.

Diu la llegenda que des d'una casa d'Osor, mirant per una determinada finestra cap a Coll de Nafre i en direcció a Querós, s'observa un punt casual on conflueixen tres eixos; just en la seva intersecció, hi ha amagada una olla d'or ben plena. Durant anys, la gent d'Osor, mig seriosament mig en broma, es va trencar la closca i va perdre la vista fitant els maleïts tres eixos.

Dibuix de J. Surroca interpretant la llegenda de l'enrunament del castell de Sant Miquel de Solterra per les formigues, que hi van a morir cada tardor.

Es veu que, fa una colla d'anys, la llegenda va deixar pas a la realitat. Diuen que un osorenc, casualment situat en la famosa finestra, per comptes de mirar enfora, cap a Querós, pensarós i tot fumant, mirava cap a l'interior de la casa, recolzat d'esquena a l'ampit. De sobte, es va adonar que tres bigues de l'estança –on es trobava per primera vegada a la seva vida– justament s'interseccionaven en un punt central, i... la resta la deixem a la imaginació del lector. Quina alegria per als de la casa, oi? Llegenda? Veritat? Tant se val!

Per últim, per tradició oral ha arribat un relat que diu que en el mas Gomis tenien un mosso tingut per beneït que cada capvespre que anava al molí per portar-hi blat, prop del pont del Ripoll se li apareixia una cosa blanca abrigada amb un llençol que li feia por. Ho va comentar al seu amo, que li va donar una escopeta carregada perquè disparés a l'aparició. Així ho va fer, però aquella cosa se li continuava apareixent malgrat que ell estava convençut que l'havia tocada. Aleshores, ho va explicar al moliner, tot dient-li que no volia anar-hi aquella hora perquè tenia por. El moliner li va dir que li deixés veure l'arma i es va adonar que estava carregada amb segon, de manera que difícilment podia ferir ningú. Ell mateix li va carregar l'escopeta amb cartutxos de veritat i, l'endemà, certament, aquella cosa blanca va caure abatuda. El mosso, satisfet, va tornar cap al mas. Va trobar-hi la mestressa i li va dir que aquell dia sí que havia matat la por. Però es quedà ben sorprès i esglaiat en sentir la resposta que li van fer: "Ara sí que l'has feta bona, que has matat l'amo!".

Dibuix de l'Isaac d'Aiguaviva inspirat en una llegenda oral de "por", ambientada entre el Gomis i el Ripoll.

AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS

32

84

Des del 1977 hi ha hagut cinc alcaldes a Osor: Josep Cerver fins a les primeres eleccions el 1979; Josep Bertrana, fins a l'octubre del 1983, quan poc després d'haver estat reelegit va dimitir per qüestions de salut; Pere Puig, fins al març de 1995, quan va deixar el càrrec per motius personals; Jordi Vilaró, alcalde accidental fins al maig del mateix any, i Isidre Font, actual alcalde des del 28 de maig de 1995.

Des del 1979 s'ha anat modernitzant, urbanitzant i promocionant el municipi amb diverses accions: projecte de Delimitació del Sòl Urbà del 1984, instal·lació d'un reemissor de televisió al Coll, el 1984;

obertura del nou vial de Mas Coll a la carretera del Coll, en dues fases, el 1981 i el 1985; construcció de la piscina municipal, de la pista poliesportiva i del nou camp de futbol, entre el 1982 i el 1984 (obres que ja s'havien plantejat el 1971); ingrés a la Mancomunitat de les Guillerries, el 1987, per fomentar el turisme, millorar les comunicacions i preservar el bosc (es va crear l'Agrupació de Defensa Forestal per a la prevenció d'incendis, malgrat que no es va poder fer gaire res per frenar una greu plaga d'erugues el 1990), participació a fires artesanals i comercials, com la de Calella o la d'Hostalric; creació, el 1989, del Patronat de Cultura, Esports i Lleure, per fer-se càrrec de la

Oli idil·lic d'Osor del pintor Joan Cantal, on podem observar en primer terme el pont nou de les escoles i al fons el pont medieval.

gestió de les instal·lacions de la piscina, del càmping, de l'associació de festes i de les activitats culturals i esportives que s'organitzessin; instal·lació d'una unitat de carburants, el 1993, i rehabilitació del Local, de l'ajuntament i de les oficines municipals (informatitzades des del 1988) del 1993 al 1997.

Ara bé, per la seva importància o la polèmica que van aixecar, hi ha tres fets destacables.

El primer va ser la construcció, el 1985, dels dinou habitatges i

del carrer dels Països Catalans on hi havia l'antic camp de futbol. Això va permetre frenar el descens demogràfic que es patia. De fet, entre el 1939 i el 1979 s'havien fet només 16 habitatges, mentre que de 1979 a 1996 se n'han edificat prop de quaranta i se n'han reconstruït dotze.

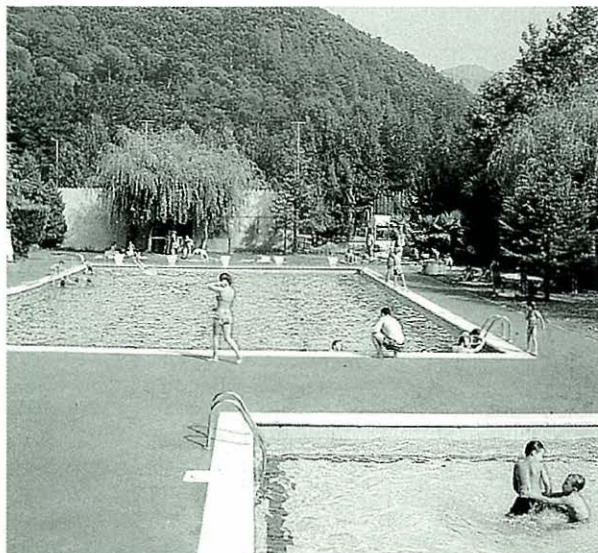
El segon va ser la construcció del nou pont, acabat el 1988, per facilitar el subministrament d'aigua al carrer dels Països Catalans i l'accés a les escoles i a la zona esportiva. L'obra va ser polèmica per la manca d'entesa entre l'Ajuntament i una propietària afectada. Després d'un expedient d'expropiació forçosa, de

reclamacions, recursos i plets, es va arribar a un acord el 1993 a partir d'una sentència de la Sala del Contenciós Administratiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

El tercer és el contenciós entre Susqueda i Osor a causa de la distribució del deute tributari corresponent a la central de Susqueda, feta per Hidroelèctrica de Catalunya S.A. seguint els criteris de valoració de l'enginyeria ubicada en cada terme municipal, de potència hidràulica i de superfície inundada el 1980 i que donava un 35,5 % a Osor, un 36,05 % a Susqueda i la resta a Vilanova de Sau, Sant Hilari Sacalm i la

Cellera de Ter. Després de reclamacions i recursos d'alçada al ministeri d'Hisenda i un recurs contenciós administratiu, sobretot per demostrar a quin terme està situada la base de la presa, en va sortir beneficiat Osor, ja que la sentència final, ratificada pel Tribunal Suprem de Madrid, afirmava que la presa era en terme d'Osor i que la distribució era d'un 35.51 % a Susqueda i un 35.83 % a Osor, cosa que afavorí molt els pressupostos locals.

El càmping i la piscina, quan el nucli urbà es va obrir cap a la zona del Maroi, obres urbanístiques més destacades del període democràtic.

COMPORTAMENT ELECTORAL

33

86

Des de l'arribada de la democràcia, moltes vegades hem estat cridats a les urnes. En general el poble d'Osor ha exercit aquest dret de forma notable.

Els resultats són molt lineals, ja que la llista de la coalició Convergència i Unió sempre ha estat la que ha obtingut millors resultats, tant a les autonòmiques com a les generals i europees. Darrera, amb alts i baixos, se situen el Partit Socialista de Catalunya i Esquerra Republicana, i els bons resultats de la Unió del Centro Democrático a les legislatives del 1977 i el 1979. Amb molt menys percentatge de vots trobem Aliança Popular o Partit Popular i Partit Socialista Unificat de

Catalunya o Iniciativa per Catalunya.

En els referèndums, els resultats han estat sempre paral·lels als de la resta de Catalunya, amb un alt índex d'acceptació de la Constitució i l'Estatut i la negativa a la unió a l'OTAN. Pel que fa a eleccions municipals, excepte el 1983, sempre s'ha presentat una llista, independent el 1979, i de Convergència i Unió a la resta de comitès. El 1983, va haver-hi un enfrontament entre independents i convergents, una dualitat fruit de qüestions personals més que no pas polítiques. En general, el nivell

Edifici de l'Ajuntament, adequat als actuals temps entre el 1993 i 1997.

de participació i de resultats ha estat força elevat en els casos de candidatures úniques. Com a anècdota podríem afegir que tots els regidors i alcaldes han estat homes excepte la senyora Teresa Boix i la senyora Francesca Pidemunt. Abans, la primera i única regidora que hi havia hagut havia estat la senyora Dolors Coll.

LEGISLATIVES

Data	Cens	%Votants	CiU	PSC	UCD	PP	ERC	IC
15-06-77	425	81.1	35.1(a)	18.5	19.1	0.8 (b)	0	7.2 (d)
01-03-79	585	57.9	35.9	21.8	20.3	8.5 (c)	2.9	5 (d)
28-10-82	396	80.5	63.9	17.2	0.9	8.4	1.8	0.3 (d)
22-06-86	429	75.2	73.6	11.7	-	6.5	3.1	0.6 (e)
29-10-89	421	74.1	74.0	7.6	-	2.8 (c)	4.4	2.5 (d)
06-06-93	395	76.9	62.5	14.4	-	9.5 (c)	10.5	0.3
03-03-96	395	79.2	59.1	26.8	-	5.3	6.3	0.3

(a) Pacte Democràtic per Catalunya (b) Alianza Popular (c) Coalición Popular (d) Partit Socialista Unificat de Catalunya (e) Coalició Unió d'Esquerra Catalana

REFERÈNDUM

	Cens %	Votants	SÍ	NO	BLANC	NUL
Constitució (5-12-78)	583	60.7	87.5	6.2	5.6	0.5
Estatut (20-10-79)	551	55.3	93.1	4.2	2.6	0
OTAN (11-3-86)	422	47.1	33.1	52.2	10.5	2.5

MUNICIPALS

Data	Cens	%Votants	Independents	Regidors	CiU	Regidors
03-04-79	585	56.9	98.7(a)	7	-	-
08-05-83	419	70.1	-	-	95.5	7
10-06-87	413	82.5	26.9 (b)	2	71.5	5
26-05-91	421	55.8	-	-	92.3	7
28-05-95	407	71.4	-	-	85.2	7

(a) Per crear-se una llista es va fer una primera votació per noms. Els deu primers varen integrar el que s'anomenà Associació d'Electors Independents d'Osor (AEIO) (b) Com a Grup Independent d'Osor (GIDO)

AUTONÒMIQUES

Data	Cens	%Votants	CiU	PSC	UCD	PP	ERC	IC
20-03-80	551	57.35	67.0	16.6	5.3	-	6.9	2.5 (a)
29-04-84	421	73.63	87.7	4.5	-	0.9 (b)	3.8	0.3 (a)
29-05-88	416	76.44	80.1	8.8	-	0.9 (b)	6.9	1.5
15-03-92	410	71.46	72.0	8.1	-	1.3	15.6	0
19-11-95	406	76.60	69.7	12.8	-	2.8	10.6	0.6

(a) Com a Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). (b) Com a Alianza Popular (AP)

EUROPEES

Data	Cens	%Votants	CiU	PSC	PP	ERC(a)	CDS	IC
Altres								
10-06-87	413	79.1	62.3	10.7	5.1(c)	7.3	5.5	1.8 (b) 4.3
15-06-89	411	56.6	66.0	8.5	6.8	7.7	3.0	- 6.4
12-06-94	403	56.3	64.7	11.0	5.7	11.0	-	2.2 3.5

(a) Com a Per l'Europa de les Nacions (b) Com a Esquerra dels Pobles Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra (c) Com a Alianza Popular

A partir de la documentació existent a l'Arxiu Municipal d'Osor, ara a l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, es pot fer una llista detallada dels alcaldes del terme d'Osor des del segle XVIII. No ha estat possible, però, esbrinar qui ocupava el càrrec entre el 1851 i el 1859 –excepte el 1857– entre el 1833 i el 1835, i els canvis que podria haver-hi hagut entre el 1705 i el 1723. En alguns casos hi ha el dubte si la coincidència de nom ho era també de persona, ja que sovint no s'anotava el segon cognom. Són els següents:

SEGLE XVIII: Josep Fonollet (1701-1704), Anton Puig Maidó (1723-1729 i 1732-1734), Jaume Baier Crosa (1730-1732 i 1737-1738), Josep Ripoll (1735-1736), Benet Sarsanedes (1739-1740), Narcís Iglesias (1741 i 1745-1746), Josep Serra (1741-1743, 1749-1750 i 1755-1756), Josep Clascar (1744, 1753-1754 i 1760-1761), Joan Romagueres (1747-1748), Josep Masferrer (1751-1752, 1761-1762 i 1765-1766), Josep Colobran (1757-1758, i 1775-1776), Martí Sala (1759, 1777-1778 i 1781), Josep Serra de Toronell (1763-1764), Francisco Sarsanedes (1767-1768), Francisco Ripoll (1769-1770), Josep Iglesias Busquets (1771-1772 i 1782), Francisco Bagis Carbonell (1773-1774), Gil Serra de Toronell (1779-1780 i 1786), Josep Ayats (1783), Josep Masferrer (1784-1785), Joan Coll Clascar (1787-1788), Manuel Coma (1789-1790), Benet Sarsanedes (1791-1792 i 1799-1800), Josep Gravalosa (1793-1794), Joan Casamitjana (1795-1796) i Anton Iglesias (1797-1798).

SEGLE XIX: Josep Ripoll (1801-1802), Narcís Pol Simon (1803-1804), Anton Iglesias (1805-1806, 1811-1812 i 1815-1816), Benet Sarsanedes (1807-1808), Macià Benet Soler (1808), Josep Coll (1809-1810), Josep Serra (1813-1814 i 1817-1818), Josep Baier (1814, 1822 i 1825), Jeroni Colobran (1820-1821), Josep Ripoll (1823), Joan Gravalosa (1826), Josep Sarsanedes (1827 i 1831), Joan Romagueres (1828 i 1838), Salvador

Ripoll (1829), Josep Serra (1830), Jaume Bach Gravalosa (1832), Francesc Sarsanedes (1836), Josep Clascar (1836 i 1840), Salvador Margarits (1837), Ramon Benet (1839 i 1843), Simó Plana (1840), Joan Riera (1841, 1846-1847 i 1862), Pere Gravalosa Casamitjana (1842), Ramon Romagueres (1844-1845), Manuel Subirà (1848-1849), Ramon Benet Masferrer (1850), Josep Gravalosa (1850, 1860-1861 i 1867-1868), Joan Sarsanedes (1857), Joan Cerver (1863-1865), Mateu Clascar (1865-1866), Joan Canaleta (1865), Joan Codina (1865-1866), Antoni Llubera (1868), Josep Sala Benet (1869 i 1875), Salvador Gros (1869-1872 i 1879-1880), Josep Buscà (1872), Joan Cerver (1872-1873), Josep Gros (1873-1875), Felip Coma Franch (1875-1877, 1883-1885 i 1891-1893), Josep Cerver (1877-1879), Joan Juanhuix (1879-1883), Ramon de Planell Soler (1885-1887), Ramon Massaguer Xifra (1887-1891), Josep Cerver Cerver (1894-1895) i Pere Obiols Clascar (1895-1899).

SEGLE XX: Francisco Masó Serra (1900-1903), Josep Sala Vallicrosa (1904-1909), Ramon Massaguer Xifra (1909-1911), Joaquim Casassas Puigdevall ((1912-1913 i 1924-1930), Fèlix Pidevall Cullerell (1914-1915, 1918-1920 i 1922-1923), Antoni Pons Sureda (1916-1917), Antoni Corominas Coma (1920-1922), Josep Arbutés Prunera (1923-1924), Lluís Sala Sureda (1930-1931), Julià Soler Ripoll (1931-1933), Ramon Crous Turon (cap d'una Junta Gestora entre el maig de 1933 i el gener de 1934), Lluís Obiols Taberner (1934-1936 i 1939-1959), Pere Gamell Dull (1936-1937), Josep Horra Rovira (1937-1938), Joaquim Bret Català i Joan Boada Saubí (comissaris municipals de guerra entre el febrer del 1938 i el febrer del 1939), Josep Bertrana Monteys (1959-1965 i 1979-1983), Josep Cerver Coll (1965-1979), Pere Puig Boada (1983-1995), Jordi Vilaró Planas (alcalde accidental entre març i maig de 1995) i Isidre Font Corominas (alcalde des del 28 de maig de 1995).

Pere Obiols Clascar
1895-1899

Joaquim Casassas Puigdevall
1912-1913 i 1924-1930

Antoni Pons Sureda.
1916-1917

Antoni Corominas Coma.
1920-1922

Josep Arbutès Prunera.
1923-1924

Francisco Masó Serra. 1900-1903 — Josep Sala Vallicrosa. 1904-1909 — Ramon Massaguer Xifra. 1909-1911 — Fèlix Pidevall Cullell. 1914-1915, 1918-1920 i 1922-1923 — Joaquim Casassas Puigdevall 1924-1930 — Lluís Sala Sureda. 1930-1931

Julià Soler Ripoll.
1931-1933

Ramon Crous Turon.
1933-1934

Lluís Obiols Taberner.
1934-1936 i 1939-1959

Pere Gamell Dull.
1936-1937

Josep Horra Rovira.
1937-1938

Joaquim Bret Català i Joan Boada Saubi, comissaris municipals de guerra 1938-1939 — Lluís Obiols Taberner. 1939-1959

Josep Bertrana Monteys.
1959-1965 i 1979-1983

Josep Cerver Coll.
1965-1979

Pere Puig Boada.
1983-1995

Jordi Vilaró Planas.
1995

Isidre Font Corominas.
Alcalde actual

MEDI NATURAL

34

90

La vegetació d'Osor és densa i rica. Bona part del terreny és cobert de bosc, format per arbres de fulla plana, espècies sempre verdes als nivells inferiors i de fulla caduca a les parts altes.

A causa del terreny en general silícic, sense calç, la vegetació s'assembla a la del Montseny. Les diferències d'altitud i d'exposició, generadores de les variacions de clima, determinen la diferenciació de diversos estats de vegetació superposada.

Fins a 500 m la vegetació principal és d'alzina amb marfull o sureda. L'alzina amb marfull és una de les menes de vegetació més exuberants. En un ambient temperat i humit, es fa un bosc

dens, a l'ombra del qual creixen arbusts i lianes mediterranis que no toleren gaire el fred: marfull (*Viburnum tinus*), arboç (*Arbutus unedo*), galzeran (*Ruscus aculeatus*), lligabosc mediterrani (*Lonicera implexa*), aritjol (*Smilax aspera*), constitueixen masses compactes de vegetació d'esplendor gairebé tropical. Aquesta vegetació arbustiva no crema gaire bé, de manera que la seva presència, important per a la fertilitat del sòl, no comporta gaires perills d'incendi.

Les fondalades es cobreixen d'arbres de fulla caduca (roures, castanyers...) i la riera i els seus rierols són vorejats de bosc del mateix caràcter: verneda, gatellada... Aquests bosquets, amb la vegetació herbàcia

La diversitat vegetal, a tot nivell i alçada, configura, amb tota mena de matisos i colors, el paisatge que envolta Osor, sobretot a la primavera i a la tardor.

tendra i gemada que els acompanya, són autèntics illots de paisatge centroeuropeu, sostinguts per la humitat del clima.

Entre els 500 i els 1000 m s'estén l'estatge de l'alzinar muntanyenc, molt dens però sense tants d'arbusts com el de més avall. Rouredes, avellanoses, tremoledes, vernedes, etc. ocupen una extensió cada vegada més gran en còrrecs i fondals. Als obacs, els osorencs van estendre, probablement des del temps dels romans, un arbre

foraster –el castanyer– que, introduït artificialment, ha esdevingut l'espècie més important del lloc. Segons estudis del professor Joan Sesplagues, de la Universitat de Montpellier, aquesta pràctica forestal de la perxada és dolenta per a la terra ja que, deixada sense protecció vegetal, sofreix intensos processos d'erosió per acció de la pluja, que comprometen greument el futur d'aquestes muntanyes. La tendra verdor de les castanyedes a l'estiu és enganyosa i amaga la ruïna de la terra empobrida en humus i elements nutritius. Més amunt, hom fa plantacions

Noguera de la Beia de principi de segle –avui desapareguda– prop de la riera, amb els nens de l'escola a sobre.

de pins forasters, de cedres i altres coníferes. Caldrà saber en un futur fins a quin punt aquests nous boscos poden conservar la fertilitat del sòl.

Cap als 800 m, entrem a l'estatge de les rouredes, amb roure martinenc (*Quercus pubescens*) i roure de fulla gran (*Quercus petraea*). La vegetació agafa un caràcter que recorda molt el de l'Europa atlàntica humida. La roureda natural a Osor ha estat substituïda en grans extensions per castanyedes o per matollar atlàntic, les anomenades landes: landa de gòdua (ginestell) i falguera aquilina a les terres que encara conserven propietats més o menys forestals, i landes de bruguerola (*Calluna vulgaris*).

Als puigs més alts i als obacs superiors humits predomina la fageda acidòfila, bosc plenament atlàntic i ombrívol format per estols d'arbres. Sense gaires arbusts ni herbes, s'alternen amb landes, pastures i prats, d'afinitat centreuropea.

Enmig d'aquesta varietat forestal, s'hi troben alguns arbres monumentals: el pi i el roure de can Iglésies, l'alzina de la Coma i els centenaris castanyers del Cruset i el Sobirà.

Del bosc se n'aprofita tot el que es pot, sobretot la bola d'arboç, les herbes medicinals, aromàtiques o aprofitades com

Els centenaris castanyers del Cruset són una mostra viva de l'arrelament ancestral d'aquesta planta amb la vall d'Osor.

a espècies, plantes per a jardineria (falguera, galzeran...) i els bolets (escarlet, rossinyol, reig, pinetell, rovelló, gírgola...). A Osor, de sempre, s'ha conreat tota mena de verdura, llegums (fins fa pocs anys, els anomenats fesols rossos d'Osor, de tavella vermella, gaudien de gran fama però avui pràcticament han desaparegut) i patates d'acord amb l'època de l'any. En temps antic havia proliferat un comerç relacionat amb la gran quantitat de nous, avellanes, castanyes, garrofes -substitutes de la vinya malmesa per la fil-loxera i el mildiu- i eren famoses a Barcelona i rodalies les pomes que es produïen.

LA INDÚSTRIA I EL COMERÇ ACTUALS

35

*Del comerç d'Osor mostrem
els establiments més emblemàtics:
Can Pau (1), Can Quelic (2),
Can Peret (3) i la renovada
Ca la Margarida (4).*

92

Com a zona boscosa, la principal riquesa industrial d'Osor és la indústria relacionada amb la fusta. De sempre s'han exportat productes forestals: llenya, rodells, carbó, perxes, torneria, terra per a jardineria, ebenisteria... En temps passats, a part de les mines, hi havia hagut una fàbrica tèxtil a la mateixa colònia. Amb el temps, algunes empreses han desaparegut i altres han començat de nou. En el camp de la fusta, i passada la febre de les torneries dels anys setanta, resten a Osor les perxes per a rodells, bastons i estakes a l'empresa J. Puig C. de B. També la Cerbus, fabricant de mobles; la torneria Les Guilleries i la Derica, on

treballen tota mena de fusta del bosc i els seus derivats, com el parquet. Hi ha una altra petita torneria, la Badenas, un taller de butaques i taules de castanyer d'en J. Joan Oliveras, i dues fusteries, la Suy i la Ripoll. Cal esmentar l'empresa de Domingo Restudis, de producció i venda de terres de castanyer i vivers relacionats amb la jardineria, i la producció de mel de la Mel de les Guilleries.

En altres aspectes destaca una empresa de bijuteria (popularment "La Joieria") i la ferreria de can Pla. Fa pocs anys es va instal·lar una moderna fàbrica tèxtil provinent del Maresme que fa temps que resta aturada i sembla que sense perspectives...

Cal destacar que quan es va donar una gran empenta urbanitzadora entorn de la piscina i del càmping i es van crear cases de colònies com la de Les Mines, Osor va augmentar la seva oferta turística, centrada bàsicament en l'oci estiuenç. El comerç osorenc havia gaudit d'una vida pròspera. Ara bé, les millors comunicacions, la gent que treballa fora, els supermercats, les grans superfícies comercials i els congeladors que permeten

comprar a l'engròs han fet reduir el tradicional intercanvi interior.

Quan el nombre d'habitants era més gran, els caps de setmana baixava a vila bona part de la població que vivia disseminada per les masies dels encontorns: Santa Creu, el Sobirà; el Coll, el Clascar, el Ripoll... I de les Mines solia pujar una munió de miners delerosos de distreure's una estona. Osor esdevenia una població ben ambientada, els hostals, cafès i botigues restaven plens, la gent comprava, venia o bescanviava per a tota la setmana.

Esperaven el cotxe de línia "La Hispano Hilariense" si calia anar a Girona al metge o a Santa Coloma al notari o a cercar allò que el poble no podia satisfer.

Quan les mines vivien la seva màxima esplendor, la pujada de miners amb diners omplia els locals, sobretot els dissabtes al vespre i els diumenges. Una dotzena de locals els donaven beguda i tres o quatre hostals servien menjars a tothora.

Ara mateix, solament a Can Sidru i a l'antiga Fonda Puig i Bar Esport serveixen begudes i menjars. Hi hem d'afegir el bar-restaurant del càmping i de la piscina. Els comerços tradicionals són la fleca de can Peret amb el seu forn de llenya; can Pau (ultramarins i carnisseria) i can Quelic (ultramarins, verdures i calçat), establiments que encara conserven el caire de sempre. Ca la Margarida, en canvi, ha esdevingut un espaiós i modern comerç de carn i congelats. Llevat d'una botiga de roba, cal Sastre, una peixateria que obre a dies concrets, dues perruqueries, Joema i ca la Carne, una agència d'assegurances, can Raset, i un nou estanc, ja no resta cap més punt de venda.

Tota una llarga llista d'establiments han tancat amb els anys, en anar-se esllanguint a poc a poc, però irremeiablement: can Pep del Cafè, can Pones, can Nanot, can Caterino, can Petxuquí, can Jan, ca la Conxita, ca la Pepa de can Mont, ca l'Amàlia,

can Santa, can Lluís Espardenyer, can Sabater, can Sastre, ca la Lola Rossa, can Sastric, el Forn de Pa del Minero, can Quim, can Pep Rusc, can Toni, can Cases i altres.

Fora del nucli encara resten oberts alguns restaurants com La Codina, a Susqueda; l'Espinau i el Sobirà, a Santa Creu; El Refugi, a Les Mines d'Osor, o el restaurant del Coll.

Si la indústria del bosc, la mineria i el tèxtil han desaparegut o minvat, és lògic que el comerç segueixi el mateix camí. A hores d'ara només resten els comerços imprescindibles...

Bibliografia

94

ARNAU I GUEROLA, Maruja. *Els pobles gironins*, vol II, Aubert Impressor S.A., Girona 1983.

ARNAU I GUEROLA, Maruja. "Osor: història, llegenda i tipisme". *Revista de Girona*, n. 52. Girona 1970

BRUGUERA LIGERO, Fèlix. "La mineria a Osor" a *Quaderns de la Selva*, núm. 8, Santa Coloma de Farners, 1995.

CAMPS ARBOIX, Joaquim de. *La masia catalana*, ed. Aedos, Barcelona, 1959.

CARRERAS I CANDI, Francesc. *Notes històriques de Sant Hilari Ça-calm*, Impremta fill de D. Casanovas, Barcelona, 1911.

CARRERAS I CANDI, Francesc. *Geografia general de Catalunya*, vol. VI. Edicions Catalanes S.A., Barcelona, 1980.

COLLELLDEMONT, Pep. *Del Montseny a la vall d'Hostoles*. El Punt. Les guies, 12. Girona, 1992.

DIVERSOS AUTORS. *Catalunya romànica*, vol. V i XXII. Barcelona, 1991.

DIVERSOS AUTORS. *Els castells catalans*. Rafael Dalmau editor. Barcelona.

FONTSERÉ, Eduard i IGLÉSIES, Josep. *Recopilació de dades sísmiques de les terres catalanes entre 1100 i 1906*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1971.

GRAHIT I GRAU, José. "La última guerra carlista en Gerona y su provincia", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. Vol. VIII, IX. Girona, 1953 i 1954.

GRAU, Dolors. *Girona pas a pas*. Diari de Girona. Girona 1987.

MONSALVATGE I FOSSAS, Francisco. *Nomenclátor histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia y obispado de Gerona*, Olot, 1910.

NOGUERA I MASSA, Antoni. *Les marededéus romàniques de les terres gironines*, Artestudi, Barcelona, 1977.

PLA CARGOL, Joaquim. *La provincia de Gerona*, Dalmau-Carles, Pla S.A. Editores, Girona, 1966.

PLADELASALA, Jaume. "Parròquia de Sant Pere d'Osor", a *Ausa*, vol. III, Vic, 1960.

PLADEVALL I FONT, Antoni. "La Vall d'Osor dels anys 1913 al 1318", a *Ausa*, vol. IV, Vic, 1961-1963.

PLADEVALL I FONT, Antoni. "Las Guillerías: síntesis histórica y evolución demográfica" a *Ausa*, vol. III, Vic, 1958-1960.

PLADEVALL I FONT, Antoni. *El*

Santuari de la Mare de Déu del Coll, ed. Montblanc, Barcelona, 1974.

PLADEVALL, Antoni. *Gran geografia comarcal de Catalunya*. 1. Osona, *El Ripollès*. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1981.

PLADEVALL, Antoni i SERRADESANFERM, Àngel. *Sant Hilari Sacalm capital de les Guilleries*, Indústria Artesana FITER, Sant Hilari Sacalm, 1986.

PROGRAMES DE LA FESTA MAJOR DEL TERÇ d'OSOR de l'any 1979 al 1996.

SIDERA i RIERA, Roser. "La riera d'Osor" a *Revista de Girona*, n. 154, Girona, setembre-octubre 1992.

Fonts documentals

- Arxiu Municipal d'Osor.
- Arxiu Parroquial d'Osor.
- Diversos arxius particulars.
- Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners.
- Arxiu de El Punt.
- Arxiu d'imatges de la Diputació de Girona.
- Arxiu d'imatges del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Agraïments

Volem agrair l'ajuda de totes aquelles persones que en algun moment ens han facilitat valuosa informació oral, escrita o fotogràfica: especialment Mariano Coll, Maria Jordà, Xico Mariner (†), matrimoni Vidal-Rodríguez, Joan Bertrana, Antoni Pons, Antoni Bruguera, Pito Arias, Marçal Rocasalva, Lluís Obiols (†), Josep Obiols, Carolina Moriscot, Francesc López, Antoni Crous, Cèlia Farrarons, Marçal Rocasalva, Maria Gol, Ramon Crous, Joan Busquets, Mn. Ramon Cabanas, Isidre Font, Jordi Garanger, Pere Puig, Josep Juanhuix, Salvadora Riera, Lola de can Sidru, Maria Bosch, Magdalena Vilà Sibecas, Josep Torrent, Lluís Gamell (†), David Puig i Ramon Bosch. També fem arribar el nostre agraïment als encarregats de l'Arxiu Municipal d'Osor, Lluís Quer, de l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, Xavier Pérez, i al diari *El Punt*, per les facilitats que ens han donat per consultar documentació. Sense oblidar les nostres famílies, i especialment la Laura, en David, la Rosa, la Irene i l'Ariadna, pel suport que ens han donat. Ara bé, qualsevol imprecisió o errada que hi pogués haver és responsabilitat exclusiva dels autors.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Són de Xavier Escorihuela les fotografies de les pàgines 13, 16, 17 baix, 18, 19 esquerra, 21, 24, 25 baix, 31 dalt, 35 dalt, 36, 37, 38, 53 dalt, 68, 69, 74, 82, 86 i 90; de l'Ajuntament d'Osor les de les pàgines 14, 46, 64, 67 dalt, 70, 80, 81 baix i 84, el diploma de la 47 dreta, el programa de la 77 esquerra i els segells de les pàgines 10 i 11; d'Àngel Serradesanferm les de les pàgines 8, 17 dalt, 29, 34 i 55 baix; dels autors les de les pàgines 9, 12, 20, 30, 32, 33, 39, 54, 56, 57, 59, 61 esquerra, 66, 67 baix, 71 dalt, 72, 79 dalt, 91 dalt, 92 i 93; d'Antoni Crous les de les pàgines 15, 42, 44 i 78. Són d'Elena Malagarriga les de les pàgines 19 dreta i 76; de Josep Casassas les de les pàgines 26 i 55 dalt; de la família Pidemunt-Muñoz les de les pàgines 27 dalt, 50 i 91 baix; de *El Punt* les de les pàgines 28, 40, 41 i 65 baix; de l'Arxiu d'Imatges del Museu d'Arqueologia de Catalunya les de les pàgines 35 baix i 53 baix; de Serra Collelldemir les de les pàgines 31 baix, 49 dalt i 77 dreta; de l'Arxiu d'Imatges de la Diputació de Girona les de les pàgines 51 i 79 baix; de Miquel Donadeu les de les pàgines 60, 61 dreta i 73 dreta i de Marçal Rocasalva les de les pàgines 62 i 63. La revista de la pàgina 23 és de l'Arxiu Històric Comarcal

de Santa Coloma de Farners. El document de la pàgina 25 dalt és de Magdalena Vilà. És de la família Coll-Jordà la fotografia de la pàgina 49 baix, els bitllets de la 45 i el document de la 65 dalt. És d'Albert López la fotografia de la pàgina 27 baix, de Maria Bosch la de la 43 dalt, d'en Pep "Coco" la de la 43 baix, de "can Gravat" la de la 47 esquerra, d'Antoni Espadaler la de la 48, de Joan Sala la de la 52, de Josep Obiols la de la 58, de la família Coll-Arias la de la 71 baix, de Jordi Garanger la de la 73 esquerra i de Salvador Bosch, FITER, la de la 85. La fotografia de la pàgina 22 és del llibre *El general Moragues. Heroi i màrtir de Catalunya* i la de la pàgina 75 del llibre *El pensament de Joan Maragall*. Els dibuixos de les pàgines 75 dalt i 83 dalt són de Josep Surroca i el de la 53 d'Isaac d'Aiguaviva. El gràfic de la pàgina 81 dalt és de Lluís Xifra. Les fotografies de la pàgina 89 són dels alcaldes o familiars seus.

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
per Jaume Portella

La Processó de Verges
per Jordi Roca

Anglès
per Pau Lanao

Sant Feliu de Guíxols
per Àngel Jiménez

Llagostera
per Dolors Grau

Castelló d'Empúries
Per Miquel Planas

Tossa
per Jaume Lleonart i Maria Pilar Mundet

Palamós
per Rosa Maria Medir i Carles Sapena

Besalú
per Joan Lopez

Les Planes d'Hostoles
per J. Campistol, J. Canal i M. Soler

Agullana
per Enric Tubert

Olot
per Jordi Canal i Morell

Llegendes i misteris de Girona
per Carles Vivó

Palafrugell
per Xavier Febrés

La Jonquera
per Albert Compte

La Cellera de Ter
per D. Pujol i Ll. Llagostera

Cassà de la Selva
per E. Bagué, O. Gutiérrez i J. Carreras

Hostalric
per M. Duran, J. Juanhuix i R. Reyero

Figueres
per A. Romero i J. Ruiz

Crespià
per J. Busquets

Lloret de Mar
per Joan Domènech

Banyoles
per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà
per Sebastià Bossom

Begur
per Lluís Costa

Viladrau
per M. Feliu, I. López, X. López i Ll. Pagespetit.

Camós
per M. Duran

Camprodon
per Sílvia Planas

Maçanet de la Selva
per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls
per S. Planas i N. Puigdevall

Ribes de Freser
Per Miquel Sitjar

Salt
per X. Alberch i J. Burch

Sant Joan de les Abadesses
per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya
per J. Murià Giralt

Capmany
per A. Egea i M. Roig

Gualta
per Ramon Alberch

Platja d'Aro
per Pere Barreda

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per Dora Santamaria

Vilafant
per J. M. Bernils

Osor
per F. Bruguera i N. Ramió

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines
per Ramon Alberch i Narcís Jordi Aragó

Rutes d'art sacre (1939-1985)
per Josep Maria Marquès

Les havaneres, el cant d'un mar
per Xavier Febrés

Els estanys eixuts
per Josep Matas

El món del suro
per S. Hernández

El Ter
per J. Boadas, J. M. Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets
per Josep Clara

Canvistes i banquers
per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions
per Carme Vinyoles

Els volcans
per Josep M. Mallarach

Els indians
per Rosa Maria Gil

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per Josep Clara

Cristians de Girona
per Josep M. Marquès

L'estany de Banyoles
per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol
per M. Gil

Els maquis
per J. Clara

Els monuments megalítics
per J. Tarrús i Júlia Chinchilla

El pessebrisme
per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica
per Andreu Bover

La farga
per Jordi Mascarella

Castells vius
per C. Vinyoles, M. Torns i P. Lanao

La pesca
per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia
per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants
per Josep Clara

La tramuntana
J. M. Dacosta, X. Febrés

El Montseny
J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat
per M. Pous i J. Callol

El periodisme
per Lluís Costa

Els glacials
per Jordi Fernández

L'excursionisme
Per Jordi Dalmau

Propers títols

La Girona dolça
per J. V. Gay i N. Puigdevall

Aquest llibre recull els aspectes més destacats del passat i el present d'Osor que ajuden a conèixer el tarannà i la realitat del poble i els seus habitants. Ofereix una visió general que té com a finalitat despertar l'interès del lector i convidar-lo a ampliar els estudis sobre Osor, fins ara mínims i dispersos, tot i la seva intensa història.

Fèlix Bruguera i Ligeró, nascut a Osor el 1964, és llicenciat en Filologia Catalana. Ha estat professor de català per a adults a Osor, i actualment és professor de batxillerat a Girona. Membre de la Societat Catalana d'Onomàstica, és autor de diversos articles sobre toponímia i història osorenca. Ha estat i està vinculat a diverses entitats del poble.

Narcís Ramió i Diumenge, nascut a Sarrià de Ter el 1951, està vinculat a Osor des del 1970. Ha exercit com a mestre i professor de català a Pineda de Mar i ara a Girona. Ha redactat per a la *Gran geografia comarcal de Catalunya* els textos sobre l'Alt Maresme. Ha publicat quatre llibres de poesia i dos de contes. Ha aconseguit els premis Serra d'Or (1978), Recull, assaig literari (1982), el Jaume Ciurana de periodisme (1987) i l'Església Viva-Memorial Josep M. Pont el 1996.

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona